

Č. j.: MV-90182-27/OBP-A-2009

Praha 19. března 2010

Počet listů: 69

ZPRÁVA
O STAVU OBCHODOVÁNÍ S LIDMI
V ČESKÉ REPUBLICCE
ZA ROK 2009

PRAHA 2010

OBSAH

ÚVOD	3
1 ZÁKLADNÍ KONCEPČNÍ MATERIÁLY, SPOLUPRÁCE A KOORDINACE NA NÁRODNÍ ÚROVNI	5
1.1 Základní koncepční materiály	5
1.2 Meziřezortní koordinační skupina pro oblast boje proti obchodování s lidmi	5
2 POPIS SITUACE	6
2.1 Sexuální vykořisťování.....	7
2.1.1 <i>Prostituční scéna v České republice</i>	8
2.2 Pracovní vykořisťování.....	10
2.3 Obchodování s dětmi	12
2.4 Obchodování s lidskými orgány	14
2.5 Kriminální statistiky	15
2.5.1 <i>Údaje poskytnuté PČR</i>	15
2.5.2 <i>Údaje poskytnuté NSZ</i>	18
2.5.3 <i>Údaje poskytnuté MS</i>	19
2.6 Příklady úspěšných policejních akcí	21
2.7 Finanční šetření PČR	24
2.8 Další kontrolní akce orgánů veřejné správy a průběžný monitoring situace.....	24
2.8.1 <i>Služba cizinecké policie PČR</i>	25
2.8.2 <i>Kontrolní a další činnost v gesci MPSV</i>	25
2.8.3 <i>Výhled do roku 2010</i>	29
3 OBĚTI OBCHODOVÁNÍ S LIDMI A POSKYTOVANÁ ASISTENCE	30
3.1 Oběti obchodování s lidmi a zákon o sociálních službách.....	30
3.1.1 <i>Sociální služby a poskytovatelé sociálních služeb</i>	30
3.1.2 <i>Priority rozvoje sociálních služeb na období 2009 – 2012</i>	31
3.2 Oběti obchodování s lidmi ve statistikách PČR.....	31
3.3 Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi MV	32
3.3.1 <i>Základní principy Programu</i>	32
3.3.2 <i>Statistické údaje a charakteristika obětí zařazených do Programu</i>	33
3.3.3 <i>Databáze obchodovaných osob zařazených do Programu</i>	35
3.3.4 <i>Bezpečné a dobrovolné návraty do země původu</i>	35
3.4 Odškodňování a poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti	36
3.5 Zhodnocení aplikace ustanovení § 42e cizineckého zákona.....	37
3.6 Oběti obchodování s lidmi a související činnost NNO a IOM Praha.....	38
3.6.1 <i>La Strada Česká republika, o. p. s.</i>	38
3.6.2 <i>Arcidiecézní charita Praha, projekt Magdala</i>	42
3.6.3 <i>Diakonie Českobratrské církve evangelické</i>	44
3.6.4 <i>IOM Praha</i>	45
3.7 Relevantní finanční zdroje	47
3.7.1 <i>MPSV a dotační řízení pro poskytovatele sociálních služeb</i>	47
3.7.2 <i>MPSV a Evropský sociální fond</i>	48
3.7.3 <i>MV a dotační program „Prevence obchodování s lidmi a pomoc obětem obchodování s lidmi“</i> . 48	
4 PRÁVNÍ PŘEDPISY – ZMĚNY A IDENTIFIKOVANÉ PROBLÉMY	50

4.1	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.	50
4.2	Další právní předpisy a interní akty řízení	52
5	MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE, PREVENTIVNĚ INFORMAČNÍ,	
	VZDĚLÁVACÍ A DALŠÍ SOUVISEJÍCÍ AKTIVITY	54
5.1	Mezinárodní spolupráce.....	54
5.1.1	<i>Předsednictví České republiky v Radě EU</i>	<i>54</i>
5.1.2	<i>Další oblasti mezinárodní spolupráce.....</i>	<i>55</i>
5.2	Prevence a vzdělávání.....	56
5.2.1	<i>MS a státní zastupitelství.....</i>	<i>56</i>
5.2.2	<i>MV, PČR a SUZ</i>	<i>57</i>
5.2.3	<i>MPSV</i>	<i>59</i>
6	NÁVRHY OPATŘENÍ A PRIORITYNÍCH OBLASTÍ V ROCE 2010.....	61
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	63
	Příloha č. 1	65
	VYBRANÉ POZNATKY Z ČINNOSTI STÁTNÍCH ZASTUPITELSTVÍ	65

ÚVOD

Tato zpráva je v pořadí druhou zprávou o stavu obchodování s lidmi v České republice. První zpráva byla předložena ministru vnitra České republiky v březnu 2009 a reflektovala situaci za období od 1. ledna 2008 do 31. prosince 2008.¹ Samotný úkol zpracovávat a předkládat každoroční zprávu o stavu obchodování s lidmi byl uložen přílohou usnesení vlády ČR ze dne 23. ledna 2008 č. 67 k Národní strategii boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011).

Struktura zprávy navazuje na zprávu z roku 2008 tak, aby bylo možné identifikovat základní trendy a zásadní změny, ke kterým došlo v průběhu roku 2009. Podkladem pro zpracování této zprávy byly především příspěvky stálých členů tzv. Mezirezortní koordinační skupiny pro oblast boje proti obchodování s lidmi (dále jen „MKS“) a dále kontinuální monitoring situace prováděný Ministerstvem vnitra ČR (dále jen „MV“). Jedním z hlavních nosných pilířů této zprávy jsou informace od orgánů činných v trestním řízení o realizovaných kauzách a kriminální statistiky. Další oblast získaných dat vypovídá o obětech obchodování s lidmi a o péči věnované těmto obětem. Informace jsou již tradičně získávány ze dvou hlavních zdrojů: jedná se jednak o data z Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi Ministerstva vnitra ČR (dále jen „Program“) a dále o data poskytnutá partnerskými nestátními neziskovými organizacemi (dále jen „NNO“) a mezivládní organizací – konkrétně Mezinárodní organizací pro migraci (dále jen „IOM“). S ohledem na obtížnou uchopitelnost definice obchodování s lidmi v praxi a její problematický vztah k dalším skutkovým podstatám vybraných trestných činů, byla do zprávy nově zařazena část věnovaná relevantním kauzám řešeným státními zastupitelstvími a soudy.

Největší část zprávy je věnována obchodování s lidmi – osobami staršími 18 let, a to jak za účelem sexuálního, tak za účelem pracovního vykořisťování,² neboť tyto dvě formy obchodování s lidmi se v České republice vyskytují nejčastěji. Zpráva se však věnuje i dalším formám, tedy obchodování s dětmi a obchodování s lidmi za účelem odběru tkání a orgánů. Ze zprávy je zřejmé, že obchodování s lidmi není izolovaný jev. Obdobně jako v zahraničí, i v České republice se s narůstajícím počtem případů zejména pracovního vykořisťování cizinců stále hledá křehká hranice mezi tím, co je obchodování s lidmi a v souladu s dikcí zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb. (dále jen „TZ“), zvláště závažný zločin, co je jiná forma trestné činnosti (např. § 177 TZ útisk, § 175 TZ vydírání, § 171 TZ omezování osobní svobody, § 189 TZ kuplířství apod.), co je porušování jiných právních předpisů [zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZP“) a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZZ“)] a co je dle některých subjektivních názorů porušováním morálky, které však nelze ze strany států či samosprávy nikterak sankcionovat.

Zpráva má nejen poskytnout komplexní přehled o aktuální situaci v oblasti obchodování s lidmi širší odborné veřejnosti, ale též přitáhnout pozornost a zvýšit senzitivitu vůči projevům obchodování s lidmi mezi dalšími relevantními aktéry a institucemi tak, jak je tomu v některých jiných členských státech EU (médiu, Parlament ČR a další politická reprezentace, podnikatelé, odborové svazy apod.).

¹ Zpráva o stavu obchodování s lidmi v České republice za rok 2008, Ministerstvo vnitra ČR, odbor bezpečnostní politiky, Praha, 2009. K dispozici na webových stránkách MV na adrese: www.mvcr.cz též v anglické verzi.

² Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování je v rámci tohoto materiálu označována trestná činnost, kterou lze kvalifikovat jako trestný čin dle ustanovení § 232a, odst. 1 nebo 2, písm. b) c) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „STZ“). Jedná se tedy o obchodování s lidmi za účelem užití „k otroctví nebo nevolnictví, nebo k nuceným pracím nebo jiným formám vykořisťování“. Přestože lze pod „jiné formy vykořisťování“ pravděpodobně subsumovat např. i nucené zěbrání nebo zneužívání osob k trestné činnosti (v zahraniční poměrně častou formou jsou např. kapesní krádeže), v České republice se dle oficiálních údajů dostupných k datu 31. prosince 2009 tato forma nevyskytla. Dle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), se bude jednat o ustanovení § 168, odst. 1 nebo 2, písm. d) a e).

Zpráva si klade za cíl nejen popsat situaci, ale identifikuje také slabá místa v politice potírání obchodování s lidmi včetně stanovení oblastí, na které je nezbytné zaměřit pozornost v roce 2010.

1 ZÁKLADNÍ KONCEPČNÍ MATERIÁLY, SPOLUPRÁCE A KOORDINACE NA NÁRODNÍ ÚROVNI

1.1 Základní koncepční materiály

Základním koncepčním materiálem v České republice byla i v roce 2009 vládním usnesením č. 67 ze dne 23. ledna 2008 schválená Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011), (dále jen „Národní strategie“). Tento materiál, stejně jako již dvě předchozí národní strategie³, navazuje na řadu jiných koncepčních dokumentů, zejména na kroky navrhované v „Konceptu boje proti organizovanému zločinu“, a je v souladu s dalšími strategickými materiály. Národní strategie je k dispozici v elektronické podobě na internetových stránkách MV na adrese www.mvcr.cz. Na této adrese je možné nalézt v části „O nás/Bezpečnost a prevence/Kriminalita/Obchod s lidmi“ i řadu dalších souvisejících materiálů.

1.2 Mezirezortní koordinační skupina pro oblast boje proti obchodování s lidmi

Stejně jako je obchodování s lidmi mezioborové téma, vyžadují opatření přijímaná k potírání obchodování s lidmi multidisciplinární přístup. Z tohoto důvodu byla v roce 2008 usnesením vlády č. 1006 ze dne 20. srpna 2008 formalizována dosavadní praxe a byla zřízena MKS.

Prostřednictvím stálých členů MKS dochází ke koordinaci jednotlivých činností na národní úrovni a tajemník MKS (ředitel odboru bezpečnostní politiky MV – dále jen „OBP MV“) zastřešuje průběžnou výměnu informací mezi jednotlivými členy. Lze konstatovat, že v roce 2009 se velmi osvědčila praxe aktivního zapojení nevládních organizací a mezivládní organizace do činnosti MKS. Stěžejním posláním těchto organizací je především poskytování asistence obětem obchodování s lidmi.⁴ Díky každodenní praxi vykonávané přímo v terénu zajišťuje účast zástupců těchto organizací na činnosti MKS velmi vítanou reflexi dopadu jednotlivých opatření na vývoj situace v obchodování s lidmi v České republice. Zároveň jsou významným zdrojem dat, který sice nelze přímo srovnávat např. se statistickými údaji Ministerstva spravedlnosti ČR (dále jen „MS“) či MV, ale přesto jsou velmi cenným střípkem do celkového obrazu o situaci v České republice.

Ve zprávě za rok 2008 byla velmi detailně rozpracována působnost jednotlivých stálých členů MKS v rámci potírání obchodování s lidmi. Toto představení bylo stěžejní zejména s ohledem na fakt, že zpráva je využívána nejen v České republice, ale její anglická verze je pravidelně distribuována i partnerům v zahraničí. V roce 2009 nedošlo ke změně ve struktuře stálých členů MKS, ani ke změně jejich kompetencí a úkolů; proto v tomto ohledu odkazujeme na informace uvedené ve zprávě za rok 2008.

³ „Národní strategie boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice (2003-2005)“ a „Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období 2005-2007).“

⁴ V České republice v roce 2009 mj. pokračovala na expertní úrovni diskuse o používané terminologii. S ohledem na pokračující diskusi považujeme za důležité zmínit dva rozdílné přístupy. MV preferuje používání slovního spojení „oběť obchodování s lidmi“, který považuje za zaužívaný zejména v souvislosti s Programem a to již od roku 2003. Oproti tomu některé NNO dávají přednost označení „klient/klientka“ u osob, kterým jsou ze strany NNO poskytovány služby, nebo termínu „obchodovaná osoba“. Ve zprávě bude používán převážně termín „oběť obchodování s lidmi“; další, výše zmíněné pojmy budou ve zprávě použity zejména v případech, kdy pro zpracování zprávy byly využity podklady poskytnuté NNO.

2 POPIS SITUACE

Cílem této zprávy není popisovat obecně známá fakta, jako jsou například v literatuře často rozpracované teorie popisující tzv. push a pull faktory, ale hodnotit konkrétní situaci v obchodování s lidmi, respektive v potírání obchodování s lidmi na území České republiky. S ohledem na Schengenský prostor, jehož je Česká republika nedílnou součástí, je však nutné na některých místech stručně zmínit i situaci v dalších členských státech EU v případě, že lze predikovat určitý vliv na vývoj situace v České republice.

V obecné rovině lze jednoznačně konstatovat, že hlavní tendence z roku 2008 pokračovaly i v roce 2009. Zároveň lze oprávněně očekávat pokračování v dlouhodobých trendech i v roce 2010.

Asi nejvýraznějším trendem, který ovlivňuje již od konce roku 2004 situaci v České republice, je postupný nárůst podílu dalších forem obchodování s lidmi; tedy jiných forem, než je sexuální vykořisťování. Konkrétně se jedná se o jednoznačný trend v nárůstu počtu případů obchodování s lidmi, které jsou v rámci českého právního řádu kvalifikovány jako obchodování s lidmi za účelem „otroctví, nevolnictví, nebo nucené práce nebo jiných forem vykořisťování“. Stejný trend je zaznamenáván jak v dalších členských státech EU, tak v jiných státech světa. Oproti vývoji po říjnu 2004 však nelze očekávat výrazný nárůst počtu případů v souvislosti s rozšířením forem obchodování s lidmi v ustanovení § 168 TZ zejména o „k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jeho těla“ nebo „k službě v ozbrojených silách“. V tuto chvíli žádný stálý člen MKS nedisponuje informacemi, které by napovídaly o výskytu těchto posledně uvedených forem obchodování s lidmi na území České republiky.

Dalším výrazným trendem, který zmiňuje např. EUROPOL,⁵ je fakt, že je čím dál více zaznamenáváno užší propojení mezi obchodováním s lidmi, obchodováním s drogami a organizováním nelegální migrace. Jak EUROPOL uvádí, toto platí zejména u velkých a středních skupin organizovaného zločinu zabývajících se výše uvedenou trestnou činností. Nejde vždy o používání stejných tras k realizaci trestné činnosti, ale spíše o využívání zisku generovaného jedním typem trestné činnosti (např. obchod s lidmi) k financování jiné trestné činnosti (např. nákup drog). Přestože se tento trend projevuje převážně u rozsáhlých skupin organizovaného zločinu, je v některých případech patrný i na kauzách, které se přímo či nepřímo dotýkají České republiky.

Souvisejícím trendem je i nárůst skupin, ve kterých jsou zapojeni pachatelé více národností či z různých etnických skupin. Přestože tedy stále převažují případy, kdy jsou občané určitého státu obchodování pachatelé stejného občanství či etnického původu, v některých skupinách dochází k zapojení či propojení s jinými skupinami.

Poslední hlavní změnou, ke které též dochází postupně a která byla již detailněji rozpracována v předešlé zprávě za rok 2008, je změna modu operandi. Konkrétně se jedná o postupné opouštění brutálního násilí využívaného k donucení obětí obchodování s lidmi k poslušnosti. V posledních několika letech je masivněji využíváno především různých forem zavraždění, neznalosti prostředí a jazyka, ale zejména zneužívání tísně, případně jistého stupně závislosti (fiktivní dluhy, svalování viny za prohřešky, které nebyly spáchány, argumentace pracovní smlouvou sepsanou v cizím jazyce, odebrání dokladů, nevyplácení mzdy apod.), dále různé formy psychického násilí, zejména ve formě výhrůžek týkající se existenčního zajištění, psychické týrání a ponižování. To opět zvyšuje jak obtížnost spojené s identifikací obětí této trestné činnosti, tak její dokazování, a přispívá tak k vysoké latenci obchodování s lidmi. Přesto i v roce 2009 byly identifikovány případy, ve kterých bylo užito fyzického násilí nejrůznější škály - od fackování přes kopání a mlácení různými předměty, držení v bytě bez vody a jídla až po znásilnění.

⁵ EUROPOL: *EU Organized Threat Assessment 2009 (OCTA 2009)*, Haag, 2009.

EUROPOL: *Trafficking in Human Beings in the European Union: A EUROPOL Perspective*, Haag, červen 2009.

Z realizovaných případů je zároveň patrné, že v České republice se páchaní předmětné trestné činnosti dopouští převážně menší organizované skupiny. Přesto je Česká republika již od roku 2008 připravena na realizaci případů většího rozsahu tím, že byl vytvořen tzv. krizový plán. Díky krizovému plánu může Policie ČR (dále jen „PČR“) ve spolupráci s MV a NNO zajistit krizovou intervenci většímu počtu obětí identifikovaných v rámci jednoho případu. Plán byl odzkoušen v roce 2008; jeho využití si žádná další realizace prozatím nevynutila. Zároveň i EUROPOL⁶ zmiňuje, že v mnoha členských státech EU zločinecké skupiny zapojené do obchodování s lidmi splňují kritéria pro organizovaný zločin. Přestože lze nalézt určitý náznak hierarchické struktury skupin, zločinecké sítě zapojené do obchodování s lidmi jsou nejčastěji organizovány v malých skupinách, které je operují jak nezávisle, tak ve spolupráci s jinými skupinami organizovaného zločinu. Spolupráce s jinými skupinami se zpravidla děje za účelem získání služeb, které nemohou být vlastní skupinou obstarány (např. padělané či pozměněné doklady vysoké kvality provedení). V rámci skupin funguje rozdělení rolí. Často je role „náboráře“ svěřena osobám stejné národnosti či etnického původu, jako je skupina „náborovaných obětí“. To vede nejen k maximalizaci a následně legalizaci zisku (praní špinavých peněz), ale též ztěžuje odhalení této trestné činnosti. Zároveň se zvyšuje schopnost adaptability skupiny na změny prostředí (změny charakteru trhu, legislativní opatření apod.).

Oproti tomu profil typické oběti obchodování s lidmi není jednoduché jednoznačně stanovit. Je sice pravdou, že v mnoha případech oběti obchodování s lidmi odpovídají známému profilu (cizinec⁷ neorientující se v cizím prostředí, vysoké dluhy – byť fiktivní za zprostředkování cesty a vyřízení potřebných dokladů, bez povolení k pobytu či práci, neznalost jazyka, nižší vzdělání, apod.)⁸. Obětí obchodování s lidmi se však může stát i vysokoškolsky vzdělaná osoba se znalostí jednoho či více jazyků, která využije levného cestování a možností poskytovaných moderními technologiemi k navázání kontaktu a nalezení „dobře placené“ práce v zahraničí. Všechny tyto osoby mají společné to, že nejprve podvodem, později možná i závažnými formami psychického či fyzického nátlaku, mohou být donuceny pachateli, aby strpěly vykořisťování, ať již pracovní či sexuální. Některé oběti uvěří pouhému ústnímu slibu, který je možná „příliš krásný, než aby mohl být reálný“, jiné si pečlivě prostudují písemnou smlouvu s detailně upravenými platovými a pracovními podmínkami. Přestože stále platí, že se obětmi obchodování s lidmi stále stávají ženy, případně děti (chlapci i dívky), narůstá počet případů, kdy jsou jako oběti obchodu s lidmi a pracovního vykořisťování identifikováni muži. Zmíněná skutečnost pravděpodobně souvisí s rostoucí pozorností, která je věnována oblasti pracovního vykořisťování. Tento trend je zaznamenáván nejen v České republice, ale v celé EU.

Taktéž výčet hlavních zdrojových a cílových zemí může být někdy zavádějící. V roce 2009 byla např. pracovníkem českého zastupitelského úřadu v zemi, která byla v minulosti výhradně zemí pro Českou republiku zdrojovou, identifikována jako oběť obchodování žena, občanka České republiky. Díky informacím, kterými byl pracovník zastupitelského úřadu o obchodování s lidmi před výjezdem do svého působiště vybaven, byl schopen aktivně nabídnout ženě pomoc a zprostředkovat její asistovaný návrat do České republiky.

2.1 Sexuální vykořisťování

Jednání v oblasti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování se v průběhu roku 2009 v porovnání s rokem 2008 zásadně nezměnilo. Jako hlavní zdrojové země pro Českou republiku i nadále zůstávají země s nižší životní úrovní (Ruská federace, Slovensko, Ukrajina). V dalších případech byla naopak Česká republika zemí zdrojovou pro Rakousko, SRN a Švýcarsko. Přeprava

⁶ Tamtéž.

⁷ V textu pod pojmem cizinec míníme osoby obou pohlaví, tedy jak cizince, tak cizinku, pokud z jednotlivých konkrétních případů nevyplývá něco jiného. Stejně je tomu i při užívání pojmů migrant, zaměstnanec, občan, pracovník a další. Dále je v textu přísně rozlišováno v případech, kdy tak učinili stálí členové MKS při zpracovávání podkladů pro tuto zprávu.

⁸ EUROPOL např. v červnu 2009 vypracoval přehlednou tabulku „ohrožených skupin osob“, určenou k informování „practitioners“. Trafficking in Human Beings in the European Union: A EUROPOL perspective, červen 2009, Haag. K dispozici na stránkách EUROPOL.

obětí obchodování s lidmi nebo osob nabízejících sexuální služby dobrovolně byla realizována různými dostupnými způsoby (např. vlak, autobus, auto). S ohledem na informace o realizovaných případech v zahraničí byla ze strany členů MKS věnována velká pozornost též komunitám z Nigérie, Vietnamu, Mongolska, Rumunska a Bulharska.

V několika případech sledované trestné činnosti se jednalo o pachatele z řad romského etnika. Jejich jednání spočívalo v obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, kdy mladí Romové tipovali a následně oslovovali mladé dívky a pod slibem zajištění práce v barech v příhraničních oblastech nebo v zahraničí je lákali k vycestování. Následně byly dívky pod pohrůzkou násilí nebo za použití násilí nuceny k provozování prostituce, z níž pachatelé kořistili. Pachatelé se zaměřovali především na sociálně slabé osoby, na osoby mladistvé, osoby z dětských domovů nebo na osoby s nařízenou ústavní výchovou. V roce 2009 byl rovněž zaznamenán případ, kdy tuto trestnou činnost páchali Romové pocházející se Slovenské republiky trvale pobývajících v České republice. Tito pachatelé měli rodinné zázemí a vazby na Slovensku, odkud lákali dívky ze sociálně slabých rodin převážně romského původu pod příslibem práce servírek a uklízeček do České republiky. Následně po jejich dopravení do České republiky je i za použití násilí, nebo s využitím závislosti na omamných a psychotropních látek, přinutili provozovat pouliční prostituci, z níž pachatelé kořistili. Dívky byly po nějaké době vyváženy do nočních erotických klubů v zahraničí (Rakousko, Švýcarsko). Ve Štrasburku odsoudil soud osm českých občanů k trestům odnětí svobody v délce jednoho roku až osmi let. Trestnou činnost měli Češi páchat od poloviny roku 2006 do poloviny roku 2008. Na odhalení případu pracovali kriminalisté z Francie, České republiky a Německa.

V roce 2009 zajistil zastupitelský úřad České republiky v Srbsku pomoc české občance, která se stala obětí obchodování s lidmi. Případ odhalili pracovníci Zastupitelského úřadu Bělehrad v momentě, kdy se na tento úřad dostavila česká občanka v doprovodu srbského občana se žádostí o vystavení náhradního cestovního dokladu. Pracovníci úřadu vyrozuměli o případu PČR a spolupracovali s českou a srbskou centrálou INTERPOL a zejména speciálním útvarům srbské policie pro boj proti obchodu s lidmi. Po zadržení srbského doprovodu místní policií byla česká občanka předána pracovníkům IOM Bělehrad, která jí poskytla potřebnou odbornou péči. Na základě vlastní žádosti byla zařazena do „Programu dobrovolných návratů“ a ve spolupráci IOM Bělehrad a IOM Praha byl zajištěn její návrat do České republiky.

Souhrnně k trestnému činu kuplířství a obchodování s lidmi lze říci, že nejvíce je tato trestná činnost koncentrována (zřejmě dlouhodobě) do některých krajů (zejména do okrajových částí republiky). V roce 2009 to byly hlavně Severočeský, Západočeský a Jihočeský kraj, významné postavení má z tohoto hlediska i město Praha, nicméně ač je metropolí (s největší koncentrací obyvatel ale i zábavního průmyslu a také zřejmě zařízení provozující „služby v sexuální oblasti“), nemá postavení dominující. Z hlediska národnostního složení pachatelů, či přesněji řečeno z hlediska jejich státní příslušnosti, kromě pachatelů české státní příslušnosti, kteří jednoznačně převažují i v této oblasti, mají nejvýznamnější postavení státní příslušnosti bývalých zemí Sovětského svazu (Ruské federace a některých dalších bývalých republik Sovětského svazu). Bezvýznamné postavení nemá ani komunita pachatelů pocházející ze Slovenska.

2.1.1 Prostituční scéna v České republice

Situaci v obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování (nucená prostituce) ovlivňuje též vývoj prostituční scény v oblasti prostituce dobrovolné. V oblasti dobrovolné prostituce početně jednoznačně převažují ženy nad muži; v oblasti nucené prostituce prozatím nebyly indicie o mužské prostituci; taktéž v Programu nebyl žádný muž - oběť obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v období let 2003-2009 zařazen. Z tohoto důvodu následující informace o prostituční scéně zevrubně popisuje pouze situaci v ženské prostituci na území České republiky v roce 2009.

Informace o situaci v oblasti prostituce na území České republiky je možné získat z několika zdrojů. Kromě poznatků PČR, městské a obecní policie (zejména hl. m. Prahy) se jedná především o informace několika specializovaných NNO. K získání komplexnějšího obrázku Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (dále jen „MPSV“) opakovaně v průběhu roku 2008 vyhlásilo výzvu pro dodavatele k podání nabídky na řešení projektu výzkumu pro potřeby státu s názvem „Zmapování prostituční scény v České republice“. Následně byla rozhodnutím zadavatele ze dne 8. ledna 2009 výzva k podání nabídek na řešení tohoto projektu zrušena. MPSV v současné době neuvažuje o opětovném vyhlášení zakázky na zmapování prostituční scény v České republice.

V souvislosti s ekonomickou krizí není již Česká republika tolik atraktivní zemí pro cizinky, které sem v hojně míře přijížděly na počátku 90. let za výdělkem. Dívky z Čech jsou více ostražité, pokud odjíždí za „prací“ do zahraničí; často si najímají společný byt, kde činnost provozují. Mírné oživení sexuálního průmyslu v druhé polovině roku 2009, a zejména v jeho samotném závěru, bylo způsobeno všeobecným poklesem cen nabízených služeb, a to nejen v samotných erotických podnicích a nočních klubech, ale i v drtivé většině všech hotelových zařízení, které jsou (především v metropoli) již tradičními a hlavními hostiteli většiny sexuálních turistů.

Pouliční prostituce je postupně vytlačována do okrajových částí měst a obcí, přičemž dochází taktéž k poklesu míst, ve kterých je pouliční prostituce nabízena a provozována. Přestože byla pouliční prostituce v průběhu roku 2009 v útlumu, nelze ji zcela vymýtit a to navzdory probíhajícími kontrolám a bezpečnostními akcemi městské policie včetně součinnostních bezpečnostních akcí a kontrol realizovaných s vybranými útvary PČR. Ceny pouliční prostituce se pohybují mezi 10-50 Eur. Zájem o tuto formu prostituce mají zákazníci především pro její vysokou anonymitu, rychlost a cenovou dostupnost.

Ve vztahu k nočním erotickým klubům lze konstatovat, že zejména v příhraničí se jejich počet i v roce 2009 pozvolna snižoval. Prosperuje jen několik klubů, za kterými pravděpodobně stojí silný kapitál. Oproti tomu zůstalo na stejné nebo mírně kvantitativně se zvyšující úrovni poskytování sexuálních služeb za úplaty v privátních bytech. Tento stav vytváří vhodné podmínky kriminálním strukturám a působení organizovaného zločinu nejen v oblasti nedobrovolné prostituce, ale rovněž obchodu s lidmi nebo sexuálního zneužívání nezletilých dětí.

Důvody tohoto trendu jsou zcela zřejmé, zejména v kontextu celosvětové ekonomické krize. Ceny za služby v privátních bytech byly v roce 2009 výrazně nižší než v nočních erotických klubech v důsledku takových faktorů, jako jsou přímé náklady na provoz a aktuální počet klientů. V hl. m. Praze se ekonomická krize projevila mj. v intenzivnější aktivitě tzv. „naháněčů“ – tedy osob, které zejména prostřednictvím letáků lákají klientelu do nočních klubů a podobných podniků. Podniky se snaží přilákat klientelu též nejrůznějšími bonusy, např. zlevněním nápojů a služeb, rozšiřováním služeb apod. Kromě hl. m. Prahy jsou podniky provozující prostituci nejvíce v příhraničních oblastech s Rakouskem a Německem a ve větších městech s cizineckým ruchem. Klienti jsou převážně cizinci ze sousedních států. Hlavním důvodem je cenová dostupnost služeb. Dále je pro tuto klientelu stále výhodné anonymní prostředí a pohodlí, které tyto podniky poskytují. Dívky, které v těchto podnicích poskytují služby, jsou především z Ukrajiny, Běloruska, Rumunska, Bulharska, České republiky a Slovenska; nově byly ojediněle identifikovány též dívky z Nigérie.

Zjištěné skutečnosti rovněž potvrzují informace, že v důsledku snížení poptávky a vyšší konkurence osob poskytujících sexuální služby provozovatelé klubů ženy k prostituci nenutí a režim a podmínky poskytování služeb včetně podmínek finančních podléhají oboustranné dohodě. Z provedených šetření je dále zřejmé, že zejména Češky dochází do klubů pouze v případě telefonického vyznění o přítomnosti zákazníka; pro tyto ženy je zisk z prostituce příležitostným a značně nepravidelným příjmem. Skupina těchto žen není homogenní a nelze ji jednoduše charakterizovat příslušností k určité sociální skupině; v některých případech se může jednat o studentky, vdané ženy, ženy samoživitelky apod. V roce 2009 byly v rámci prováděných kontrolních akcí zjišťovány jako prostitutky převážně ženy české a slovenské státní příslušnosti. Dále byly v průběhu kontrolních akcí zjištěny ženy převážně z bývalého Sovětského svazu.

V rámci součinnostních kontrol podniků s erotickým programem a erotickými službami v centru hl. m. Prahy byly během roku 2009 ojediněle zjištěny též občanky Nigérie. V porovnání s jinými, z pohledu České republiky hlavními zdrojovými zeměmi, prozatím nepředstavují občanky Nigérie v České republice významnou skupinu. MV i PČR však zejména díky spolupráci a výměně informací s partery v dalších členských státech EU vnímají občanky Nigérie jako potenciálně rizikovou a zároveň z hlediska obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování velmi zranitelnou skupinu osob. Z tohoto důvodu je situace ze strany PČR ve vztahu k občanům Nigérie kontinuálně monitorována a to i přes to, že dosud nebyly zjištěny konkrétní poznatky k předmětné trestné činnosti, z nichž by vyplývalo podezření o jejím páchání občanky či na občanech Nigérie. Taktéž v rámci Programu nebyly v letech 2003 - 2009 poskytnuty služby obětem obchodování s lidmi – občanům Nigérie. Přesto bude monitoringu situace v této komunitě věnována zvýšená pozornost i v roce 2010.

Ve zprávě o stavu obchodování s lidmi za rok 2010, která bude předložena ministru vnitra v termínu do 31. března 2011, se poprvé od vzniku České republiky objeví statistické výstupy o počtu zjištěných a objasněných trestných činů dle ustanovení § 190 TZ prostituce ohrožující mravní vývoj dětí. Pravděpodobně se bude jednat jen o několik trestných činů; tento odhad se zakládá mj. na tom, že prozatím v období od 1. do 31. ledna 2010 nebyl ze strany PČR zaznamenán žádný takový trestný čin.

Někteří členové MKS uvádějí, že k potírání negativních jevů, které prostituci doprovází (daňové úniky, napojení na organizovaný zločin, šíření nakažlivých chorob atd.), a samozřejmě prostituce jako takové, chybí pracovníkům státní správy účinné nástroje (zákon o regulaci prostituce). Dle názoru některých NNO by regulace mohla také pomoci k zlepšení pracovních podmínek osob poskytujících komerční sexuální služby. Zákon č. 241/1922 Sb. se z pohledu praxe jeví jako neefektivní.

2.2 Pracovní vykořisťování

V oblasti obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování je Česká republika i nadále cílovou zemí pro osoby z bývalého Sovětského svazu, Rumunska, Bulharska, Vietnamu, Indie, Číny, Mongolska a dalších asijských zemí. V roce 2009 se nepotvrdily obavy z roku 2008 ohledně možného nárůstu počtu případů v souvislosti s celosvětovou hospodářskou krizí; nedošlo k nárůstu případů vykázaných v policejních statistikách, ani v počtu obětí zařazených do Programu. Nicméně některé z výzkumů a sond v terénu, prováděných zejména NNO⁹, ale i ANACEN¹⁰, ukazují,

⁹ Organizace La Strada Česká republika, o.p.s. (dále jen „La Strada“) se v roce 2009 mj. věnovala sondám do prostředí vietnamské a mongolské komunity. Cílem sond, které probíhaly jako součást práce v terénu, bylo zmapovat specifické mechanismy vykořisťování migrantů a migrantek. Vietnamští migranti a migrantky pobývající či pracující v České republice se nacházejí podle zjištění organizace La Strada v obtížné a často téměř bezvýhodné situaci způsobené ekonomickou krizí a sítí nepřehledných právních vztahů. Náborování byli ve většině agenturami ve Vietnamu. Zde dle pravidel místní legislativy uhradili poplatky a složením kauce se zavázali k odpracování minimálně tří let. Smlouvy uzavírané ve Vietnamu mívají také jiný obsah než smlouva, kterou později podepisují v České republice. Zde smlouvy museli většinou podepsat, aniž by jim byly přeloženy, a to v situaci, kdy by jakékoli odmítnutí mohlo znamenat ztrátu pracovních víz a tedy de facto i možnosti obživy a legálního pobytového statusu. Ekonomická krize pak také způsobila, že pro nově příchozí není dostatek práce. Ti/ty, kteří zde již pobývají, možnost pracovat snadněji ztrácejí, či aby si práci udrželi, musí přistoupit na nevýhodné podmínky. V takové situaci jsou vietnamští migranti a migrantky ochotni pracovat jen za byt a stravu. Ze šetření však vyplynulo, že návrat do Vietnamu kvůli nesplaceným dluhům nepřipadá pro většinu těchto osob v úvahu. Situace existenčních obtíží, které dopadají nejen na Vietnamce a Vietnamky pobývající zde, ale i na jejich rodiny ve Vietnamu, které je v některých případech musejí finančně podporovat, zneužívají nejčastěji dle šetření uskutečněného v roce 2009 především zprostředkovatelé práce i oficiální agentury, ale také tlumočníci nebo přímo majitelé firem.

K pracovnímu vykořisťování dochází pravděpodobně také mezi mongolskými migranty a migrantkami. Ti/ty povětšinou přijíždějí do České republiky na základě informačních kampaní či informací od známých. Zprostředkování v Mongolsku i později v České republice je ve většině zjištěných případů realizováno fyzickými osobami. Obdobně jako u migrace z Vietnamu, je nutné ještě před odjezdem z domovské země složit peněžní obnos ve výši 300 – 2000 Eur. Do České republiky většinou cestují vlakem. Nejčastěji nalézají Mongolové a Mongolky pracovní uplatnění v šicích dílnách, balírnách, popřípadě muži nejnověji ve stavebnictví. Organizace La Strada během své činnosti zaznamenala případy, které nesly výrazné prvky vykořisťování. Objevilo se vyhrožování, zadržování průkazů pojištěnce, nevydávání zápočtových listů a výplatnic a šikana ze

že v České republice existuje poměrně velká skupina pracovních migrantů v situacích z hlediska obchodování s lidmi vysoce rizikových. Z pohledu Ministerstva zahraničních věcí (dále jen „MZV“) zaznamenávají zastupitelské úřady České republiky především na Ukrajině, ve Vietnamu, Číně, Moldavsku, Mongolsku, Uzbekistánu a Kazachstánu z důvodu tíživé ekonomické situace přetrvávající velký zájem o práci v České republice, a to v podstatě za jakýchkoliv podmínek. Lze předpokládat, že tento trend bude pokračovat beze změny i v průběhu roku 2010.

Je důležité zmínit zejména zaznamenaný trend odklonu od užívání fyzického násilí jako nástroje nátlaku. Zatímco před sedmi, osmi lety bylo téměř pravidlem, že obchodované osoby měly na těle patrné následky násilí, v posledních letech jsou takové případy spíše výjimkou. Lži, uvedení v omyl a sliby v kombinaci s objektivním nedostatkem pracovních míst, dluhy v zemi původu a existenčním strádáním jsou v takové chvíli proto nejefektivnějším, ale také nejjednodušším způsobem, jak donutit cizince a cizinky dále pracovat. S ohledem na fakt, že postupná proměna způsobů donucení v rámci předmětné trestné činnosti je zřejmým a dlouhodobým trendem, je nutné aplikační praxi těmto trendům přizpůsobit a začít uvažovat o možnosti kvalifikovat výše naznačené jednání jako obchod s lidmi. Ostatně v mnoha podkladech pro tuto zprávu byly opakovaně zdůrazňovány obtíže spojené s trestněprávní definicí obchodování s lidmi, zejména s pojmy „...nucená práce a jiné formy vykořisťování“ (nejasný obsah a chybějící obecný konsensus o praktickém obsahu termínů). Již na podzim roku 2008 nabyl právní moci první a zatím také poslední rozsudek ve věci obžaloby mj. pro trestný čin obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a, odst. 2, písm. c), odst. 4, písm. c) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „STZ“). Všechny 3 osoby byly obžaloby v plném rozsahu zproštěny. V tuto chvíli tedy stále ještě chybí jakákoliv zkušenost potvrzená pravomocným odsuzujícím rozsudkem ve vztahu k interpretaci pojmů „otročtví, nevolnictví, nucená práce a jiné formy vykořisťování“. Jelikož se jedná o významnou slabinu celého systému potírání obchodování s lidmi v České republice, La Strada ve spolupráci s MV a Justiční akademií připravila projekt, jehož cílem je mj. prostřednictvím rozsudků z teritoria České republiky i celé EU zvyšovat povědomí o této oblasti. Více viz kapitola č. 5.2.2.

V roce 2009 prováděl Útvar pro odhalování organizovaného zločinu služby kriminální policie a vyšetřování PČR (dále jen „ÚOOZ“) k výše popisovanému jednání řadu šetření a někteří pachatelé jsou stíháni pro podezření ze spáchání trestného činu dle ustanovení § 232a odst. 2, písm. c), odst. 3, odst. 4, písm. c) STZ. Vždy se jednalo o organizovanou skupinu pachatelů působící většinou v několika státech. Dále byly prověřovány informace o napojení zločineckých skupin na státní orgány při legalizaci pobytu na území České republiky a zajišťování pracovních dokladů. ÚOOZ prováděl také šetření k firmám, které zprostředkovávají práci cizinců na území České republiky.

MZV prostřednictvím zastupitelského úřadu České republiky v Londýně („dále jen „ZÚ Londýn“) každoročně registruje několik případů českých občanů, kteří se ve Velké Británii stali oběťmi nekalých praktik různých zprostředkovatelských firem a pracovních agentur. Tito lidé ve většině případů odjíždějí za prací na základě inzerátů v tisku nebo na internetu, které popisují pracovní příležitosti způsobem, jenž neodpovídá podmínkám a skutečnostem na pracovním trhu Velké Británie. Systém funguje stejně jako ve vztahu k pracovním migrantům přicházejícím na území České republiky ze zahraničí; na základě smluv podepsaných s agenturou jsou čeští občané nuceni hradit agentuře různé poplatky a nájem za většinou nevyhovující ubytování. Agentury pak svým „klientům“ zprostředkovávají pouze příležitostné a nepravidelné zaměstnání. Po vyčerpání finančních prostředků se postižení většinou obracují na ZÚ Londýn se žádostí o pomoc. ZÚ Londýn pomáhá postiženým s převodem finančních prostředků z České republiky a dle potřeby vystavuje náhradní cestovní

strany zaměstnavatele. Časté bylo také nastavování odlišných pravidel a norem práce pro české pracovníky a pracovníce a pro Mongoly a Mongolky (diskriminace) nebo nezákonný systém vysokých finančních sankcí (v řádu tisíců korun) za různé přestupky vůči pracovní kázi. Kvůli jazykové bariéře, izolovanosti, obavě ze ztráty zaměstnání v období krize a neznalosti svých práv se však tyto osoby neobrátili s žádostí o pomoc na žádnou instituci ani pomáhající organizaci. Objevily se případy, kdy byli Mongolové zaměstnáni přes mongolského zprostředkovatele u ukrajinské agentury a z výplaty jim byly strhávány peníze na provizi pro zprostředkovatele i agenturu, aniž by byli s těmito podmínkami předem seznámeni.

¹⁰ Analytické centrum pro ochranu státních hranic a migraci MV ČR.

doklady pro návrat do České republiky. Potřebná šetření v několika případech provádějí též specialisté PČR.

Pro postup proti pracovním agenturám doporučuje ZÚ Londýn postiženým obrátit se na místní policii nebo na britský správní orgán „Gangmasters Licensing Authority“, který byl zřízen na základě zákona „Gangmasters (Licensing) Act 2004“ a dohlíží nad spravedlivým zacházením se zaměstnanci v zemědělství, zahradnictví, rybářství a souvisejícím průmyslu (zpracování a balení). Tento orgán dále poskytuje licence pracovním agenturám (bez ohledu na skutečnost, zda sídlí ve Velké Británii či v České republice), na jejichž základě mohou zajišťovat pracovníky do výše uvedených oblastí.

Upozornění na činnost těchto agentur a doporučení mít dostatečnou finanční rezervu pro návrat do České republiky je uvedeno také na webových stránkách MZV.

Další, v roce 2009 naprosto novou zkušeností, bylo zjištění prvku obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování, kdy občané České republiky byli vykořisťováni přímo na našem území. Potvrdil se tak modus operandi některých případů realizovaných v minulosti v zahraničí, kdy jsou na území EU pracovní vykořisťováni občané EU z členských států, které k Unii přistoupily již v roce 2004. Více viz kapitola č. 2.6 a policejní akce s názvem „Klacek“.

V roce 2009 se na oblast pracovního vykořisťování zaměřoval též SUIP. Více viz kapitola č. 2.8.2.1.

2.3 Obchodování s dětmi

Od roku 2004 a 2005, kdy Česká republika zaznamenala první podezření na obchodování s dětmi zejména za účelem zneužívání k žebrání a kapesním krádežím, nebyly obdobné indicie téměř zaznamenány.¹¹ Přesto i v roce 2009 byla ze strany MV a PČR spolu s MPSV věnována této oblasti zvýšená pozornost¹². Monitoring byl veden snahou o včasnou identifikaci případných obchodovaných dětí. Veškerá opatření byla iniciována převážně na základě informací o situaci v zahraničí. Např. v sousedním Rakousku v několika uplynulých letech docházelo k praktikám, které byly rakouskými policejními orgány a orgány péče o dítě řešeny jako podezření na obchodování s lidmi/dětmi. V těchto případech byly děti využívány při žebrání a to jak rodinnými příslušníky, tak osobami cizími.¹³ Podobné případy byly zaznamenány též např. ve Velké Británii či Itálii.

Na přelomu roku 2009 a 2010 byla na základě televizní reportáže ze strany městského ředitelství policie Brno přijata opatření k monitorování a řešení situace údajného žebrání rumunských občanů na území města Brna. Tyto osoby měly za účelem zvýšení zisku k žebrání využívat i malé děti. PČR na základě monitoringu zjistila pouze dva případy, které odpovídaly případu popisovanému v reportáži. Oba tyto případy byly detailně prověřeny a to včetně přizvání pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) a provedení lékařských vyšetření dětí. Ani v jednom z případů se jakékoliv zneužívání dětí nepodařilo prokázat; přesto bude PČR situaci u rumunských občanů v této oblasti ve spolupráci s OSPOD dále monitorovat.

Taktéž MPSV včetně OSPOD s ohledem na předešlá období i v roce 2009 věnoval zvýšenou pozornost případům rumunských a bulharských dětí bez doprovodu zákonných zástupců a to i přes to, že odbor rodiny a dávkových systémů MPSV (dále jen „ORDS MPSV“) zaznamenal v roce 2009 výrazný pokles dětí-cizinců bez doprovodu zákonných zástupců ze třetích zemí, které byly OSPOD

¹¹ Z této doby též pochází zkušenosti reflektované a shrnuté ve zprávě zpracované OBP MV a nazvané „*Analýza popisující bulharský organizovaný zločin na území České republiky, který souvisí s obchodem s lidmi, prostitucí a kapesními krádežemi*“ (k dispozici na webových stránkách MV na adrese: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/rs_atlantic/data/files/bulhar-divky.pdf).

¹² MV taktéž dokončuje ve spolupráci s dalšími partnery materiál mapující postupy orgánů veřejné správy v případech obchodování s osobami mladšími 18 let.

¹³ Detailní informace o situaci v Rakousku je k dispozici mj. ve speciální zprávě *Child Trafficking in Austria, Report by the Working Group on Child Trafficking, Prevention of Trafficking in Children and Protection of Victims of Child Trafficking, Federal Ministry of Economy, Family and Youth, February 2009* (k dispozici v angličtině a němčině např. na stránce www.mvcr.cz/clanek/austria.aspx).

řešeny. Tato skupina dětí bývá experty označována z pohledu obchodování s dětmi a dalších forem zneužívání jako jedna z nejohroženějších. V roce 2009 byl zaznamenán ojedinělý případ bulharské dívky, která byla zadržena při silniční kontrole (automobil byl zastaven PČR pro překročení povolené rychlosti). Dívka cestovala v doprovodu své matky a širší rodiny. Následně bylo zjištěno, že se uvedená dívka dopustila útěku z „výchovného“ ústavu ve Španělsku. Po velice obtížné situaci a prověřování řady rozporupných informací byla dívka umístěna na základě rozhodnutí soudu do školského zařízení. Dostupné informace byly též předány bulharské straně.

Dále MPSV poskytlo pro účely této zprávy velmi detailní informaci o případu podezření na obchodování s dětmi. Jak MPSV uvádí, jednalo se v České republice o zcela ojedinělou záležitost, která však do jisté míry prověřila akceschopnost OSPOD.

V roce 2008 a 2009 se MPSV zabývalo podnětem ze strany International Social Service v Londýně, který se týkal 12leté dívky, občanky České republiky, která cestovala v době svých prázdnin s asistenční službou Českých aerolinií do Londýna. Asistentka se v průběhu cesty starala o dívku a měla ji předat předem určené osobě, která byla označena za rodinného přítele. Na letišti došlo k podezřelé situaci, kdy dívka potvrdila, že rodinného přítele téměř nezná. Cizinecká policie na letišti dívku zadržela a následně kontaktovala otce dívky, který si pro dceru přijel a týden s ní zůstal v Anglii u známých. O této situaci bylo MPSV vyrozuměno z důvodu obavy, zda se nejedná o případ obchodování s lidmi. MPSV se spolu s příslušným OSPOD a PČR tímto případem intenzivně zabývaly. Lze konstatovat, že spolupráce s OSPOD byla ze strany rodičů špatná (mj. došlo k přestěhování rodiny a tím ke změně OSPOD). Dále bylo zjištěno, že otec dívky provozuje modelingovou agenturu a dívka vykonává reklamní činnost dle ZZ. Po prošetření PČR vydala již v roce 2008 usnesení o odložení věci ve věci podezření ze spáchání trestného činu dle ustanovení § 212 STZ opuštění dítěte a ustanovení § 216a STZ obchodování s dětmi. Příslušný OSPOD v práci s rodinou dítěte dále v rámci svých pravomocí pokračoval. Následně byl v polovině roku 2009 případ uzavřen i britskou stranou.

V souvislosti s problematikou vztahující se k trestnému činu dle ustanovení § 216a STZ obchodování s dětmi (§ 169 TZ svěřením dítěte do moci jiného), ORDS MPSV v roce 2009 zaznamenal nárůst případů, kdy se OSPOD i veřejnost obracely na MPSV z důvodu potřeby ztotožnění dítěte. Jednalo se o případy, kdy byly děti ponechány v péči jiné fyzické osoby než vlastních rodičů. Nejčastěji se jednalo o děti pocházející z Ukrajiny, Vietnamu, Gruzie, které zpravidla neměly žádné doklady totožnosti. V těchto případech je obtížné zjistit situaci dítěte, tzn. zda dítě bylo opuštěno ze strany rodičů na území České republiky dle ustanovení § 212 STZ opuštění dítěte (§ 195 TZ opuštění dítěte nebo svěřené osoby), popř. zda nedošlo ke spáchání trestného činu dle ustanovení § 216a STZ obchodování s dětmi (§ 169 TZ svěřením dítěte do moci jiného) nebo dle ustanovení § 232a STZ obchodování s lidmi (§ 168 TZ), či zda se nejedná o trestný čin dle ustanovení § 233 zavlečení do ciziny (§ 172 TZ zavlečení). V roce 2009 zaznamenalo MPSV přibližně 8 takových případů, kterým musela být příslušnými OSPOD z výše uvedených důvodů věnována zvýšená pozornost.

Zároveň v roce 2009 ORDS MPSV ve spolupráci s Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně pokračoval v monitorování případů osvojení dětí ze zahraničí. V monitorovaných případech osvojitelé – občané České republiky osvojovali dítě – cizince ze státu, který není stranou Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (sdělení MZV č. 43/2000 Sb. m. s.). V této souvislosti se MPSV setkala s celkem 2 případy, kdy osvojitelé disponovali pouze kopií rodného listu dítěte, proto se OSPOD snažily prověřit veškeré informace o procesu zprostředkování osvojení a další dostupné informace o dítěti. V těchto případech je zpravidla postupováno dle ustanovení § 62 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, dle Úmluvy o zrušení požadavku ověření cizích veřejných listin (sdělení MZ č. 45/1999 Sb.), nebo dle Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (sdělení MZ č. 141/2001 Sb. m. s.).

V souvislosti s nezákonnými adopcemi dále uvádíme, že Rada vlády pro lidská práva schválila na svém zasedání dne 1. října 2009 podnět Výboru pro práva dítěte k problematice nezákonných adopcí. Odborníci se jednomyslně shodli na tom, že v České republice existují případy nezákonné adopce dětí, která je jednou z forem obchodu s dětmi. Podnět identifikuje tři příčiny nezákonné

adopce, ačkoliv v praxi se vyskytují i další. Jde zejména o případy, kdy roli zprostředkovatele osvojení přebírá jiný subjekt, než který je k tomu oprávněn ze zákona; porušení oznamovací povinnosti ze strany zdravotnického zařízení při propouštění novorozence do péče a zneužívání tzv. druhé domněnky otcovství. Navrhovaným usnesením vlády předkladatel usiluje o přijetí některých nelegislativních opatření, jež by měl zvýšit informovanost o tzv. nezákonných adopcích a zvýšit nároky na profesionalitu odborníků pracujících s dětmi a pomáhajících rodinám v krizi. Podnět dále požaduje zásadní zvýšení informovanosti laické i odborné veřejnosti o možnostech řešení obtížných životních situací, ve kterých se mohou nastávající rodiče a matky s nezaopatřeným dítětem ocitnout a v rámci dalšího vzdělávání odborníků pomáhajících rodičům s dětmi ve stavu krize a životní nouze zvýšit nároky na jejich profesionalitu a etický přístup. Podnět dává ke zvážení vypracování novely TZ směrem k rozšíření definice a forem obchodu s dětmi. Vláda tento materiál dosud neprojednala.

Jak vyplývá ze statistických údajů uvedených v kapitole č. 2.5, k obchodování s dětmi v České republice dochází naprosto ojediněle. Přesto jsou případy jakýchkoliv podezření v této zprávě zmíněny, aby demonstrovaly příklady dobré praxe, ve kterých byly příslušnými orgány podniknuty potřebné kroky. V závěrečné fázi nebylo žádné z podezření na obchodování s dětmi potvrzeno. Zároveň příklady demonstrují nejčastější, byť naprosto výjimečné, situace, ve kterých toto podezření v České republice vzniká.

Na závěr zmiňujeme projekt „Zvyšování informovanosti nezletilých bez doprovodu (dále jen „NBD“) o jejich právech prostřednictvím informační kampaně a jejich zahrnutím do její přípravy“. V říjnu 2009 v rámci projektu proběhl výzkum mezi NBD v Zařízení pro děti – cizince v Hříměždicích na Příbramsku, při němž se objevily i náznaky zneužívání dětí vlastními rodinami u romských dětí ze Slovenska. NBD bez ohledu na zemi původu jsou podle závěrů výzkumu zvláště zranitelní vůči zneužití dospělými osobami, pokud se pohybují na území bez opory zákonného zástupce. Více viz kapitola č. 3. 6. 4.

2.4 Obchodování s lidskými orgány

Tato část byla do zprávy zařazena již v roce 2008 a to za účelem započetí kontinuálního monitoringu situace. Tento monitoring lze chápat jako přípravu na nabytí účinnosti změny definice trestného činu obchodování s lidmi v § 168 TZ. Ta s účinností od 1. ledna 2010 nově výslovně pokrývá též obchodování s lidmi za účelem odběru tkáně, buňky nebo orgánu.

V závěru roku 2009 česká média převzala informaci srbského prokurátora Vukčeviče, respektive srbských médií o případu domnělých českých obětí obchodování s lidskými orgány v Kosovu a severní Albánii. Zastupitelský úřad České republiky v Prištině se spojil s relevantními institucemi Kosova, kterým však dle jejich sdělení není nic známo o čemkoliv, co by naznačovalo potvrzení tohoto případu.

Tomuto tématu věnuje velkou pozornost i Evropská komise, která v prosinci 2008 přijala návrh Směrnice Evropského Parlamentu a Rady o jakostních a bezpečnostních normách pro lidské orgány určené k transplantaci, která je doplněna akčním plánem posílené spolupráce mezi členskými státy v oblasti dárcovství orgánů a transplantace [kód dokumentu: 2008/0238 (COD) SAN 306 CODEC 1691]. Předpokládaný termín přijetí směrnice byl začátek roku 2010. V souvislosti s přijetím směrnice připravuje MZ „Národní akční plán pro darování a transplantaci orgánů pro léta 2009-2015“. Akční plán je zařazen do Plánu nelegislativních prací vlády pro činnost vlády v jejím funkčním období a má být předložen vládě v květnu 2010.

Výše uvedené dokumenty řeší mimo jiné i problematiku nežádoucích jevů v oblasti transplantační medicíny, které jsou buď výslovně v rozporu se zákonem (např. obchodování s orgány) nebo jsou sice legální, ale nejsou v souladu s etikou (transplantační turistika, zařazování pacienta do čekacích listin ve více zemích současně apod.). Vytvoření jednoznačných pravidel umožní zjištění a eliminaci těchto nežádoucích jevů.

Přes výše uvedenou zmínku o informacích z Kosova lze konstatovat, že se situace oproti roku 2008 v této oblasti zásadně nezměnila a je i nadále uspokojivá. Žádný z členů MKS, zejména PČR, MZ, Nejvyšší státní zastupitelství (dále jen „NSZ“), MS ani MV, nedisponuje poznatky, že by v České republice docházelo k obchodování s lidskými s lidmi za účelem nakládání s jejich orgány či tkáněmi.

2.5 Kriminální statistiky

Rozsah fenoménu obchodování s lidmi v České republice není jednoduché přesně kvantifikovat, a to z mnoha vzájemně souvisejících důvodů. Jedním z hlavních důvodů je vysoká latence této trestné činnosti - obchodování s lidmi mnohdy zůstává na první pohled skryto a orgánům činným v trestním řízení se podaří odhalit či objasnit jen jiný druh, v mnoha případech méně závažné trestné činnosti.¹⁴ Při hodnocení úspěšnosti přijímaných opatření a stanovování nových priorit a postupů není proto v žádném případě možné spoléhat výhradně na kvantitativní údaje, ale je vždy nutné zohlednit též kvalitativní výzkumy a informace sbírané přímo v terénu. V případě, že by např. došlo k realizaci případu s větším počtem pachatelů než je dosud v České republice běžné (dosud zpravidla cca 3 pachatelé v rámci organizované skupiny), došlo by pravděpodobně taktéž k výraznému nárůstu počtu stíhaných a případně odsouzených osob. Také počet obětí obchodování s lidmi zařazených do Programu by výrazně stoupl. Určité výkyvy ve statistikách proto nemusí nutně znamenat zásadní změnu situace v České republice.

Pro větší přehlednost je následující část členěna do tří oddílů dle zdroje statistických údajů, který data poskytl, a to v posloupnosti dle průběhu trestního řízení.

2.5.1 Údaje poskytnuté PČR

Zpráva přináší analýzu relevantní trestné činnosti zjištěné na území České republiky v roce 2009 a v základních ukazatelích zpravidla též za posledních deset let. Statistické údaje ve zprávě vycházejí z ESKK¹⁵ PČR, který specifikuje jednotlivé druhy kriminality podle takticko-statistické klasifikace.

Z údajů získaných z ESKK za rok 2009 vyplývá, že ačkoliv došlo k výraznému poklesu zjištěných trestných činů obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a STZ z celkem 29 zjištěných v roce 2008 na pouhých 10 v roce 2009, počet objasněných trestných činů zůstává ve srovnání s rokem 2008 téměř stejný. Celkem bylo v roce 2009 objasněno¹⁶ 11 trestných činů obchodování s lidmi. S ohledem na složitost případů a obtížnosti spojené s vyšetřování zejména přeshraniční kriminality zároveň nepřekvapuje, že z celkem 11 v roce 2009 objasněných trestných činů obchodování s lidmi bylo zjištěno celkem 8 činů již v roce 2008 (tzv. dodatečná objasněnost). To znamená, že celkem 3 trestné činy obchodování s lidmi, které byly zjištěny v roce 2009, byly již v průběhu roku 2009 též objasněny.

Zajímavý je též údaj o počtu vyšetřovaných a stíhaných osob¹⁷ pro trestný čin obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a STZ. Přestože oproti roku 2008 došlo k nepatrnému poklesu v počtu

¹⁴ Může se konkrétně jednat např. o trestné činy dle ustanovení § 171a STZ organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340 TZ), § 118 STZ neoprávněné podnikání (§ 251 TZ), § 250 STZ podvod (§ 209 TZ), §§ 242, 243 pohlavní zneužívání (zejména § 187 TZ), § 231 STZ omezování osobní svobody (§ 171 TZ), § 232 STZ zbavení osobní svobody (§ 140 TZ), § 235 STZ vydírání (§ 175 TZ), §§ 221, 222 STZ ublížení na zdraví (např. §§ 145, 146 TZ těžké ublížení na zdraví), § 204 STZ kuplířství (§ 189 TZ), § 217 STZ ohrožování výchovy mládeže (§ 201 TZ), § 217a STZ svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ), apod.

¹⁵ Evidenčně statistický systém kriminality PČR. K evidenci kriminality dochází na základě trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů či PČR, zjištěných a prověřených skutečností, nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Podmínkou jejich zařazení do evidence kriminality je stanovení trestně právní kvalifikace. Základními jednotkami ESKK jsou: a) skutek, který představuje jeden trestný čin, b) pachatel trestného činu, kterými mohou být evidovány i osoby, které následně nejsou trestně stíhány (např. nejsou z důvodu věku trestně odpovědné).

¹⁶ Za objasněný se považuje trestný čin, kdy bylo zahájeno trestní stíhání podle § 160 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TR“) či bylo sděleno podezření ze spáchání trestného činu ve zkráceném přípravném řízení podle § 179b TR nebo byla věc odložena podle § 159a odst. 2 a 3 TR.

¹⁷ Pojem stíhané a vyšetřované osoby zahrnuje osoby, proti kterým bylo zahájeno trestní stíhání nebo kterým bylo sděleno podezření ze spáchání trestného činu ve zkráceném přípravném řízení, a osoby, jejichž trestní stíhání je nepřipustné (např.

objasněných trestných činů (-2), celkový počet vyšetřovaných a stíhaných osob v roce 2009 výrazně vzrostl, a to z 22 osob stíhaných a vyšetřovaných v roce 2008 na celkem 32 osob stíhaných a vyšetřovaných v roce 2009; z tohoto celkem 12 osob byli recidivisté. Celkem 16 osob byli občané České republiky, 16 osob byli cizinci.

Z celkem 6 případů, u kterých bylo ukončeno prověřování, bylo ve dvou případech trestní řízení odloženo dle ustanovení § 159a odst. 4 TR, v jednom dle ustanovení § 159a, odst. 1 TR. Trestní stíhání bylo zahájeno pro 3 trestné činy.

Při podrobnější analýze celkem 10 zjištěných trestných činů obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a STZ lze konstatovat, že celkem 7 trestných činů bylo spácháno za účelem sexuálního vykořisťování a celkem 3 byly spáchány za účelem nucené práce a jiných forem vykořisťování [jednou dle ustanovení § 232a, odst. 1, písm. c) STZ, dvakrát dle ustanovení § 232a, odst. 2, písm. c) STZ]. Poměr mezi počtem trestných činů obchodování s lidmi za účelem sexuálního a pracovního vykořisťování ve srovnání s rokem 2008 zůstává tedy přibližně stejný – zhruba 2/3 trestných činů obchodování s lidmi kvalifikovaných dle ustanovení § 232a STZ i v roce 2009 připadly na sexuální vykořisťování; zbylá 1/3 na pracovní vykořisťování. V roce 2009 tak nepokračoval trend postupného mírného nárůstu počtu trestných činů obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování, který byl patrný v období let 2005 až 2008, a to jak v České republice, tak i v zahraničí.

Z 10 zjištěných trestných činů obchodování s lidmi byly celkem 2 spáchány ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

Zajímavé je též sledovat, kým byl podán podnět k trestnímu řízení. Nejčastěji vzešel podnět od občanů (celkem 4), ÚOOZ (celkem 3) a 1 podnět vzešel od operačních orgánů obecné kriminality. 2 podněty spadají do kategorie ostatní. Nejvyšší podíl na objasněnosti má ÚOOZ (celkem 8) a policejní orgány obecné kriminality (celkem 2).

Počty PČR zjištěných a objasněných trestných činů obchodování s lidmi (dle § 232a, dříve § 246 STZ)										
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zjištěno	13	27	15	10	13	16	16	11	29	10
Objasněno	13	25	10	9	12	11	13	11	11	3
Objasněno celkem tj. včetně dodatečné objasněnosti	13	25	10	12	12	11	13	11	13	11
Vyšetřované a stíhané osoby	21	26	12	19	30	18	11	20	22	32

O věkovém složení osob stíhaných a vyšetřovaných pro podezření ze spáchání trestného činu obchodování s lidmi lze konstatovat, že největší skupinu v roce 2009 tvořily osoby ve věku 30 až 39 let (celkem 19 osob), následovaly osoby ve věku 21-29 let (celkem 7 osob). Zbytek byl rozčleněn následovně: 3 osoby ve věku 40-49 let, 1 osoba ve věkové kategorii 50-59 let, 2 osoby ve věku nad 60 let. Žádná ze stíhaných a vyšetřovaných osob nebyla ve věku do 18 let. Tyto údaje částečně korespondují s celkovou statistikou popisující kriminalitu z pohledu věku pachatelů.¹⁸ Dle údajů za rok 2009 sice převažují pachatelé ve věku 21-29 let, kteří představují celých 29,6 % všech pachatelů, pak ale následuje skupina pachatelů ve věku 30-39 let (podíl 27,9 %).

Z celkového počtu 32 vyšetřovaných a stíhaných osob bylo 5 (tj. 15,6%) žen a 27 (tj. 84,4 %) mužů. Podíl žen na stíhaných a vyšetřovaných osobách u trestného činu obchodování s lidmi mírně

osoby ve věku do 15 let; pachatelé, kteří umřeli do doby sdělení obvinění; osoby vyňaté z pravomoci orgánů činných v trestním řízení; osoby, jejichž stíhání je podmíněno souhlasem poškozeného; osoby, které byly pro týž skutek pravomocně odsouzeny nebo jejichž stíhání pro týž skutek bylo pravomocně zastaveno nebo skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci) nebo neúčelné (např. trest by byl bez významu vedle trestu, který byl již osobě uložen nebo ji podle očekávání postihne).

¹⁸ Termínem „pachatel“ jsou v ESKK označovány osoby stíhané a vyšetřované.

převyšuje jejich podíl na celkové kriminalitě. Např. v roce 2009 tvořili stíhaní a vyšetřovaní muži 87,1 %, žen bylo 12,9%. Vyšší podíl žen v porovnání s poměrem mužů a žen podílejících se na celkové kriminalitě se objevil nejen v roce 2009, ale též v letech minulých; zmiňují jej pravidelně i některé další zahraniční materiály. V této souvislosti připomínáme studii mapující situaci v Izraeli.¹⁹ Podle ní se někdy samy oběti obchodování s lidmi stávají spolupachatelkami.

Jak již bylo uvedeno ve zprávě za rok 2008, úkony trestního řízení vedeného na prokázání skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi nemusí vždy končit zahájením trestního stíhání dle ustanovení § 160 odst. 1 TR. S ohledem na obtíže spojené s prokazováním, např. zneužití tísňe či lsti, se naplnění skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi nepodaří policejnímu orgánu prokázat ve všech případech a věc bývá někdy překvalifikována na jiný trestný čin. Velmi často je tímto trestným činem kuplířství dle ustanovení § 204 STZ. Z tohoto důvodu přikládáme i statistickou informaci o trestném činu kuplířství.

Trend identifikovaný již v letech 2007 a 2008, kdy došlo k poklesu zjištěných trestných činů i vyšetřovaných a stíhaných osob pro trestný čin kuplířství dle ustanovení § 204 STZ, postupně pokračoval i v roce 2009. V roce 2009 bylo zjištěno celkem 37 trestných činů kvalifikovaných dle ustanovení § 204 STZ. Pro tyto trestné činy bylo vyšetřováno a stíháno celkem 35 osob. Příčinou zřetelného poklesu, stejně jako v předchozích dvou letech, může být dlouhodobě zaznamenávaný pokles pouliční, ale i klubové prostituce zejména v pohraničních regionech. Dalším vysvětlením může být částečný přesun pouliční prostituce v důsledku opatření přijatých samosprávami do bytů či klubů a vyšší míra zapojení moderní techniky, především internetu. Za těchto podmínek je pak jak pro PČR, tak i např. pro NNO mnohem obtížnější prostituční scénu monitorovat. To se logicky odráží i ve statistikách mravnostní kriminality, kam trestný čin kuplířství spadá.

Počty PČR zjištěných trestných činů kuplířství (dle § 204 TZ)										
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zjištěno	130	150	116	101	83	123	85	46	52	37
Vyšetřované a stíhané osoby	163	133	107	103	105	119	98	66	88	35

V této zprávě se poprvé zaměříme též na statistiky týkající se skutkové podstaty trestného činu obchodování s dětmi dle ustanovení § 216a STZ obchodování s dětmi (§ 169 TZ svěřením dítěte do moci jiného TZ). Tato skutková podstata sice nespadá pod minimální standard „klasické“ definice obchodování s lidmi tak, jak je chápána např. Protokolem o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, doplňující Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu [čl. 3, písm. a)]²⁰, či Rámcovým rozhodnutím Rady EU o boji proti obchodování s lidmi [2002/629/SVV, čl. 1, odst. 1, písm. d)],²¹ nicméně se v některých materiálech zmínka o obchodování s dětmi za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel v souvislosti s obchodem s lidmi objevuje; proto je tato informace zařazena na závěr této podkapitoly.

Jak vyplývá ze statistiky PČR, v roce 2009 byl zjištěn pouze jeden trestný čin kvalifikovaný jako obchodování s dětmi dle ustanovení § 216a STZ; u tohoto skutku k 31. prosinci 2009 stále ještě

¹⁹ Levenkron, N.: „Another delivery from Tashkent“ Profile of the Israeli Trafficker, Top-Print Press, 2007.

²⁰ „Obchodování s lidmi“ znamená najmutí, přepravu, předání, přechovávání nebo přijetí osob za účelem zneužívání, a to prostřednictvím pohrůžky násilím nebo za použití násilí či jiných forem donucení, prostřednictvím únosu, podvodu, uvedením v omyl nebo zneužitím moci či stavu bezbrannosti nebo prostřednictvím poskytnutí nebo přijetí plateb či výhod, s cílem získat souhlas osoby mající kontrolu nad jinou osobou. Zneužívání zahrnuje přinejmenším zneužívání prostituce jiných, jiné formy sexuálního zneužívání, nucenou práci nebo služby, otroctví, nebo podobné praktiky jako je otroctví, nevolnictví nebo odnětí orgánů.“

²¹ „...za účelem vykořisťování pracovní síly nebo služeb této osoby, zahrnujícího přinejmenším nedobrovolnou nebo nucenou práci či služby, otroctví či praktiky podobné otroctví či nevolnictví, nebo za účelem využívání k prostituci nebo jiným formám pohlavního vykořisťování včetně pornografie.“

probíhalo prověřování. Pro dokreslení, že se dlouhodobě jedná o trestnou činnost, která se vyskytuje v České republice jen ojediněle, uvádíme následující tabulku.

Počty PČR zjištěných trestných činů obchodování s dětmi (dle § 216a STZ)										
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zjištěno	1	0	1	1	5	0	2	0	0	1
Objasněno	0	0	1	1	4	0	1	0	0	0

Ve vztahu k trestnému činu dle ustanovení § 209a nedovolené nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány lze na základě níže uvedené tabulky konstatovat, že se taktéž jedná o trestnou činnost zcela ojedinělého charakteru. Případy, které byly zjištěny v roce 2009, nedosáhly závažnosti tak, aby byly řešeny specialisty ÚOOZ; stíhána a obžalována byla v roce 2009 pouze jedna osoba.

Počty PČR zjištěných trestných činů nedovolené nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány dle (§ 209a STZ)										
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Zjištěno	0	0	0	1	6	10	10	14	14	8
Objasněno	0	0	0	1	4	6	4	9	4	4

Další statistické údaje o trestním řízení ve vztahu k ustanovení § 232a STZ (§ 168 TZ) zpracovává MS, které je gestorem statistik státních zastupitelství a soudů. Stejně jako v roce 2008 připomínáme, že níže uvedená data nevypovídají nic např. o tom, zda PČR a státní zastupitelství zajistily v roce 2009 dostatečné množství kvalitních důkazů, na základě kterých následně došlo k pravomocnému odsouzení pachatelů. Data z resortu MV reflektující určité časové období nejsou přímo srovnatelná se statistikou vedenou MS. Důvodem je zejména časový odstup, někdy i víceletý, mezi ukončením konkrétní trestní věci v jednotlivých fázích trestního řízení. Policejní statistika jednotlivé případy zachytí na počátku trestního řízení, statistika soudní naopak až na jeho konci. V budoucnu má být umožněno sledovat vývoj jednotlivých případů v dalších fázích trestního řízení díky elektronizaci justice a provázání se systémy PČR.

2.5.2 Údaje poskytnuté NSZ

Ze statistiky ve vztahu k trestnému činu obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a STZ vyplývá, že v roce 2009 došlo k poměrně výraznému nárůstu počtu obžalovaných osob, a to prakticky o polovinu z celkem 17 osob obžalovaných v roce 2008 na celkem 26 obžalovaných osob v roce 2009 (meziročně o 52,9%). To potvrzuje obecně vnímaný vzestupný trend, i při akceptaci rovněž obecně sdíleného názoru na poměrně značnou latenci této kriminality, navíc ještě u vědomí problémů spojených s právní kvalifikací, zejména ve vztahu ke konkurujícímu trestnému činu kuplířství podle § 204 STZ. V případech obchodování s lidmi je vykazována vysoká obžalobnost (v roce 2009 činila 97,8%).

Počty obžalovaných osob pro trestný čin obchodování s lidmi (dle § 232a, dříve § 246 STZ)										
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Obžalováno	31	33	14	24	0	0	14	20	17	26

Z hlediska soustředění této trestné činnosti do jednotlivých krajů vyplývá ze statistických údajů za rok 2009, že četnost výskytu tohoto trestného činu v zásadě kopíruje četnost výskytu trestného činu kuplířství, což je možno označit za logické, už vzhledem k obsahové blízkosti obou skutkových podstat. Nejvíce obžalovaných osob zaznamenal opět Severočeský kraj (9) následován

Jihočeským krajem (7) a městem Prahou (6). Pokud jde o strukturu pachatelů podle státní příslušnosti, i zde jednoznačně převažují Češi (z 29 celkem evidovaných pachatelů jich bylo 21), Ukrajinci (4), z Kyrgyzské republiky (2) a po jedné osobě z Itálie a Rumunska.

Obecně se připouští významný podíl latence. Výskyt tohoto trestného činu zřejmě ovlivnila také nepříliš šťastná formulace vlastní skutkové podstaty, již konkuroval trestný čin kuplířství, navíc je poukazováno na neustálenou aplikační praxi, která měla problémy s výkladem formálních znaků (zejména znaku „jinak vykořisťuje“); problémem jsou i náležitá skutková zjištění v konkrétních případech, což - zjednodušeně řečeno - ústí v důkazní nouzi, namnoze už v počátečních stádiích přípravného řízení; aspoň zatím převažuje forma sexuálního vykořisťování, ostatní formy se vyskytují spíše výjimečně, i když zprávy o činnosti nižších státních zastupitelství poukazují na to, že se tyto formy vyskytují častěji, zvláště v podobě pracovního vykořisťování.

Oproti tomu u trestného činu kuplířství dle ustanovení § 204 STZ se projevil v roce 2009 pokles v počtu obžalovaných osob zhruba o jednu čtvrtinu (meziročně o 25,2%). Při porovnání v delší časové řadě je patrné, že tento trestný čin vykazuje jasnou klesající tendenci a to zejména od roku 1995 (obžalováno rekordních 200 osob) s ročním výkyvem ve prospěch nárůstu v roce 2005. Stále však zůstává nejčtetnějším trestným činem v této oblasti; na celkové kriminalitě se ale podílí minimálně (0,18%). Podle počtu obžalovaných osob byl nejčtetnější výskyt zaznamenán v roce 2009 v Severočeském kraji (24), pak v Jihočeském kraji (22), a dále v Západočeském kraji a městě Praze (v obou regionech shodně po 13 obžalovaných osobách).

Počty obžalovaných osob pro trestný čin kuplířství (dle § 204 STZ)										
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Obžalováno	152	151	111	181	118	205	136	72	119	89

Při použití hlediska dělení podle struktury státní příslušnosti pachatelů bylo u tohoto trestného činu z celkem 94 evidovaných osob²² 76 pachatelů české státní příslušnosti, 6 pachatelů ukrajinské státní příslušnosti, 5 slovenské státní příslušnosti, 2 z Ruské federace a po jedné osobě z Kyrgyzské republiky, ze SRN, Běloruska, Bosny a Hercegoviny a Arménské republiky.

U trestného činu nedovoleného nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány podle § 209a STZ byl zaznamenán výskyt jedné stíhané i obžalované osoby a to v Severomoravském kraji.

U trestného činu obchodování s dětmi nebyl za rok 2009 vykázán žádný výskyt.

2.5.3 Údaje poskytnuté MS

Kriminální statistiky jsou doplněny statistikami MS, které obsahují statistiky soudů.

Pravomocně byla v roce 2009 odsouzena pro 1 trestný čin obchodování s lidmi dle ustanovení § 232a STZ jedna osoba. Dle níže uvedené tabulky je patrné, že v meziročním srovnání došlo opět k poklesu pravomocně odsouzených osob a to ze tří na jednu. V porovnání s lidskými i finančními zdroji, které jsou na potírání obchodování s lidmi každoročně v České republice vynakládány, se jedná o naprosto neuspokojivý výsledek. Opět se také nepřímo potvrzuje již mnohokrát zmiňovaný problém aplikační praxe s trestněprávní definicí obchodu s lidmi.

²² Vychází se z údajů o všech evidovaných osobách, nikoli jen o osobách stíhaných či obžalovaných.

V tabulce jsou opět pro srovnání uvedeny také údaje z minulých let.

Počty pravomocně odsouzených osob a uložených trestů za obchodování s lidmi (dle § 232a, dříve § 246 STZ)										
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Odsouzené osoby	16	15	20	5	12	20	2	4	3	1
K nepodm. trestu	6	7	5	1	3	8	0	3	3	0
K podmíněnému trestu	10	8	15	4	9	12	2	1	0	1

Další statistické údaje, které s problematikou obchodování s lidmi významně souvisejí, jsou údaje o již výše zmíněném trestném činu dle ustanovení § 204 STZ kuplířství, tedy údaje o počtu osob obžalovaných a odsouzených za trestný čin kuplířství dle ustanovení § 204 STZ. Za rok 2009 se jedná o celkem 82 osob pravomocně odsouzených za spáchání celkem 84 trestných činů dle ustanovení § 204 STZ kuplířství. Za tento trestný čin byl celkem 60krát uložen podmíněný a 19krát nepodmíněný trest odnětí svobody. Nejvíce trestů odnětí svobody bylo uloženo v rozmezí 1-5 let (celkem 16krát), dále 5-15 let (celkem 2krát); jednou byl uložen trest odnětí svobody do 1 roku a celkem 3krát bylo upuštěno od potrestání. V porovnání s obdobím let 2006 – 2008 došlo tedy k mírnému nárůstu počtu odsouzených osob. Méně uspokojivý je fakt, že se tato skutečnost promítla zejména do počtu podmíněně uložených trestů; pouze nepatrně se též zvýšil ve srovnání s rokem 2008 počet uložených nepodmíněných trestů.

Jak již bylo zmíněno výše, nově jsou MS zpracovávány též statistické sestavy vypovídající o obětech vybraných trestných činů. V roce 2009 bylo MS evidováno celkem 66 obětí tohoto trestného činu, přičemž se jednalo o celkem 53 žen a 13 dětí.

Počty pravomocně odsouzených osob a uložených trestů za kuplířství (dle § 204 STZ)				
Rok	2006	2007	2008	2009
Počet odsouzených osob	68	74	60	82
K nepodmíněnému trestu	12	20	14	19
K podmíněnému trestu	49	48	44	60

Jestliže je 1 osoba pravomocně odsouzená za spáchání trestného činu dle ustanovení § 232a STZ obchodování s lidmi ve srovnání s počtem každoročně vyšetřovaných a stíhaných osob naprosto neuspokojivý údaj, pak skutečnost, že pro trestný čin dle ustanovení § 216a STZ obchodování s dětmi nebyl v roce 2009 nikdo odsouzen, při porovnání počtu stíhaných a vyšetřovaných osob v předešlých letech, není nikterak překvapující. Lze konstatovat, že se jedná o trestnou činnost páchanou na území České republiky naprosto ojediněle.

Stejně tak je tomu i u trestného činu dle ustanovení § 209a STZ, kde došlo v roce 2009 k odsouzení 1 osoby pro 1 trestný čin a to k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v rozmezí 1-5 let. Nebyla evidována žádná oběť. Připomínáme, že tento trestný čin nespadá pod výše zmiňované mezinárodně uznávané definice obchodování s lidmi, neboť k naplnění skutkové podstaty toho trestného činu musí dojít k odebrání či nakládání s buňkami, tkáněmi či orgány z těla mrtvého člověka v rozporu s právními předpisy. Údaj je zde uváděn pouze z důvodu, že v souvislosti s obchodováním s lidmi za účelem nakládání s lidskými orgány bývá pravidelně na tuto informaci vznášen dotaz.

2.6 Příklady úspěšných policejních akcí

Pro ilustraci a dokreslení toho, jakou podobu má obchodování s lidmi v České republice, níže nabízíme příklady úspěšných policejních akcí realizovaných v průběhu roku 2009. Jedná se o trestnou činnost, která byla v roce 2009 vyšetřována jak specialisty ÚOOZ, tak specialisty krajských ředitelství PČR (konkrétně KŘP Moravskoslezského kraje).²³

Nejvíce případů v roce 2009 řešily především policejní orgány ÚOOZ, které se zaměřily na odhalování, dokumentování, prověřování a vyšetřování zvláště závažných a organizovaně páchaných trestných činů obchodování s lidmi, za účelem užití jiných osob k sexuálnímu obtěžování, zneužívání nebo k prostituci a obchodování s lidmi za účelem nucených prací nebo jiných forem vykořisťování. S uvedenou problematikou úzce souvisí zejména oblast páchaní trestné činnosti nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány, obchodování s dětmi, šíření pornografie a zneužití dítěte k výrobě pornografie.

Záměrně byly zvoleny případy, které nepopisují „klasické“ obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Zároveň případy ukazují, že touto trestnou činností se v České republice v porovnání se zahraničím zabývají převážně malé organizované skupiny (cca 3 osob). Ve většině případů se vždy jednalo o trestnou činnost páchanou na území více států, a to jak členských států EU, tak kombinace členských i nečlenských států EU. I v roce 2009 se opět potvrdilo úzké propojení České a Slovenské republiky. Z policejní akce „Spargel“ je zřejmé, že se organizované skupiny zaměřují na a vykořisťují i jiné osoby, než osoby stejné národnosti či etnické skupiny.

Z policejní akce „Klacek“ je zřejmé, že ne ve všech případech platí, že obchodovanou osobou musí být nutně cizinec, který díky jazykové bariéře a neznalosti prostředí neví, jak a na koho se obrátit s prosbou o pomoc. Obchod s lidmi může mít mnoho tváří a tímto případem se zde snažíme demonstrovat nejen modus operandi, ale též ukázat, jak lukrativní a o to více nebezpečná tato trestná činnost může být.

„Výhodný byznys skončil“

Praha 24. dubna 2009 – Při realizaci případu s krycím názvem „KLACEK“ zadrželi detektivové Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu SKPV tři osoby podezřelé z trestného činu obchodování s lidmi.

Dalším případem nucených prací se v současné době zabývají detektivové ÚOOZ. Samotná realizace případu, na kterém detektivové pracovali od listopadu 2008, proběhla v polovině dubna letošního roku na Českokbudějovicku a Českokrumlovsku. Zadrženi byli tři státní příslušníci Slovenské republiky, kteří měli být podle obvinění součástí organizované skupiny působící na území České i Slovenské republiky.

Osvědčený scénář

Zadrženi muži (nar. 1976, 1979, 1984) měli pod příslibem vysokých výdělků najímat bezdomovce a cizí státní příslušníky v sociální tísní jako pomocné stavební dělníky. Takto znáborované dělníky poté měli dopravit na místo výkonu pracovní činnosti. Organizátorem měl být podle detektivů prostřední z trojlístku zadržovaných. Každý z obviněných měl přitom předem jasně stanovené úkoly – nábor dělníků, zajištění dopravy, ubytování, dohled nad jejich pracovní činností, výplata diet atd. Svou činnost měli provozovat minimálně od roku 2008 a dělníky dodávat na stavby v Českých Budějovicích a okolí.

Sliby – chyby

Své ovečky „náborovala“ trojice obviněných především na nádražích ve velkých městech v ČR i na Slovensku. Po lákavých slibech a lahvičce alkoholu na cestu přišla tvrdá realita. Jak vyplývá z dosavadního vyšetřování,

²³ Jedná se o informace z tiskových zpráv uveřejňovaných ÚOOZ a PČR - KŘP Moravskoslezského kraje v průběhu roku 2009 na následujících adresách:

<http://www.policie.cz/clanek/archiv-tiskovych-zprav-2009-vyhodny-byznys-skoncil.aspx>

<http://www.policie.cz/clanek/chleboدارci-nebo-otrokari.aspx>

<http://www.policie.cz/clanek/obvineni-z-obchodovani-s-lidmi.aspx>

byli dělníci nuceni pracovat pod pohrůžkou násilí a dokonce i za použití násilí v neúnosných podmínkách ve dvanácti hodinových směnách od pondělí do neděle pouze za 150 korun na den.

Pokud dělníci neodváděli požadovaný pracovní výkon nebo s něčím nesouhlasili, bylo jim vyhrožováno násilím. V několika případech na fyzické násilí mělo i skutečně dojít a v jednom případě musel být dokonce poškozený po takové „domluvě“ ošetřen lékařem.

V rámci samotné realizace tohoto případu vyslechli detektivové ÚOOZ společně s kolegy z cizinecké policie více jak dvacet osob, které pro trojici obviněných pracovaly. Detektivové se však domnívají, že počet těch, kteří se takto nechali znáborovat, je ve skutečnosti mnohonásobně vyšší.

Fakturovala firma

Podnikatelská činnost obviněných byla „přikryta“ jistou firmou. Tak bylo možné vystavovat faktury za provedené bourací a výkopové práce. Podle detektivů si tak jen v roce 2008 mohla trojice obviněných vylepšit svůj životní standard o cca 20 milionů. Majitel firmy, cizí státní příslušník, se s největší pravděpodobností na této trestné činnosti nepodílel. Veškeré okolnosti týkající se fungování této firmy budou předmětem dalšího vyšetřování.

V rámci realizace byly provedeny domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor. Zajištěna byla účetní evidence firmy a další věci důležité pro trestní řízení. Mimo jiné se jednalo například o osobní vozidla Mercedes ML a Škoda Octavia.

Trojice ve vazbě

Trojice zadržených byla obviněna z trestného činu obchodování s lidmi za účelem jiných forem vykořisťování a nucených prací dle ustanovení § 232a odst. 2 písm. c), odst. 3 písm. a), odst. 4 písm. b) trestního zákona. Všichni obvinění jsou v současné době stíháni vazebně a v případě prokázání viny jim hrozí trest odnětí svobody v rozmezí od osmi do patnácti let. Případ dozoruje Krajské státní zastupitelství v Českých Budějovicích.

„Chlebovárci nebo otrokáři?“

Praha 27. února 2009 – Detektivové Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu obvinili trojici mužů z trestného činu obchodování s lidmi. Ve spolupráci s Útvarem rychlého nasazení byla trojice Ukrajinců zadržena 16. února 2009 v ranních hodinách.

Kdo si myslí, že obrázek pracujícího otoka na poli patří dávné minulosti, ten se mýlí. Něco podobného bylo totiž patrně loni možné spatřit každý den od půl páté ráno do večerních hodin na Mělnicku. Podmínky zahraničních dělníků měly podle obvinění v mnohém připomínat učebnice dějepisu. Z čeho detektivové ÚOOZ trojlístek podnikavců podezírají?

Na začátku byly sliby. Doprava do ČR, ubytování, strava, a za práci v zemědělství plat zhruba sedmáct tisíc korun. Minimálně od dubna loňského roku se touto vidinou nechalo zlákat mnoho desítek osob, převážně z Rumunska a Bulharska. Jednalo se o osoby všech věkových kategorií, které díky nízkému vzdělání či negramotnosti trpěly v domovské zemi finanční tísní. Aby mohly vycestovat, ještě více se zadlužily. Nabízená práce pro ně a jejich rodiny znamenala šanci na lepší život. Sen o něm se však brzy po příjezdu do ČR nenávratně rozplynul.

Po příjezdu do ČR byli znáborovaní dělníci odvezeni do jedné nejmenované obce na Mělnicku, kde byli ubytováni. Tím ale plnění slibů definitivně skončilo a z vysněného Ráje se postupně stávalo peklo na zemi. Ubytovaným byly odebrány jejich cestovní doklady a zarachotil i zámek vstupních dveří. Každé ráno se dveře odemkly a dělníci byli odvezeni na kilometr vzdálené chřestové pole, kde za trvalého dohledu svých „chlebovárců“ pracovali čtrnáct až šestnáct hodin. Po práci byli opět odvezeni na ubytovnu, kde byli zamčeni a hlídáni. Stravu dostávali jedenkrát denně a to ještě velmi chudou. Často obsahovala jen vařené brambory v nejlepší s fazolovou přílohou. Další jídlo si měli již obstarat „za své“. To však bylo těžko proveditelné. Čas od času je sice organizovaně a opět pod přísným dohledem dovezli zaměstnavatelé do obchodu, ale vzhledem k tomu, že slíbenou mzdu dělníci nikdy neviděli a odměna za vykonanou práci se rovnala několika stokrátům měsíčně, se o nějakém výrazném přilepšení rozhodně nedalo uvažovat.

Projevit s čímkoli nesouhlas se nevyplácelo. Dělníkům bylo vyhrožováno fyzickým násilím. Když se někdo z nich pokusil o útěk nebo předčasně opustil zaměstnání, byl zbit. Ostatním pak bylo sděleno, že stejně dopadne každý, kdo odmítne poslušnost. Některým z dělníků se přece jen podařilo prosadit si změnu práce. Pokud však čekali zlepšení podmínek, nedočkali se. Změnili pouze místo ubytování a zemědělství na Mělnicku vyměnili za potravinářství na Litoměřicku.

Zatímco zahraničním dělníkům přinesla realizace případu s krycím názvem „SPARGEL“ svobodu a vrátila jim jejich pošlapaná lidská práva, trojici zadržovaných mužů ve věku od čtyřiaadvaceti do šestatřiceti let teď naopak hrozí v případě prokázání viny trest až 12 let odnětí svobody a pobyt za mřížemi. Na případu pracovali detektivové ÚOOZ od května loňského roku a úzce přitom spolupracovali prostřednictvím styčného důstojníka Policie ČR v Rumunsku s kriminalisty z brigády boje s organizovaným zločinem. Rumunští kolegové koncem září loňského roku zadrželi na svém území trojici podezřelých, která byla následně obviněna z obchodování s lidmi, a která se na trestné činnosti obviněných Ukrajinců měla formou spolupachatelství podílet.

V rámci realizace tohoto případu bylo provedeno několik domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor. Zajištěny byly nejen počítače, mobilní telefony a finanční hotovost, ale také plynová pistole a řada písemností, včetně seznamů osob pracujících pro obviněné. Zajištěny byly také finanční prostředky na několika bankovních účtech, kam putovaly platby za fakturované práce.

Všichni tři obvinění pobývali na území České republiky legálně. Dne 18. února 2009 byli rozhodnutím Okresního soudu v Ústí nad Labem vzati do vazby. Příklad dozoruje Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem. “

Vyšetřovatelem bylo v případě dále vyslechnuto šedesát svědků. V červenci 2009 předložil státnímu zástupci návrh na podání obžaloby. V době přípravy této zprávy (březen 2010) probíhá na Krajském soudě v Ústí nad Labem hlavní líčení.

„Obvinění z obchodování s lidmi

Nutili mladistvou dívku k pohlavním stykům s muži.

Na objasnění případu pracovalo v podstatě celé 2. oddělení odboru obecné kriminality služby kriminální policie a vyšetřování krajského ředitelství, v součtu zhruba dvacet kriminalistů. Samozřejmě, že v určitých chvílích zajišťovali součinnost další policisté, například zásahová jednotka. Poděkování za spolupráci a podporu patří Krajskému státnímu zastupitelství Ostrava a Okresnímu soudu Karviná.

Prověřování a vyšetřování případu nebyl zrovna jednoduchý úkol. Policisté prověřili nemálo osob, trávili hodiny v terénu i na pracovišti a zjišťovali veškeré informace, které by vedly k objasnění. Vzhledem k charakteru se jedná bezesporu o citlivou záležitost, navíc vyšetřování i nadále pokračuje. Některé informace tudíž nelze v této chvíli veřejnosti sdělit.

Za posledních deset let se jedná v podstatě o první případ obdobného charakteru, který severomoravští policisté vyšetřovali v rámci jejich kompetence.

Policisté přijali oznámení, okamžitě začali s prověřováním

Na samotném počátku bylo oznámení učiněné v polovině října, že někdo přinutil k sexu s cizími muži několik žen. Policisté okamžitě po přijetí oznámení rozjeli rozsáhlé prověřování s cílem zjistit, zda se informace zakládá na pravdě. V této chvíli je možné sdělit následující.

Dva muži z Karvinska (31 a 23 let) se rozhodli vydělat peníze protiprávní cestou. Od poloviny října roku 2009 kontaktovali několik žen. Jednu z nich, mladistvou dívku, uzavřeli v bytě. Muži jí neumožnili z bytu odejít (byť zamykali a hlídali) a nutili po následujících zhruba deset dnů k pohlavním stykům s několika dalšími klienty. Podle dosud zadokumentovaných skutečností se nejednalo o více než deset klientů.

Muži získávali zájemce o sex s dívkou prostřednictvím inzerce. Klienti na základě dohody přijeli do bytu, kde si vybrali z nabídky sexuálních služeb. Veškeré vybrané peníze šly do kapsy mužů.

Kriminalisté muže obvinili z trestného činu obchodování s lidmi (§ 232a odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. d) trestního zákona)) spáchaného formou spolupachatelství

Starší z dvojice je obviněný i z trestného činu kuplířství (§ 204 odst. 1 trestního zákona)). Muž se na jaře letošního roku seznámil s 29letou ženou z Karvinska, které následně umožnil provozovat prostituci. Žena mu odevzdávala veškeré vydělané peníze. Obviněný navíc umožnil provozovat prostituci i další paní (ve věku 28 let).

Muže zadržela zásahová jednotka

Policisté pracovali na případu velmi intenzivně. Již po zhruba čtrnácti dnech od oznámení, v noci z 11. na 12. listopadu, dvojici mužů zadrželi. K zásahu byli přivoláni policisté ze zásahové jednotky krajského ředitelství.

Některé informace naznačovaly, že by podezřelí mohli být ozbrojeni. Muži byli evidentně překvapeni, nečekali, že na dveře „zaklepou“ policisté...

V rámci vyšetřování proběhly domovní prohlídky a prohlídka jiných prostor. Policisté zajistili různé věci.“

KRONOS a KOKY²⁴

V lednu 2009 proběhla realizace trestního spisu pod názvem „**KRONOS**“, při níž byli zadrženi pachatelé romského původu (3 muži - státní příslušnost ČR). Jejich jednání spočívalo ve využívání dívek, které byly na útěku ze zařízení pro ústavní výchovu, tím způsobem, že je zjednávali k provozování prostituce, ze které následně kořistili. K provozování prostituce docházelo na území SRN. Jednalo se o dívky mladistvé, v jednom případě o dívku mladší 15 let. Dívkám byly obstarávány pozměněné doklady totožnosti za účelem zastření jejich skutečného věku. Pachatelům bylo sděleno obvinění z trestných činů padělání a pozměňování veřejné listiny ve formě účastenství, ohrožování výchovy mládeže a obchodování s lidmi. V průběhu trestního řízení byla navázána úzká spolupráce s policejními orgány v Německu, byla vyžádána právní pomoc. V současné době je ve věci nařízeno hlavní líčení u Krajského soudu v Ústí nad Labem.

V listopadu 2009 proběhla realizace trestního spisu pod názvem „**KOKY**“, při níž byli zadrženi pachatelé romského původu (3 muži a 1 žena - státní příslušnost ČR), kteří pod příslibem zjednání práce lákali mladé dívky do zahraničí, kde je následně nutili k provozování prostituce. V průběhu trestního řízení byla navázána úzká spolupráce s policejními orgány v Nizozemí a v Německu, které se podílely na zadokumentování páchané trestné činnosti na jejich území, výsledku svědků a dalších úkonech, které prováděly v rámci právní pomoci. Všechny zlákané ženy byly občankami ČR a pocházely ze sociálně slabého prostředí. V jednom případě byla nucena k prostituci i dívka mladší 18 let.

2.7 Finanční šetření PČR

Oblast finančního šetření v rámci trestního řízení na úseku obchodování s lidmi a nelegální migrace vykazuje stejné znaky jako v roce 2008. Dohledání výnosů stále naráží na dvě základní skutečnosti, které spočívají v jednání a chování pachatelů. Naprostá většina podezřelých - pachatelů této trestné činnosti využívá hotovostních finančních operací, tzn. nevyužívá bezhotovostních operací prostřednictvím bankovních převodů a služeb. Výnosy ze své trestné činnosti v převážné míře využívá pro vlastní spotřebu, resp. zvyšuje si s nimi svůj životní standard, tzn. takto získané prostředky nelegalizuje v rámci obchodní činnosti, případně klasického „praní peněz“. V návaznosti je v těchto případech následně zajištěn vyšší objem finančních prostředků v hotovosti při domovních prohlídkách než za pomoci dalších zajišťovacích institutů dle příslušných ustanovení TŘ.

V rámci ÚOOZ byl v roce 2009 na základě vedených trestních řízení pro trestné činy obchodování s lidmi a kuplířství zajištěn majetek v celkové hodnotě 2.383.505,- Kč.

2.8 Další kontrolní akce orgánů veřejné správy a průběžný monitoring situace

Případy obchodování s lidmi, zejména ty s příhraničním či organizovaným prvkem, jsou zpravidla řešeny v gesci celorepublikového ÚOOZ, ojediněle též specialisty krajských ředitelství PČR. Česká republika se však soustředí nejen na vyšetřování a trestání obchodování s lidmi a trestnou činnost související, ale orgány veřejné správy provádějí řadu dalších kontrolních akcí, jejichž cílem je eliminace situací, které mohou být z hlediska obchodování s lidmi rizikové. Zároveň je pravidelnou kontrolní činností zvyšuje možnost identifikace potenciálních obětí obchodování s lidmi. Z toho pohledu mají velký význam nejen akce a kontroly prováděné jednotlivými orgány veřejné správy, ale zejména cílené součinnostní akce. V rámci součinnosti je tak možné uplatnit pravomoci jednotlivých aktérů v jeden okamžik přímo na konkrétním místě.

²⁴ Informaci k těmto případům poskytl ÚOOZ.

2.8.1 Služba cizinecké policie PČR

I po vstupu České republiky do Schengenského prostoru jsou stále velmi významným nástrojem pro identifikaci případných obětí obchodování s lidmi akce pořádané v rámci Služby cizinecké policie PČR (dále jen „SCP“). Před každým opatřením či bezpečnostní akcí je prováděna instruktáž, při které jsou připomínány základní aspekty obchodování s lidmi za účelem zacílení na odhalování této trestné činnosti v rámci připravované či prováděné akce. Převážnou část bezpečnostních a kontrolních akcí „většího rozsahu“ buď plně připravují a nebo se podílejí na jejich přípravě a realizaci pracovníci skupiny dokumentací jednotlivých oblastních ředitelství SCP. Tito jsou detailně seznámeni s problematikou obchodování s lidmi a jsou tak v průběhu dané akce a problematiky chápáni jako styční pracovníci pro další postup při možném výskytu obchodování s lidmi. Tito specialisté též disponují kontakty na místně příslušné pracovníky Služby kriminální policie a vyšetřování PČR (dále jen „SKPV“). V průběhu roku 2009 byla provedena celá řada opatření a bezpečnostních akcí, a to jak na území hl. m. Prahy, tak v jednotlivých regionech. Jejich cílem byly především následující lokality: tržnice a bleší trhy, noční kluby a herny, vybrané ubytovny, 5 mezinárodních letišť České republiky (Praha – Ruzyně, Ostrava – Mošnov, Brno, Pardubice, Karlovy Vary), centrum hl. m. Prahy vč. Václavského náměstí a přilehlých oblastí, apod.

SCP byla v roce 2009 též zapojena do mezinárodní operace nazvané „Hammer 2008“, v rámci které proběhly několikrát v průběhu roku rozsáhlé kontrolní akce na mezinárodních letištích v oblasti Schengenského prostoru.

Řada dalších kontrolních akcí byla provedena v součinnosti s pracovníky Celní správy ČR, SKVP, ÚOOZ, případně Státního úřadu inspekce práce (dále jen „SÚIP“).

2.8.2 Kontrolní a další činnost v gesci MPSV

Dalším významným nástrojem využívaným pro signalizaci situací, které mohou vytvářet podezření na obchodování s lidmi, jsou orgány spadající do gesce MPSV. Výkon kontrolní a poradenské činnosti zaměřené na pracovní právo a jeho dodržování je v současné době rozdělen mezi oblastní inspektoráty práce, podřízené SÚIP, a úřady práce. Další část této podkapitoly je věnována činnosti Meziřesortního orgánu pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců (dále jen „MOPNZC“).

2.8.2.1 Kontrolní činnost SÚIP a oblastních inspektorátů práce

V roce 2009 obdržely orgány inspekce práce od občanů EU a ostatních zemí 148 podnětů ke kontrole na porušování pracovněprávních předpisů zaměstnavateli při jejich zaměstnávání na území České republiky. Podněty směřovaly zejména na nedostatky v oblasti odměňování, náhrad, vzniku a skončení pracovního poměru. Ze statistických údajů vypovídajících o počtu podnětů ke kontrole dělených dle hlediska státní příslušnosti vyplývá, že nejvíce podnětů postoupili občané Slovenska (74) a Ukrajiny (24). Dále následují občané Polska (22); víceméně ojedinělé podněty byly zaslány občany Běloruska (4) a USA (4), Bulharska (3) a Ruska (3). Ze strany občanů Mongolska a Moldávie byl podán v roce 2009 vždy jen jeden podnět. Celkem 12 cizinců spadá do skupiny osob, u které není k dispozici údaj o státní příslušnosti.

Podněty ke kontrole poukazovaly zejména na porušování pracovněprávních předpisů zaměstnavateli v oblasti vzniku a skončení pracovního poměru, dohod o provedení prací (68), v oblasti odměňování (109) a náhrad (32). Ze 148 podnětů cizinců (tzn. přibližně 2,6% z celkového počtu podaných podnětů v roce 2009) jich bylo v roce 2009 šetřeno celkem 116. Oprávněných nebo částečně oprávněných podnětů bylo 41, neprokázaných nebo neoprávněných bylo 44 podnětů. U 31 podnětů obdržených v roce 2009 není kontrola ukončena. O 21 podnětech bylo rozhodnuto, že se šetřit nebudou a 4 budou zařazeny do plánu činnosti v roce 2010. Tři podněty byly vyřízeny písemně, tři byly postoupeny na úřady práce a o jednom podnětu není zatím rozhodnuto.

Dle sdělení MPSV lze konstatovat, že k porušování pracovněprávních předpisů u zaměstnavatelů dochází ve stejném rozsahu jak u cizinců, tak i občanů České republiky.

V souvislosti s podezřením na obchodování s lidmi byla v uplynulých letech zmiňována i nedostatečná kontrola agentur práce. Proto i v roce 2009 pokračovaly oblastní inspektoráty práce v provádění cílených kontrol u agentur práce, jejichž převážnou část zaměstnanců tvoří cizí státní příslušníci. Kontroly se zaměřily zejména na oblast odměňování zaměstnanců a rovného zacházení, pracovní doby a oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Oblastní inspektoráty práce provedly 85 kontrol agentur práce a současně zkontrolovaly i 72 uživatelů, u kterých agenturní zaměstnanci pracovali. Z předběžného vyhodnocení vyplývá, že celkem 58 (tj. 68%) agentur práce porušilo pracovněprávní předpisy. Nejčastěji byly porušeny ustanovení §§ 308 a 309 ZP vztahující se výhradně k agenturnímu zaměstnávání. Celkem 18 agentur práce (31%) porušilo ustanovení § 308 ZP (náležitosti dohod o dočasném přidělení) a celkem 33 (56,8%) jich porušilo ustanovení § 309 ZP (o dočasném přidělení a jeho průběhu). Agentury práce zejména přidělují zaměstnance k uživateli na základě písemného pokynu, který nemá zákonem stanovený obsah, nebo je vysílají bez písemného pokynu. Při kontrole agentur práce bylo rovněž zjištěno, že sepisují s uživateli dohody, které rovněž neobsahují náležitosti podle zákoníku práce, nebo tyto dohody nemají sepsané vůbec. Kontrolami bylo dále zjištěno, že agentury práce poskytují mzdu po lhůtě splatnosti, neposkytují příplatky za práci v noci, za sobotu a neděli, mzdu nebo náhradní volno za dobu práce ve svátek (46 porušení). V oblasti vzniku a skončení pracovního poměru, dohod o pracích mimo pracovní poměr bylo zjištěno, že agentura práce neinformovala zaměstnance o obsahu pracovního poměru (36 porušení), nevydala potvrzení o zaměstnání, nebo v něm neuvedla zákonem předepsané údaje (13 porušení). Z oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci bylo zjištěno 53 porušení, např. zaměstnanci nebyli proškoleni o právních a ostatních předpisech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, nebyly jim poskytnuty ochranné pracovní prostředky atd. V oblasti pracovní doby bylo kontrolami dále zjištěno 28 porušení souvisejících zejména s evidencí odpracované pracovní doby zaměstnanců, prací přesčas, noční prací. U agentur práce nebylo, mimo porušování ustanovení §§ 308, 309 zákoníku práce, zjištěno výraznější porušování pracovněprávních předpisů, než u jiných zaměstnavatelů. Zajímavé je též zjištění, že pokud agentura práce porušovala pracovněprávní předpisy, tak shodně jak u cizinců, tak u českých zaměstnanců. Agenturám práce bylo v roce 2009 uloženo 16 pokut v celkové výši 1 790 000 Kč.

Kontrolní činnost zaměřená na agentury práce bude pokračovat i v roce 2010. Ve spolupráci s MPSV se SÚIP snaží hledat cesty, které by zabezpečily fungování jen těch agentur práce, které neporušují pracovněprávní předpisy. Touto cestou je možné předcházet situacím, které mohou v krajních případech vyústit v obchodování s lidmi. V tomto ohledu je významné zpřísnění podmínek pro působení agentur práce i nové pravomoci svěřené v této oblasti MV, ke kterým došlo od 1. ledna 2009.

Přes vše výše uvedená zjištěná porušení pracovněprávních předpisů lze konstatovat, že z kontrolní činnosti oblastních inspektorátů práce v roce 2009 vyplynulo, že se neobjevily žádné případy svědčící o možném páčání trestné činnosti obchodování s lidmi. SÚIP pouze v jediném případě obdrželého podnětu ke kontrole pojal podezření, že by se mohlo jednat o obchodování s lidmi. Jednalo se o následující situaci.

Firma sídlící v Rumunsku zajišťovala na objednávku pro českou firmu zaměstnance, kteří byli následně zaměstnáváni na dohodu o provedení práce v Lesích ČR. Jelikož se Rumuni obraceli na firmu, která jim práci zabezpečila s tím, že nemají kde bydlet, nemají peníze a česká firma je nutí pracovat, dokud je z lesa neodveze apod., tato firma požádala o pomoc při řešení situace SÚIP. Poskytla jmenný seznam údajných zaměstnanců, bez bližší identifikace, a smlouvu s českou firmou o zajištění pracovníků. Neposkytla však, a to ani na žádost o doplnění, žádný konkrétní doklad, na základě kterého by se dali pracovníci identifikovat u konkrétního zaměstnavatele. Ve spolupráci s úřady práce a MPSV se podařilo některá jména v databázi evidovaných zahraničních zaměstnanců najít. Ti ale nebyli hlášeni u firmy, která je měla údajně zaměstnávat. Proto se SÚIP obrátil na ÚOOZ a poskytl mu veškerá dostupná data a informace, která se podařilo v této souvislosti získat. Podle posledního sdělení ÚOOZ se ve věci pravděpodobně o obchodování s lidmi jednat nebude. Další šetření probíhá i v Rumunsku u firmy, která pracovníky do České republiky vysílala.

2.8.2.2 *Kontrolní činnost úřadů práce*

Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2009 č. 171 k zajištění bezpečnostní situace České republiky v souvislosti s propouštěním zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize uložilo MPSV zajistit neprodleně důsledné ukládání sankcí zaměstnavatelům, kteří porušují ustanovení ZZ, a využívání nejvyšších zákonem stanovených výší pro tyto sankce. Tento úkol byl plněn prostřednictvím kontrolní činnosti úřadů práce, přičemž přestupky a správní delikty na úseku zaměstnanosti jsou uvedeny v § 139 – 140 ZZ.

Kontrolní útvary úřadů práce provedly v roce 2009 celkem 11 149 kontrolních akcí. Z tohoto celkového počtu bylo úřady práce uskutečněno 1 898 kontrol u zaměstnavatelů, kteří zaměstnávali i zahraniční pracovníky (což činí 17,02% z celkového počtu). Úřady práce zkontrolovaly v uvedeném období celkem 19 089 zahraničních pracovníků. Na základě kontrol provedených celními úřady zahájily úřady práce v roce 2009 celkem 514 správních řízení. U 3 170 osob byl zjištěn výkon nelegální práce a u 4 916 osob nesplnil zaměstnavatel svoji informační povinnost vůči úřadu práce o nástupu do zaměstnání cizince, který nepotřebuje povolení k zaměstnání. V roce 2009 uložily úřady práce zaměstnavatelům za porušení povinností na úseku zaměstnávání zahraničních pracovníků 979 pokut v celkové výši 46 700 200 Kč. Celková výše pokut již v 1. pololetí roku 2009 přesáhla celkovou výši pokut za celý předcházející rok. V roce 2008 úřady práce uložily zaměstnavatelům celkem 834 pokuty v celkové výši 29 418 700 Kč. Zaměstnancům uložily úřady práce 189 pokut ve výši 705 200 Kč.

Zvláštní pozornost byla věnována kontrole agentur práce. Zatímco v období 1. ledna do 30. listopadu 2008 bylo provedeno 498 kontrol agentur práce a uloženo 110 pokut v celkové výši 5 886 400 Kč, v období 1. ledna až 31. října 2009 bylo provedeno 586 kontrol a bylo uděleno 127 pokut v celkové výši 20 094 000 Kč.

Z celkového počtu 73 666 povolení k zaměstnání platných ke dni 31. prosince 2009 bylo 27 349 povolení (37%) určeno pro členy družstev a 3 586 (4,9%) pro společníky obchodních společností. § 89 ZZ stanoví, že plnění úkolů vyplývajících z předmětu činnosti právnické osoby zajišťovaných společníkem, statutárním orgánem nebo členem statutárního nebo jiného orgánu obchodní společnosti pro obchodní společnost nebo členem družstva nebo členem statutárního nebo jiného orgánu družstva pro družstvo je pro účely zahraniční zaměstnanosti považováno za zaměstnání, ke kterému je vyžadováno povolení k zaměstnání.²⁵ Při kontrolních akcích bylo ve sledovaném období zjištěno celkem 379 osob, u kterých bylo prokázáno nedodržení této povinnosti.

V meziročním porovnání se v 1. pololetí roku 2009 navýšil počet provedených kontrolních akcí zaměřených na zaměstnávání zahraničních pracovníků celkem o 121 kontrol. Ve srovnání s obdobím 1. pololetí roku 2008 výrazně vzrostl počet zkontrolovaných osob a zjištěných porušení ZZ i počet a výše uložených pokut úřady práce. Ve druhém pololetí roku 2009 nicméně provedly úřady práce kontrol méně, a tak celkově uskutečnily v roce 2009 o 35 kontrol méně a zkontrolovaly o 5 114 méně zahraničních pracovníků než minulý rok.

Níže uvedená tabulka nabízí přehled nejčastěji se vyskytujících nelegálně a nezdokumentovaně zaměstnaných zahraničních pracovníků. Z přehledu je zřejmé, že se na předních místech již od roku 2007 umísťují (s výjimkou Polska a Číny) zpravidla osoby stejné státní příslušnosti jako oběti obchodování s lidmi zařazované do Programu. Tento údaj by mohl napříště pomoci při cíleném vyhledávání rizikových či více ohrožených skupin osob.

²⁵ *Cizinec, který je v ČR členem družstva a pro družstvo vykonává práci vyplývající z předmětu činnosti družstva, nemusí mít uzavřen pracovněprávní vztah v případech, kdy nejde o závislou práci. Může se jednat o pracovní vztah člena k družstvu, který upravuje zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, nespádající do kompetence MPSV. Pro účely monitoringu situace na trhu práce se však i u těchto lidí vyžaduje, aby měli povolení k zaměstnání.*

Přehled pořadí podle státního občanství nelegálně a nezdokumentovaně zaměstnávaných zahraničních pracovníků (cizinců a občanů EU/EHP/ESVO)								
Stav 31. 12. 2009		Stav 31. 12. 2008		30. 6. 2008		31. 12. 2007		
1.	Slovensko	2 998	Slovensko	2 056	Ukrajina	809	Slovensko	1 418
2.	Ukrajina	1 517	Ukrajina	1 302	Slovensko	705	Ukrajina	1 292
3.	Vietnam	1 205	Vietnam	1 183	Polsko	357	Polsko	380
4.	Polsko	735	Polsko	707	Vietnam	335	Vietnam	296
5.	Mongolsko	383	Bulharsko	434	Bulharsko	109	Moldavsko	105
							Bulharsko	105
6.	Bulharsko	333	Rumunsko	321	Rumunsko	92	Rumunsko	77
7.	Rumunsko	303	Mongolsko	149	Mongolsko	62	Čína	40
8.	Moldavsko	241	Moldavsko	100	Moldavsko	57	Mongolsko	19
9.	Uzbekistán	59	Čína	50	Čína	20	Rusko	16
10	Německo	57	Uzbekistán	33	Rusko	15	Německo	15

Obdobně vypadá i přehled 5 nejčastěji se vyskytujících státních občanství ve vztahu k zaměstnanosti zahraničních účastníků v právnických osobách. I zde se na prvních místech již dlouhodobě umísťují občané Ukrajiny (k datu 31. prosince 2009 celkem 23 167 osob v družstvech a 1 660 osob v obchodních společnostech z celkem 30 935 všech takto zaměstnaných cizinců). Dále jsou nejpočetněji zastoupeni občané Moldavska, Mongolska, Uzbekistánu a Ruska.

2.8.2.3 Mezirezortní orgán pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců

Nejen z výše uvedených údajů vyplývá, že skupina pracovních migrantů, kteří pracují v zahraničí bez všech potřebných náležitostí (pracovní povolení, pobytové oprávnění apod.), je z pohledu obchodování s lidmi vysoce rizikovou a zranitelnou skupinou. Z tohoto důvodu jsou pro tuto zprávu velmi důležité i informace mající přesah do nelegálního zaměstnávání cizinců. Koordinace a spolupráce v oblasti boje s nelegální prací cizinců je na centrální úrovni zajišťována prostřednictvím MOPNZC. Gestorem tohoto orgánu je MPSV. MOPNZC na podzim roku 2009 předložil vládě ČR ke schválení materiál nazvaný „Souhrnná informace za rok 2008 o aktivitách realizovaných příslušnými resorty, resp. jejich výkonnými složkami v oblasti potírání nelegálního zaměstnávání cizinců, předkládaná prostřednictvím Mezirezortního orgánu pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců v ČR“. Proto na tomto místě vybíráme pouze z pohledu obchodu s lidmi nejvíce relevantní informace.

V roce 2009 byla uskutečněna tři zasedání MOPNZC. Pravidelně diskutovanými tématy jsou legislativní novinky, výsledky kontrolní činnosti členských institucí, spolupráce a výměna informací mezi kompetentními orgány při kontrolní činnosti a situace v oblasti agenturního zaměstnávání. V rámci posilování spolupráce bylo řešeno a následně rozvíjeno poskytování informací pro účely výkonu kontroly celním úřadům ze strany MPSV, sdělování výsledků vybírání pokut uložených úřady práce MPSV Generálním ředitelstvím cel, předávání kódů pobytových oprávnění MPSV Ředitelstvím služby cizinecké policie (dále jen „ŘSCP“) a soubor návrhů ŘSCP (např. ohledně zavedení blokového řízení při sankcionování výkonu nelegální práce). Spolupráce MPSV a SÚIP vedla v roce 2009 kromě jiného k přípravě řídicího aktu MPSV, který upřesňuje spolupráci úřadů práce a oblastních inspektorátů práce při výkonu kontrolní činnosti zaměřené na výkon nelegální a závislé práce. Jedná se o oblast, která byla v minulosti předmětem kritiky; díky tomuto aktu dojde k zefektivnění kontrolních mechanismů.

Ve sledovaném období byly dále řešeny zejména dopady hospodářské krize na oblast zaměstnávání cizinců, problematika družstevnictví a obcházení pracovněprávní a pobytové legislativy zahraničními pracovníky. Prezentovány byly též informace z odborného výzkumu pracovní migrace (Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze o výsledcích projektu IDEA a ve spolupráci s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí o připravovaném projektu DOMEMET), zkušenosti a návrhy zaměstnavatelských svazů vztahující se k zaměstnávání zahraničních pracovníků (Hospodářské komory ČR, Svazu průmyslu a dopravy ČR) a odbor realizace služeb zaměstnanosti MPSV vystoupil k tématu „Nejčastější mýty o boji s nelegálním zaměstnáváním“. MS informovalo v souvislosti s tématem družstevníků o aktuálním stavu přípravy návrhu zákona o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) a o zavedení nového trestného činu neoprávněného zaměstnávání cizinců v § 342 TZ.

V důsledku hospodářské krize realizovalo MPSV několik opatření. Dne 5. března 2009 bylo vydáno nařízení vlády č. 64 ze dne o stanovení druhu prací, které agentura práce nemůže formou dočasného přidělení k výkonu práce u uživatele zprostředkovávat. MPSV také poskytovalo potřebnou spolupráci při plnění úkolu zpracovat a vládě do 31. srpna 2009 předložit návrh legislativních změn ke zvýšení spoluodpovědnosti zaměstnavatele za řešení situace cizince, kterému v České republice poskytl zaměstnání, po skončení platnosti jeho pobytového oprávnění. MS informovalo o aktuálním stavu přípravy návrhu zákona o korporátních společnostech (obchodních společnostech a družstvech) a o zavedení nového trestného činu neoprávněného zaměstnávání cizinců v § 342 zákona TZ.

2.8.3 Výhled do roku 2010

Počet agenturních pracovníků-cizinců ze třetích zemí bude zřejmě nadále klesat. Koncem roku 2008 se jednalo o téměř 20 000 osob, k datu 31. prosince 2009 bylo v České republice již jen 3 574 platných povolení k zaměstnání pro cizince, jejichž zaměstnavatelem byla agentura práce.

Vzhledem k početní převaze cizinců-družstevníků bude klíčovým tématem nadále výkon práce cizinců v družstvech, který je z pohledu MPSV nejvýraznějším problémem. Volná pracovní místa pro účastníky v právnických osobách jsou obtížně obsaditelná zájemci či uchazeči o zaměstnání z České republiky/EU, už kvůli více či méně otevřeně deklarované podmínce členského vkladu, a tak mnohdy není jiná možnost než vydat povolení k zaměstnání, bez ohledu na reálnou situaci na trhu práce. Výkon práce družstevníků je posléze z pohledu kontrolních orgánů pro oblast práce a zaměstnanosti těžko uchopitelný, neboť „pracovní vztah člena družstva k družstvu“ může být upraven stanovami družstva a problematika stanov se řídí zákonem č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ObchZ“), přičemž ke kontrole jeho dodržování nejsou úřady práce ani SÚIP kompetentní. Vztahy mezi členy družstva spadají do práva soukromého, tudíž není vyloučeno, že v řadě případů dochází např. k nevyplácení podílu na zisku či jiných odměn za práci cizinců a dalším jevům blížícím se vykořisťování a nucené práci, které ale nejsou postižitelné v rámci veřejného práva. Zásadním krokem ke změně stávající situace by mohlo být zrušení zvláštní úpravy pro pracovní vztah člena k družstvu v ObchZ. Ačkoliv toto téma přísluší k řešení jiným pracovním skupinám než MKS, budou veškeré návrhy v tomto směru sledovány i v následujícím období.

Podle informací od úřadů práce se při kontrolách objevují stále častěji pracující cizinci, kteří jsou živnostníky, a různým způsobem obcházejí oni i jejich „zaměstnavatelé“ ZZ a ZP, stejně jako pobytovou legislativu, především cizinecký zákon. Jedná se např. o výkon práce prezentovaný jako součást studijní praxe. Získat pobytové oprávnění za účelem podnikání je v současné době jednodušší než za účelem zaměstnání. Je téměř nemožné prokázat, že tito cizinci v České republice fakticky nepodnikají, tudíž neplní deklarovaný účel pobytu v České republice a navíc pracují v zastřeném pracovněprávním vztahu. V těchto případech je zásadním plnění výše uvedeného usnesení vlády České republiky č. 171 z roku 2009, které ukládá „ministru vnitra zpracovat ve spolupráci s ministry průmyslu a obchodu a financí a vládě do 31. srpna 2009 předložit návrh legislativních změn upřesňujících podmínky pro pobyt cizinců spojený s výkonem podnikatelských aktivit tak, aby byla

zajištěna efektivní kontrola ze strany státu“.²⁶ I sledování plnění tohoto úkolu se bude MKS věnovat v příštím období.

3 OBĚTI OBCHODOVÁNÍ S LIDMI A POSKYTOVANÁ ASISTENCE

3.1 Oběti obchodování s lidmi a zákon o sociálních službách

System sociálních služeb je v České republice upraven zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálních službách“). Tento zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb, způsob financování a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.

Jak již bylo zdůrazněno ve zprávě za rok 2008, nabytím zákona o sociálních službách došlo od 1. ledna 2007 k významnému posunu v systému financování a zavádění standardů péče sociálních služeb, tedy i služeb poskytovaných obětí obchodování s lidmi.

Sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní. Okruh oprávněných osob, jimž jsou při splnění podmínek stanovených v zákoně poskytovány sociální služby, je stanoven § 4 zákona o sociálních službách. Podle zákona o sociálních službách je možné poskytovat sociální služby jen na základě registrace u příslušného krajského úřadu. Podmínky registrace se řídí ustanovením § 78 a 79 zákona o sociálních službách. Seznam registrovaných poskytovatelů sociálních služeb je veřejně přístupný v registru poskytovatelů sociálních služeb (dále jen „registr“).²⁷ Veřejně dostupná část registru ve své rozšířené části nabízí vyhledávat služby dle cílové skupiny, včetně cílové skupiny oběti obchodu s lidmi. Nově od prosince 2009 je možné vyhledávat sociální služby podle adresy zařízení a to s možností rozlišení až na pověřené obce. Jedná se o významnou změnu pro uživatele registru, neboť do prosince 2009 registr umožňoval vyhledávat pouze sociální služby podle působnosti v jednotlivých krajích.

3.1.1 Sociální služby a poskytovatelé sociálních služeb

Ke dni 14. ledna 2010 bylo v registru evidováno celkem 111 sociálních služeb (v roce 2008 se jednalo o 110 sociálních služeb), které uvádějí, že jednou z cílových skupin jejich uživatelů jsou oběti obchodu s lidmi. Těchto 111 sociálních služeb je poskytováno celkem 70 poskytovateli sociálních služeb.

Jedná se o následující druhy sociálních služeb:

- odborné sociální poradenství – 55 (v roce 2008 celkem 58),
- azylové domy – 17 (v roce 2008 celkem 18),
- telefonická krizová pomoc – 13 (v roce 2008 celkem 9),
- krizová pomoc – 8 (v roce 2008 celkem 5),
- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi – 2 (v roce 2008 taktéž 2),

²⁶ V souvislosti s úkolem uloženým ministrům vnitra, průmyslu a obchodu a financí ohledně návrhu legislativních změn upřesňujících podmínky pobytu za účelem podnikání byla připravena novela cizineckého zákona, jejímž obsahem jsou mj. i změny týkající se udělování pobytu za účelem podnikání; návrh novely zákona v době přípravy této zprávy již prošel mezirezortním připomínkovým řízením.

²⁷ <http://iregistr.mpsv.cz/socreg/>

- terénní programy – 10 (v roce 2008 celkem 9),
- sociální rehabilitace – 3 (v roce 2008 celkem 4),
- intervenční centra – 1 (v roce 2008 celkem 1),
- nízkoprahová zařízení pro děti a mládež – 2 (v roce 2008 celkem 1).

V souvislosti s výše uvedenými, relativně vysokými počty poskytovatelů a druhů sociálních služeb, které jsou mj. určeny obětem obchodování s lidmi, je nutné zároveň zdůraznit, že většina uvedených služeb se věnuje obětem obchodování s lidmi spíše okrajově a primární cílovou skupinou bývají jiné skupiny osob.²⁸ Obecně lze konstatovat, že primárně se na cílovou skupinu oběti obchodu s lidmi specializují převážně NNO, jejichž činnost je prezentována v této zprávě.

Podle registru poskytovatelů sociálních služeb působí poskytovatelé sociálních služeb pro oběti obchodování s lidmi většinou v kraji, ve kterém jsou registrovány. Výjimku tvoří odborné sociální poradenství Arcidiecézní charity Praha (Poradna Magdala) a odborné sociální poradenství a telefonická krizová intervence Bílého kruhu bezpečí, o. s., které je nabízeno pro klienty z celé České republiky. Služby pro osoby identifikované kdekoli na území České republiky nabízí také organizace La Strada. Dalším registrovaným poskytovatelem sociálních služeb pro oběti obchodu s lidmi je např. Sdružení pro integraci a migraci v Praze, které nabízí odborné sociální poradenství v hlavním městě Praze a v krajích Ústeckém, Libereckém, Královéhradeckém a Pardubickém.

Nejvíce registrovaných služeb pro oběti obchodu s lidmi mají následující poskytovatelé sociálních služeb: Diecézní charita Brno (10 služeb), Arcidiecézní charita Praha (5 služeb), Rozkoš bez rizika (4 služby) a Bílý kruh bezpečí, o. s. (9 služeb), jehož primární cílovou skupinou jsou však oběti domácího násilí.

Určitou nevýhodou z hlediska monitorování situace v oblasti obchodování s lidmi je nemožnost sledovat počet jednotlivých klientů konkrétní sociální služby, neboť jednotliví poskytovatelé ve vztahu k MPSV vykazují pouze kolik služeb určitého druhu poskytl, nikoliv kolik osob jednu službu či více služeb obdrželo.

3.1.2 Priority rozvoje sociálních služeb na období 2009 – 2012

V září 2009 předložilo MPSV vládě České republiky k informaci materiál nazvaný „Priority rozvoje sociálních služeb pro období 2009-2012“. Tento dokument je prvním národním strategickým dokumentem vyplývajícím ze zákona o sociálních službách a klade velký důraz na oblast služeb sociální prevence. Podpora je vyjádřena zejména službám následné péče pro lidi závislé na návykových látkách, službám pro osoby s duševním onemocněním a službám zaměřeným na řešení situace lidí ohrožených sociálním vyloučením. Jedná se především o osoby bez domova, oběti obchodu s lidmi, oběti domácího násilí, osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a výkon trestu odnětí svobody. Priority rozvoje sociálních služeb jsou prvním krokem k vypracování uceleného národního plánu rozvoje sociálních služeb, který bude zpracován v průběhu roku 2010.

3.2 Oběti obchodování s lidmi ve statistikách PČR

Dalším cenným zdrojem informací o obětech obchodování s lidmi je ESSK, jehož provozním gestorem je Policejní prezídium PČR. V tomto systému jsou oběti evidovány pouze alternativně v rámci položky objekt napadení (žena, muž, skupina, objekt obecné kriminality, objekt hospodářské kriminality, veřejný zájem); u konkrétního trestného činu se vyplňuje vždy jeden druh objektu

²⁸ Je nesporné, že další organizace, které jsou zde uváděny, mohou a pravděpodobně v praxi i poskytnou služby obchodované osobě, neboť ta patří mezi skupinu, na kterou se specializují (např. oběti trestných činů). Dle sdělení organizace La Strada je však pravděpodobné, že tyto organizace by obchodovanou osobu pro další, specializované služby, odkázaly do specializované organizace.

napadení. Oběti trestného činu jsou evidovány pouze v rámci násilné trestné činnosti, mravnostní kriminality a u několika dalších vybraných druhů kriminality majetkové. Sledovány jsou takové údaje, které mají bezprostřední význam z kriminalisticky taktického hlediska pro samotnou podstatu policejní práce, tedy jsou významné z hlediska sledování společenských trendů a fenoménů a napomáhají zvyšovat efektivitu práce PČR. U trestného činu dle ustanovení § 232a STZ jsou oběti vykazovány.

Asi nejzajímavější je údaj o celkovém počtu obětí obchodování s lidmi identifikovaných v roce 2009 PČR na základě ustanovení § 232a STZ. Celkem bylo v roce 2009 identifikováno 42 obětí obchodování s lidmi, což je ve srovnání s rokem 2008, kdy bylo identifikováno celkem 119 obětí, výrazný pokles.

Počty obětí obchodování s lidmi identifikované PČR v roce 2009 na základě ustanovení § 232a STZ; muži a ženy, osoby ve skupinách ²⁹ a skupiny dle krajů									
	ČR	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM
Muži	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ženy	5	1	1	0	1	1	1	0	0
Ve skupinách	37	14	0	7	7	0	9	0	0
Počet skupin	5	2	0	1	1	0	1	0	0
Celkem	42	15	1	7	8	1	10	0	0

Při srovnání údajů o roce 2009 s celkovými počty obětí uváděnými PČR ve skupinách v letech 2003-2007 (2003 – celkem 53 osob, 2004 – celkem 72 osob, 2005 – celkem 43 osob, 2006 - celkem 63 osob, 2007 – celkem 33 osob) však zjistíme, že zdánlivý propad v počtu identifikovaných obětí obchodování s lidmi v roce 2009 ve srovnání s rokem 2008 (o 64,7 %) je ve skutečnosti jen návratem k průměrným hodnotám vykazovaným v letech 2003-2007. V tomto ohledu lze tedy konstatovat, že co do počtu identifikovaných obětí evidovaných v ESSK byl rok 2008 naprosto výjimečným.

Nejvíce obětí (celkem 15) bylo evidováno v Praze, dále 10 ve Východočeském kraji; následuje Západočeský kraj s 8 oběťmi a v jeho těsném závěsu kraj Jihočeský se 7 oběťmi obchodování s lidmi. Po 1 oběti (vždy žena) bylo vykázáno v Severočeském a Středočeském kraji. Žádná z obětí nebyla identifikována v Jihomoravském a Severomoravském kraji.

U obětí, které nejsou evidovány „ve skupinách“, lze z dostupných ESSK sestav získat též přehled o věku obětí trestného činu obchodování s lidmi identifikovaných PČR. Z celkového počtu 5 žen evidovaných v roce 2009, spadaly celkem 3 do věkové skupiny 18-30 let. Dvě osoby ženského pohlaví byly ve věku 15-18 let (dítě). V dalších sledovaných věkových skupinách (do 15 let, 31-40 let, 61-60 let, neurčen) nebyla vykázána žádná oběť. Všech 5 žen byly občanky České republiky. Z ESSK též vyplývá, že dvě z těchto obětí byly vykázány pod hlediskem „chovanec dětského domova nebo domova mládeže“. Tento údaj potvrzuje výsledek některých studií, které se na tuto skupinu osob zaměřují jako na jednu z vysoce ohrožených.³⁰ Obdobné je to při vykazování sociálního hlediska u obětí kuplířství – 3 z obětí ve věku 15-18 let spadají do kategorie „chovanec dětského domova nebo domova mládeže“, další z obětí byla vykázána v kategorii „bez pracovního poměru“.

3.3 Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi MV

3.3.1 Základní principy Programu

I v roce 2009 pokračovala úspěšná realizace celostátního Programu, který je pokračováním pilotního projektu Úřadu pro drogy a kriminalitu OSN „Model podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování“ z roku 2003.

²⁹ Policejní statistika eviduje buď oběti jednotlivě, nebo jako skupiny obětí (např. jedná-li se o větší případ); následně je pak uveden počet obětí ve skupinách.

³⁰ P. Burčíková, P. Kutálková, D. Hůle: Cool je vědět víc...Ústavní výchova a rizika komerčního sexuálního zneužívání, La Strada o. p. s., 2008.

Detailní popis principů a fungování Programu je obsažen v příloze č. 2 Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011),³¹ proto zde na tento materiál odkazujeme. Další detailní informace jsou též vyvěšeny na webových stránkách MV. Program nabízí pomoc obětem obchodování s lidmi a motivuje je ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, aby přispěly k potrestání pachatelů; zároveň plně zohledňuje lidskoprávní hlediska přístupu k obětem obchodování s lidmi. Program je realizován prostřednictvím národního referenčního mechanismu³² (dále jen „NRM“), do něhož jsou zapojeny orgány státní správy, NNO a IOM Praha.

NNO obchodovaným osobám nabízejí krizovou psycho-sociální nebo zdravotní péči, ubytování, podporu při integraci do běžného života apod. V případě cizinců pobývajících na území nelegálně dochází k zajištění úpravy pobytového statutu. Program je určen obětem obchodování s lidmi zejména za účelem sexuálního a pracovního vykořisťování, kterým nabízí právní, sociální a zdravotní pomoc, ubytování a důstojný návrat do země původu. Kromě humanitárního aspektu je cílem Programu i získávání relevantních informací o kriminálním prostředí, které mohou vést k odhalení, potrestání a odsouzení pachatelů této trestné činnosti.

Průběh spolupráce lze, dle konstatování jednotlivých aktérů zapojených do NRM, označit za zcela bezproblémový a rychlý ať již jde o zařazování obětí (ÚOOZ, MV, NNO), o úpravu pobytu obchodovaných osob (MV, SCP, NNO) či o realizaci dobrovolných návratů v rámci Programu (IOM).

V rámci Programu MV efektivně spolupracuje s věcně příslušnými resorty (MS, MZ, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, MPSV), PČR a nevládním sektorem. Přímo do Programu jsou z nevládního sektoru zapojeny prozatím dvě NNO (La Strada a Arcidiecézní charita Praha) a mezivládní organizace IOM. S těmito NNO byly, stejně jako v předešlých letech, podepsány aktualizované Dohody o spolupráci v rámci Programu na rok 2009. Dalšími spolupracujícími NNO, které nejsou přímo zapojeny do realizace Programu, byly v roce 2009 - Organizace pro pomoc uprchlíkům, o. s., a Rozkoš bez rizika, o. s.

K zajištění fungování Programu se v intervalech přibližně jednoho měsíce schází užší skupina expertů na tzv. koordinačních schůzkách. Zde jsou operativně řešeny aktuální problémy týkající se jednotlivých obětí obchodování s lidmi a souvisejících preventivních aktivit a opatření. Záležitosti koncepčního charakteru ve vztahu k obětem obchodování s lidmi jsou řešeny na národním fóru v rámci MKS.

Samotný Program je finančně zajištěn z rozpočtové kapitoly MV. O tomto dotačním titulu více v kapitole č. 3.7.3.

3.3.2 Statistické údaje a charakteristika obětí zařazených do Programu

Od roku 2003, kdy byl Program zřízen, bylo do Programu zařazeno celkem 102 obětí obchodování s lidmi. V roce 2009 bylo identifikováno a zařazeno celkem 13 obětí obchodování s lidmi, které následně využívaly služeb Programu (celkem 10 osob v rámci NNO Arcidiecézní charita Praha, 2 oběti v NNO La Strada o. p. s., 1 oběť vůbec služby žádné z NNO nevyužívala). Jednalo se celkem o 9 žen a 4 muže. Celkem v 8 případech se jednalo o oběti obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování (4 muže a 4 ženy) a celkem v 5 případech se jednalo o vykořisťování sexuální (vše ženy). Žádná jiná forma obchodování s lidmi nebyla v rámci Programu registrována (např. nucené žebření, nucené páchání trestné činnosti, obchod s lidmi za účelem odběru orgánů). Každá ze zařazených osob se stala obětí jen jedné z forem vykořisťování, tedy buď jen pracovního či jen sexuálního vykořisťování.

³¹ K dispozici mj. na webových stránkách MV na adrese: www.mvcr.cz.

³² „Národním referenčním mechanismem se rozumí základní rámec pro spolupráci, prostřednictvím kterého aktéři státní správy plní své závazky na poli podpory a ochrany lidských práv obchodovaných osob a koordinují své úsilí ve strategickém partnerství s občanskou společností.“ *National Referral Mechanisms, Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, A Practical Handbook. OSCE, ODIHR, 2004, str. 15 a 16.*

Počet osob zařazených do Programu identifikovaných ze strany PČR (celkem 7 obětí) je téměř shodný s počtem osob identifikovaných ze strany některé NNO (celkem 6 osob). Jedná se o pozitivní změnu, neboť jak mj. vyplývá z materiálu vyhodnocujícího fungování Programu v letech 2003-2005³³, v počátečních fázích fungování Programu výrazně převyšovaly oběti obchodování s lidmi, jejichž zařazení navrhla některá ze složek PČR (z celkem 33 obětí zařazených do Programu v letech 2003-2005 bylo zařazení 24 obětí navrženo některou ze složek PČR a jen 9 obětí bylo zařazeno na návrh některé NNO). Ještě v roce 2007 byl poměr mezi dvěma výše uvedenými skupinami obětí ve značném nepoměru – z celkem 18 do Programu zařazených obětí bylo 15 identifikováno a navrženo některou ze složek PČR a jen 3 oběti byly navrženy některou NNO. Až v roce 2008 se tento poměr poprvé v historii Programu změnil – z celkem 24 do Programu zařazených obětí navrhla některá ze složek PČR zařadit celkem 11 osob; na návrh některé z NNO pak bylo zařazeno celkem 13 obětí. To, že se počty osob navržených do Programu ze strany PČR a NNO téměř shodují, svědčí o tom, že se podařilo do jisté míry nalézt shodu mezi orgány činnými v trestním řízení, zejména složkami PČR, a NNO o tom, jaké indikátory lze obecně chápat jako indicie vedoucí k posouzení určité konkrétní situace jako obchodování s lidmi.

Podíváme-li se blíže na skupinu 13 obětí zařazených do Programu v roce 2009, zjistíme, že nejpočetnější skupinu tvořili, stejně jako v letech předchozích, občané Ukrajiny; od roku 2003, kdy je Program provozován, bylo v roce 2009 zařazeno rekordních 8 osob. Druhou nejpočetnější skupinu tvoří občané České republiky – celkem 3 osoby. Po jedné osobě pak byli zařazeni občané ze Slovenska a Thajska. Zatímco občané Slovenské republiky se v Programu objevují od roku 2003 s naprostou pravidelností, občan Thajska byl zařazen v roce 2009 historicky poprvé.

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Celkem
Národnost								
Česká republika		2	3	4	5	4	3	21
Slovenská republika		3		1	1	1	1	7
Moldávie	3							3
Ukrajina		1	6	3	3	7	8	28
Bulharsko		2	4		1			7
Vietnam	1		3	3	2			9
Rumunsko				3		6		9
Makedonie					2			2
Rusko	1	1			3	1		6
Kyrgystán		1			1	1		3
Lotyšsko		1	1					2
Uzbekistán						1		1
Brazílie						3		3
Thajsko							1	1
Celkem	5	11	17	14	18	24	13	102

Dalšími zajímavými údaji dostupnými z Programu jsou údaje o věkovém složení obětí obchodování s lidmi. Z důvodu snahy o maximální anonymizaci ve spojení s relativně nízkými počty obětí v Programu, bylo přikročeno k vykazování evidence ve věkových skupinách. Jak je z níže uvedené tabulky patrné, nejpočetnější skupina obětí byla ve věku 31 - 40 let (celkem 7 osob). Jedná se o mírný posun oproti roku 2007 a 2008, neboť v těchto letech nejpočetnější skupina osob spadala do věkové skupiny 24 – 30 let. Zároveň počet osob ve skupinách 41 – 51 let a 51+ let (celkem 3 osoby), tedy dvou věkově nejvyšších skupinách, se rovná součtu osob zařazených ve dvou věkově nejnižších skupinách, tedy skupině 18 – 23 let a skupině 24 – 30 let. Tento fakt je pravděpodobně způsoben nárůstem počtu obětí obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování.

³³ Demografické informační centrum o. s.; *Evaluační výzkum: Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi v České republice, březen 2006.*

Věk	18-23	24-30	31-40	41-50	51+	2009
Národnost						
Česká republika	1		2			3
Slovenská republika	1					1
Ukrajina		1	4	2	1	8
Thajsko			1			1
Celkem	2	1	7	2	1	13

V neposlední řadě je důležitá informace o tom, jakým způsobem došlo k ukončení účasti obětí v Programu. Jak již bylo zmíněno, v roce 2009 bylo zařazeno celkem 13 obětí. Participace v Programu byla v roce 2009 ukončena celkem 4 osobám (3 ženy a 1 muž), z toho 3 z obětí byly do Programu zařazeny v roce 2009 a 1 oběť již v roce 2006. Klientka přešla do jiného programu (speciální program MV zaměřený na integraci cizinců).

K 31. prosinci 2009 v Programu setrvalo celkem 20 obětí (15 žen a 5 mužů, za období 2006 – 2009), z toho 16 cizinců, 3 občané České republiky a 1 občan Slovenské republiky. Celkem 14 obětem nadále trvá poskytování péče NNO Arcidiecézní charita Praha, 5 obětem La Stradou o. p. s.; jedna oběť služeb žádné NNO v roce 2009 nevyužívala. Celkem 16 cizincům, kteří setravají v Programu, byl pobyt na území České republiky legalizován následujícím způsobem: 13 cizinců obdrželo povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území dle ustanovení § 42e cizineckého zákona a celkem 3 cizinci získali vízum k pobytu nad 90 dnů za účelem strpění k pobytu na území dle ustanovení § 33, odst. 1 písm. b) téhož zákona.

Posledním, významným údajem je informace o typu pobytů, který byl udělen v roce 2009. Dlouhodobý pobyt dle ustanovení § 42e cizineckého zákona byl udělen celkem 6 cizincům zařazeným do Programu; dále byl 2 cizincům vydán výjezdní příkaz dle ustanovení § 50 cizineckého zákona a 1 cizinci bylo uděleno vízum nad 90 dnů za účelem strpění pobytu dle ustanovení § 33, odst. 1 písm. b) cizineckého zákona. Výše uvedené údaje pouze potvrzují dlouhodobou zkušenost, že do Programu zpravidla nevstupují cizinci-oběti obchodování s lidmi, kteří legálně pobývají na území České republiky, a osoby české národnosti, které byly identifikovány na našem území. Toto může mít dvě příčiny: osoby nelegálně pobývající na území České republiky jsou z pohledu obchodu s lidmi více zranitelné a zároveň případné oběti obchodu s lidmi, legálně pobývající v České republice, je obtížnější identifikovat či nemají zájem o vstup do Programu.

3.3.3 Databáze obchodovaných osob zařazených do Programu

Již v roce 2008 byl OPK MV schválen projektový záměr na programové dílo „Informační systém obchodovaná osoba“ jehož realizace pokračovala i v roce 2009. Tato databáze bude obsahovat přehled položek, podle kterých by se měly oběti obchodování s lidmi evidovat. Cílem informačního systému je utřídně shromažďovat údaje o obětech obchodování s lidmi zařazených do Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi, nebo kterým byl umožněn dobrovolný návrat do země původu. Registr by měl být schopen poskytovat výstupy a třídění na základě různých filtrů a zpracovat údaje ve formě statistických souhrnných výstupů. Sama realizace projektu je velmi obtížná, neboť je nezbytné řešit nejen otázky technického charakteru, ale zejména soulad s předpisy na ochranu osobních údajů.

3.3.4 Bezpečné a dobrovolné návraty do země původu

Na základě vyhodnocení údajů z Programu je možné získat informace o průběhu bezpečných a dobrovolných návratů obětí obchodování s lidmi do země původu, tj. cizinců a cizinek do země původu a občanů a občanek České republiky zpět do České republiky. Dobrovolné návraty umožňují obětem obchodování s lidmi navrátit se důstojně, bezpečně a bezplatně do země původu. Konkrétně se jedná o následující spektrum služeb:

- dobrovolný, organizovaný, bezpečný a důstojný návrat do země původu cizinek a cizinců obchodovaných na území České republiky i českých občanek obchodovaných v zahraničí,
- asistenci před cestou, v jejím průběhu i po ukončení, informace o možnostech pomoci v zemi původu,
- zajištění nižších cestovních nákladů než je obvyklé na základě dohody s přepravními společnostmi.

Dobrovolné asistované návraty obětí obchodu s lidmi realizované IOM Praha jsou koordinovány OPK MV a hrazeny per capita jako součást Programu.³⁴ IOM Praha se dále podílí také na řešení pobytové situace obětí obchodování s lidmi v České republice, zajišťování potřebných cestovních dokladů apod. Před realizací dobrovolného návratu jsou vždy zohledněna a vyhodnocena rizika pro návrat oběti do země původu. Pro minimalizaci rizik se případný návrat konzultuje s PČR. Pravidelně je využíváno služeb asistovaného doprovodu zástupců IOM Praha až na místo určení a předání potřebných kontaktů na neziskové organizace v zemi původu. IOM Praha v rámci možností hodnotí riziko návratu obchodované osoby do země původu, ve spolupráci s pomáhající NNO (zpravidla La Strada či Arcidiecézní charita Praha). IOM Praha se řídí při hodnocení rizika informacemi poskytnutými organizací, v jejíž péči je oběť před návratem, které vycházejí i z přání oběti. Pokud oběť trvá na návratu přes hrozící riziko, je před odletem poučena a návrat probíhá. IOM Praha zásadně organizuje cestu obchodované osoby nejprůběžnější cestou a letecky. Pokud je nutný tranzit, mise IOM v místě tranzitu je požádána o tranzitní asistenci. Letištní asistence je poskytována i v místě odletu a příletu, na přání přepravované osoby je možné zorganizovat i pozemní přepravu až do místa bydliště. Ve výjimečných případech (např. pokud oběť trvá na tom, že chce odcestovat urychleně, tj. během 2-3 dnů) nemusí být letištní asistence poskytnuta. Oběť je však s touto možností seznámena a má na výběr. Mise IOM v zemi původu při letištní asistenci nabízí obchodované osobě další následnou péči, pokud s ní nebyla domluvena telefonicky již před odletem. Následná péče je v zemi původu, pokud si to oběť přeje, poskytována buď misí IOM nebo některou NNO. Přes vše výše uvedené, možnosti zhodnocení rizik a vyhledávání rodiny obchodované osoby ze strany IOM Praha zůstávají i nadále omezené, a to zejména v důsledku krátkého času vyhrazeného pro předodletové úkony, koordinaci návratu se zemí původu a přípravu následné péče o obchodovanou osobu. Vzhledem k nízkému počtu navracených osob však je i přesto každému případu věnována individuální a pečlivá pozornost.

V roce 2009 byly realizovány celkem 2 dobrovolné návraty; údaje o národnosti osob zde nejsou z důvodu snah o zajištění maximální míry ochrany těchto osob úmyslně uváděny. Celkem bylo od roku 2003 realizováno 43 dobrovolných návratů, z toho 11 občanům České republiky do České republiky.

3.4 Odškodňování a poskytování peněžité pomoci obětem trestné činnosti

I v průběhu roku 2009 byla oběťmi obchodování s lidmi minimálně využívána možnost požadovat náhradu škody v trestním nebo občanskoprávním řízení.³⁵ Jedná se o komplexní otázku, která je spojena s celou řadou dílčích problémů [především obtíže spojené s vyčíslením majetkové újmy, která byla poškozenému trestným činem způsobena, uplatnění práv poškozeného v případech vedení osoby jako utajeného svědka dle ustanovení § 55 odst. 2 TR, zadokumentování majetkových poměrů pachatelů včetně prověřování možností, zda nedošlo ke spáchání trestného činu dle ustanovení § 216 TZ (§ 262a STZ) legalizace výnosů z trestné činnosti; v literatuře je též zmiňována téměř nulová zkušenost NNO specializujících se na pomoc obchodovaným osobám v této oblasti].

³⁴ Vzhledem ke statusu IOM Praha jakožto mise mezinárodní organizace není IOM oprávněna účastnit se dotačního výběrového řízení vyhlášeného OPK MV v oblasti prevence obchodování s lidmi. Financování preventivních aktivit IOM Praha by bylo možné pouze na základě vyhlášeného výběrového řízení podle zákona o veřejných zakázkách, jež však v současné době nejsou v oblasti prevence obchodu s lidmi vypisována.

³⁵ Poškozený má právo v souladu s ustanovením § 43 odst. 3 TR navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu způsobenou trestným činem. Musí tak učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování a z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody uplatňuje.

Žádat o náhradu škody je jedním ze základních práv obětí trestných činů. U obchodování s lidmi, jehož primárním cílem je vykořisťování osob, pak připadá v úvahu zejména náhrada za vykonanou práci, případně náhrada škody v souvislosti se způsobenou škodou na zdraví (léčebné náklady, ztráta na výdělků apod.). V době přípravy této zprávy byla též vedena diskuse o rozšíření možností poškozeného uplatnit v rámci trestního řízení nárok na náhradu nemajetkové újmy (psychické utrpení, morální újma apod.).

Odškodňování a peněžité pomoc obětem trestné činnosti obchodování s lidmi je oblast, na kterou se v roce 2009 zaměřilo nejen MV, ale zejména organizace La Strada. Jedná se též o téma, kterému je věnována velká pozornost i v zahraničí.³⁶ Dle informací partnerů zapojených do NRM se doposud podařilo získat náhradu škody ve vztahu k předmětné trestné činnosti pouze jediné osobě a to již v roce 2008.

Jednou z možností, jak řešit obtížnou ekonomickou situaci obětí obchodování s lidmi, je podání žádosti o poskytnutí peněžité pomoci podle zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o peněžité pomoci obětem“) v gesci MS. Peněžitou pomoc dle ustanovení § 2 zákona o peněžité pomoci obětem lze poskytnout pouze osobám, jimž byla trestným činem způsobena škoda na zdraví (která nadto musí dosáhnout určité minimální závažnosti, vyjádřené nejméně 100 body hodnocení bolesti ve smyslu vyhlášky MZ č. 440/2001 Sb. o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění), nebo které jsou pozůstalé po tom, kdo následkem trestného činu zemřel. Ze zákona o peněžité pomoci obětem vyplývají i další omezení např. při poskytování pomoci cizím státním příslušníkům jako obětem trestné činnosti spáchané na území České republiky (§14e).

Z toho plyne, že osobám, které se staly obětí trestných činů dle ustanovení § 232a STZ obchodování s lidmi, § 204 STZ kuplířství, § 209a STZ nedovolené nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány a § 216a STZ obchodování s dětmi by bylo možno poskytnout peněžitou pomoc toliko tehdy, pokud by jim zmíněným trestným činem byla zároveň způsobena újma na zdraví či pokud došlo k úmrtí osoby blízké. Přesnou definici okruhu pozůstalých, kteří mají nárok na peněžitou pomoc, obsahuje § 2 odst. 2 zákona o peněžité pomoci obětem.

Dle sdělení MS nebyl během roku 2009 žádný takový případ odborem odškodňování MS řešen. Žádný takový případ se nevyskytnul ani v letech předchozích.

Této oblasti se proto budou aktéři zapojení do realizace NRM věnovat i v následujícím období. Již v roce 2009 MV finančně podpořilo zpracování analýzy³⁷ a mapování zkušeností týkající se odškodňování pro obchodované osoby; tato aktivita bude za finanční podpory MV pokračovat i v roce 2010. Velmi aktivní v této oblasti je především organizace La Strada, která je zapojena do speciálního mezinárodního projektu, tzv. Evropské koalice COMP-ACT EUROPE (European Action Pact for Compensation for Trafficked Persons).

3.5 Zhodnocení aplikace ustanovení § 42e cizineckého zákona

Na obchodované osoby myslí i cizinecký zákon (ustanovení § 42e a další související ustanovení stejného zákona), který umožňuje vydat povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území cizinci (pravděpodobně oběti trestného činu obchodování s lidmi, nebo osobě, pro kterou bylo organizováno anebo umožněno nedovolené překročení státní hranice nebo osobě, které bylo napomáháno k neoprávněnému pobytu na území), jehož svědectví je významné pro odhalení pachatele nebo organizované skupiny zabývající se organizováním anebo umožněním nedovoleného překročení státní hranice nebo napomáháním k neoprávněnému pobytu na území za podmínky, že

³⁶ Petra Follmar-Otto: *Human Trafficking in Germany, Strengthening Victim's Human Rights*, German Institute for Human Rights, Berlín, září 2009.

³⁷ Analýza je dostupná na adresách: www.mvcr.cz či na <http://www.strada.cz/attachments/9/984f62d86274fe11051cc419c7696297.pdf>.

spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení na trestním řízení vedeném o podezření ze spáchání tohoto trestného činu a nespolupracuje s podezřelým ze spáchání tohoto trestného činu. V souladu se Směrnicí Rady 2004/81/ES se toto ustanovení tedy vztahuje na dvě, z pohledu trestního práva rozdílné skupiny osob.

Správním orgánem věcně příslušným k vedení řízení ve věci povolení dlouhodobého pobytu za účelem ochrany na území dle ustanovení § 42e cizineckého zákona a dalších souvisejících ustanovení téhož zákona je OAMP MV [§ 165 písm. c) cizineckého zákona], který pro účely této zprávy poskytl následující statistiky o řízeních vedených v roce 2009. OAMP MV jako správní orgán v rámci vedené statistiky nerozlišuje statut oběti obchodování s lidmi v intencích trestně právní normy, neboť tato skutečnost je pro správní řízení irelevantní. Z hlediska dikce ustanovení § 42e cizineckého zákona je též nutné upozornit na to, že níže uvedený přehled není směrodatný pro jednoznačné rozlišení počtu svědků – „osob obchodovaných“ a počtu svědků – „osob, jimž bylo napomoženo k nedovolenému přistěhovalectví“, neboť se tyto statuty mohou v závislosti na okolnostech případu prolínat.

V roce 2009 bylo vedeno celkem 51 správních řízení ve věci § 42e cizineckého zákona, o kterých bylo rozhodnuto níže uvedeným způsobem. Z přehledu je patrné, že s výjimkou jedné žádosti o udělení povolení k dlouhodobému pobytu za účelem ochrany na území bylo v roce 2009 všem žádostem vyhověno. Prozatím se tedy nepotvrdily prvotní obavy některých expertů z pokusů o zneužívání tohoto institut.

Správní řízení vedená v roce 2009			
ve věci udělení pobytu	13	uděleno	12
		zamítnuto	1
ve věci prodloužení povolení	37	prodlouženo	37
ve věci zrušení pobytu	1	zrušeno	1

Z poskytnutých údajů dále vyplývá, že nejčastěji bylo správní řízení v roce 2009 vedeno s občany Ukrajiny (24) a Kyrgyzstánu (14) a dále s občany Mongolska (10). Zbylá 3 řízení připadají na občany Ruska (2) a Vietnamu (1); převažoval počet řízení vedený se ženami (28) nad řízeními vedenými s muži (23).

3.6 Oběti obchodování s lidmi a související činnost NNO a IOM Praha

3.6.1 La Strada Česká republika, o. p. s.

3.6.1.1 Základní informace o organizaci

La Strada působí v České republice již od roku 1995 (projekt organizace proFem), od roku 1998 je registrována jako samostatný právní subjekt. Je zakládající organizací La Strada International s členskými organizacemi v dalších osmi evropských zemích (Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Nizozemí, Moldávie, Polsko, Ukrajina, Makedonie) a s mezinárodním sekretariátem v Nizozemsku. La Strada je také členskou organizací mezinárodního sdružení Global Alliance Against Trafficking in Women se sekretariátem v Bangkoku (GAATW) a Platform for Cooperation on Undocumented Migrants (PICUM). V České republice je La Strada součástí sdružení právníků osob, tzv. Fóra pro integraci (FORINT). Zástupkyně organizace je též stálým členem MKS.

Stejně jako v roce 2008 byly sociální služby organizace La Strada určené pro obchodované osoby³⁸ hrazeny z finančních prostředků MPSV. La Strada se již v průběhu roku 2007 zaregistrovala

³⁸ La Strada ČR v souladu s trendy na mezinárodní úrovni preferuje pro označení cílové skupiny termín „obchodované osoby“ Užívání termínu „oběť“ se vyhýbá vzhledem k tomu, že může implikovat pasivitu či bezmoc.

jako poskytovatel sociálních služeb a od roku 2007 poskytuje 3 sociální služby pro obchodované a vykořisťované osoby:

- odborné sociální poradenství - § 37 zákona o sociálních službách,³⁹
- krizová pomoc - § 60 zákona o sociálních službách,
- azylové domy - § 57 zákona o sociálních službách.

V oblasti prevence, šíření informačních materiálů a mapování trendů organizace rozvíjí specifickou metodu práce v terénu. Tato aktivita je již několikátým rokem finančně podporována MV.

Organizace též provozuje INFO a SOS telefonní linku, která funguje tři dny v týdnu. V současné době je ve vymezených hodinách kromě českého jazyka linka operována v ruském, rumunském, moldavském a anglickém jazyce. Mimo provozní dobu linky je k dispozici záznamník. Linka slouží především pro prvotní kontakt s organizací; druhou klíčovou úlohou linky je nabídka tzv. prevenčního poradenství poskytovaného nejčastěji před cestou za prací do zahraničí. Na organizaci se mohou lidé obracet rovněž e- mailem. V roce 2009 bylo realizováno 897 úkonů ve prospěch 437 osob, které kontaktovaly La Stradu touto cestou.

3.6.1.2 Obchodované osoby v organizaci La Strada

V roce 2009 poskytovala organizace La Strada ambulantní či pobytové sociální služby celkem 55 obchodovaným a vykořisťovaným osobám. Ve srovnání s rokem 2008, kdy tyto služby byly poskytnuty celkem 66 osobám, se tedy jedná o mírný pokles.

Stejně jako v roce 2008 lze v praxi osoby, které využily služby La Strady, rozdělit na dvě skupiny – obchodované a vykořisťované osoby, které v průběhu spolupráce využijí i několika, dle zákona o sociálních službách registrovaných, služeb a s organizací řeší komplexně svoji situaci včetně čerpání pobytových služeb (dále „komplex sociálních služeb“) a ty, které využijí pouze službu odborné sociální poradenství, ať již z důvodu, že nemají o další služby zájem a zorientují se ve své situaci na základě jedné či několika anonymních osobních konzultací či jim pobytová služba nemůže být poskytnuta (dále „kontaktní poradenství“).

Komplex sociálních služeb využívalo v roce 2009 celkem 19 osob (17 žen, 2 muži). V porovnání s rokem 2008, kdy byly komplexní služby poskytnuty celkem 27 osobám, se jedná téměř o třetinový pokles. Celkem 9 z těchto 19 osob (7 žen, 2 muži) zahájilo spolupráci s organizací ve sledovaném roce (v roce 2008 celkem 14). Zároveň organizace v roce 2009 poskytovala kontaktní poradenství celkem 36 osobám převážně vykořisťovaným v práci či v situaci blízké obchodování a vykořisťování (v roce 2008 se jednalo o celkem 42 osob).

V roce 2009 čerpalo sociální služby organizace La Strada 6 osob zařazených zároveň do Programu, přičemž pouze 2 osoby byly zařazeny nově v tomto roce. Jednalo se vždy o ty osoby, které čerpaly komplex služeb. V porovnání s údaji za rok 2008 se jedná poměrně výrazný pokles nově zařazených osob.

3.6.1.3 Obchodované osoby, které využily komplex služeb organizace La Strada

Jak již bylo zmíněno výše, v roce 2009 využilo komplex služeb organizace La Strada celkem 19 osob, z toho 17 žen a 2 muži. Ve sledovaném roce převažovaly mezi touto skupinou klientely ženy české národnosti, které byly obchodovány za účelem poskytování sexuálních služeb či nuceny k prostituci.

Z celkového počtu 19 osob se jednalo v 11 případech (10 žen a 1 muž) o osoby s českým občanstvím. Pokud se nejednalo o nucenou prostituci na území České republiky, docházelo k vykořisťování ve Velké Británii, Rakousku a Švýcarsku. Jedním z klientů, kteří požádali v roce 2009 o služby, je i muž české národnosti obchodovaný za účelem pracovního vykořisťování do zahraničí.⁴⁰

³⁹ Poskytované také osobám, které prožily nebo se nacházejí v situaci blízké obchodování či vykořisťování, osobám, které jsou v blízkém vztahu k lidem, kteří byli nebo jsou obchodováni či vykořisťováni, osobám, které hledají práci či cestují do zahraničí, a dalším lidem, kteří mají zájem o informace, jak rizikům obchodování s lidmi a vykořisťování předcházet.

⁴⁰ Z důvodů snahy o maximální anonymizaci a ochranu obchodovaných osob není specifikováno, o kterou cílovou zemi se v tomto případě jednalo.

Menší skupinu osob, které využily komplex služeb, tvořili cizinky/cizinci z Ukrajiny, Slovenska, Ruska, Thajska a Vietnamu.

U skupiny osob (celkem 9), která začala čerpat komplex služeb v roce 2009, převažovaly tzv. neformální způsoby nábory prováděné lidmi ze sociálního okolí. U žen nucených k prostituci v České republice se často jednalo o vykořisťování osobami, u kterých žena zároveň bydlela. V takových případech bylo rovněž obvyklé, že tyto ženy byly nuceny kromě prostituce vykonávat také domácí práce. V případě cizinců/cizinek se jednalo o nábor přes agenturu či inzerát.

Dvě třetiny klientek/ů, kteří nově využili komplex sociálních služeb, poskytli součinnost orgánům činným v trestním řízení. Osoby, které spolupráci s policií na území ČR odmítly, uváděly jako hlavní důvod strach z pachatelů; jedna osoba spolupracovala s policií na území cizího státu.

Obdobně jako v minulých letech, většina z klientek a klientů byla při vstupu do sociálních služeb ve špatném fyzickém a psychickém stavu. Fyzické obtíže pramenily zejména z vynuceně nevhodného životního stylu a prožitého násilí. Klientky a klienti si také často stěžovali na zvýšenou podrážděnost, „zrychlenost“, kterou u sebe neznají či naopak otupělost, strach, nespavost, flashbacky či depresivní stavy. U některých klientek bylo možné pozorovat sebepoškozující tendence, dlouhotrvající zamlklost, silně submisivní chování apod. Téměř ve všech případech bylo nutné vyšetření praktické lékařky; některé klientky a klienti využili také psychiatrické či psychoterapeutické služby.

Průměrný věk osob, které v roce 2009 začaly využívat komplex sociálních služeb, byl 35 let; nejmladší klientka byla dvacetiletá, nejstarší bylo v době zahájení spolupráce s organizací 55 let. Ze dvou třetin převažovaly osoby svobodné. Z hlediska dosaženého vzdělání se jedná o osoby ze dvou třetin vyučené/se středoškolským vzděláním, případně se vzděláním základním. Uvedená charakteristika osob je obdobná jako data uvedená za rok 2008.

Služeb organizace La Strada využily tyto osoby nejčastěji na základě doporučení jiné pomáhající organizace (5 osob), pouze v jednom případě byl kontakt zprostředkován policií.

O vstup do Programu požádaly pouze 2 osoby – jedna využila možnost dobrovolného návratu, druhá současně se vstupem do Programu požádala o dlouhodobý pobyt za účelem ochrany. U ostatních klientek a klientů nebyla žádost o vstup účelná; jednalo se o osoby české národnosti, které byly obchodovány v rámci České republiky či v zahraniční a případné náklady na jejich návrat do České republiky nemusely být hrazeny z Programu.

Klientela čerpala poměrně vyváženě z celého vějíře dílčích služeb (zejm. asistence při kontaktu s institucemi, azylové ubytování, finanční pomoc, zprostředkování zdravotní péče, právní poradenství a zastupování, pracovní poradenství a další).

Klientky – občanky České republiky

Každoročně čerpá komplex sociálních služeb co do požadavků a potřeb velmi různorodá skupina osob. Poměrně homogenní skupinu jak mezi nově příchozími, tak i služby děle čerpající klientelou, tvořily již několikátým rokem české ženy. Jedná se převážně o ženy s absentujícím či málo uspokojivým rodinným a sociálním zázemím. V jejich biografiích se mnohdy opakovaně objevují vývojová traumata. Tyto ženy mívají ať již z důvodu předchozí výchovy, z nedostatku pracovních příležitostí pro nízko kvalifikované osoby v regionu či důsledkem jiných okolností, téměř nulovou pracovní zkušenost. Některé z klientek v minulosti měly zkušenost s užíváním drog.⁴¹ Mnohé z těchto žen rovněž přicházejí s problémy, které se týkají nesplácení půjček, ať již tyto závazky byly uzavřeny dobrovolně či pod nátlakem osoby, které je vykořisťovaly; v mnoha případech již započal proces exekuce. S ohledem na kombinaci mnoha znevýhodňujících faktorů, vyžadují tyto ženy intenzivní a mnohdy velmi dlouhodobou spolupráci s organizací, která jim může asistovat při hledání upokojivého místa v běžném životě. V posledních letech se mezi touto skupinou stále častěji objevují také ženy, které mají speciální potřeby. V této souvislosti je zajímavý především údaj, že v roce 2009

⁴¹ *Problematika užívání drog a poskytování sociálních služeb je rozpracovaná v příspěvku organizace La Strada na konferenci Ženy a drogy pořádané o. s. Sananim. Sborník je dostupný online: http://zenyadrogy.sananim.cz/san_zeny-a-drogy.pdf*

byly mezi klientelou organizace La Strada celkem 4 osoby, kterým byl přiznán částečný či plný invalidní důchod.

3.6.1.4 Kontaktní poradenství a hovory na INFO a SOS lince

V praxi se organizace La Strada skrze zkušenosti z poskytování tzv. kontaktního poradenství, analýzu hovorů INFO a SOS linky a na základě informací získávaných prací v terénu stále setkává s celou řadou případů, ve kterých se projevuje přetrvávající problém aplikační praxe spojený s trestně právní definicí trestného činu obchodování s lidmi (zejména pojmy „...nucené práce a jiné formy vykořisťování“). Organizaci tak kontaktují osoby, v jejichž případech se vždy nemusí podařit získat dostatečné informace odůvodňující zahájení trestního řízení, byť dle názorů některých partnerů v rámci NRM jsou právě tyto případy hraničícími s obchodováním s lidmi. Přesto jsou z hlediska definování rizikových či ohrožených skupin níže uvedené informace relevantní.

Organizace La Strada byla v roce 2009 v rámci kontaktního poradenství ve styku s celkem 36 osobami (7 žen, 29 mužů). Jednalo se cizince a cizinky, kteří měli zkušenost s vykořisťováním mimo oblast sexuálního vykořisťování. Organizace La Strada poskytla také telefonické konzultace 178 cizincům a cizinkám skrze INFO a SOS linku. Jedná se opět o výrazný pokles, neboť v roce 2008 se jednalo o celkem 315 osob. Drtivá většina osob spadá do kategorie lidí, kteří jsou s ohledem na svoji situaci aktuálně ohroženi vykořisťováním či obchodem s lidmi či se jedná o osoby různým způsobem vykořisťované.

Nejčastěji se na organizaci La Strada obracejí lidé z Ukrajiny, Rumunska a Bulharska. Mezi dalšími národnostními skupinami nalezneme také osoby z Uzbekistánu, Moldávie, Ruska, Slovenska či Kazachstánu.

Z analýzy spisové dokumentace vyplývá, že drtivá většina osob, které čerpaly kontaktní procesství či konzultaci na INFO a SOS lince, přicestovala do České republiky za prací. Většina z nich je zachycena v tzv. klientském systému. V případě skupiny, kde došlo k osobnímu kontaktu, lze tvrdit, že ve většině případů jde o cizince a cizinky, jejichž zkušenosti obsahují některý z charakteristických indikátorů obchodování s lidmi (extrémně dlouhá pracovní doba, špatné pracovní i životní podmínky, podání lživých informací o charakteru práce, výhrůžky ze strany zaměstnavatele, nevyplácení mzdy v rozmezí 1-4 měsíců, odebrání dokladů v souvislosti se slibem zajištění potřebných povolení, bránění ve změně zaměstnavatele apod.). Ve čtyřech případech osoba uvedla, že bylo použito fyzického násilí, které bylo páčáno buď přímo na osobě, která žádala organizaci o služby nebo na dalších osobách v jeho/jejím okolí.

Na telefonickou linku se cizinci a cizinky nejčastěji obracejí v souvislosti s nevyplácením mzdy, obavami ze zrušení víz ze strany zaměstnatelů a se žádostmi o informace, jak víza prodlužovat; mnohdy se jedná o kombinaci těchto problematik. S ohledem na podstatu kontaktu není většinou možné zjistit celkové okolnosti situace volajícího/volající. Mnohdy je však referováno o výhrůžkách, nestandardních pracovních podmínkách apod. Obecně zranitelná situace a z ní pramenící rizika obchodování či vykořisťování mají často základ v klientském systému.⁴²

Cizinky a cizinci se do kontaktu s organizací La Strada dostávají skrze informace získané prací v terénu; efektivní je zejména šíření nálepek a dalších informačních materiálů (v roce 2009 bylo distribuováno přes 6000 ks různých materiálů) či skrze doporučení dalších osob v cizojazyčných komunitách.

V rámci kontaktního poradenství nabízela organizace La Strada také služby bezprostředně po policejní realizaci v okolí Mělníku v únoru roku 2009. Jak se ukázalo z analýzy telefonických rozhovorů, některé osoby, které byly takto kontaktovány, se na organizaci obracely později se žádostí o poradenství.

⁴² To se týká také občanů a občanek Rumunska a Bulharska, kteří zde pracují v rámci klientského systému. Osoby, které se na organizaci obracejí z různých důvodů, pracují bez legálních náležitostí pro výkon práce (registrace na UP, pracovní smlouva apod.)

3.6.1.5 Další aktivity organizace La Strada

Kromě aktivit v oblasti poskytování sociálních služeb obchodovaným osobám a osobám vykořisťovaným na pracovním trhu, prevenční, vzdělávací a advokační činnosti podpořenými zejména dotacemi MPSV a MV, realizuje organizace La Strada další projektové či mimoprojektové aktivity. Ve stručnosti zde zmiňujeme některé z projektů, detailnější informace jsou zpravidla k dispozici na webových stránkách www.strada.cz.

Již ve zprávě za rok 2008 byla zmíněna pokračující aktivita zaměřená na odškodnění obchodovaných osob. Na podzim roku 2008 se La Strada zapojila do iniciativy evropských neziskových organizací a mezinárodních organizací, tzv. Evropské koalice COMP-ACT EUROPE (European Action Pact for Compensation for Trafficked Persons). COMP-ACT EUROPE sdružuje nevládní organizace poskytující služby obchodovaným osobám, právníky a právničky, odbory a odborové svazy, migrantské organizace a akademiky a akademičky. Snahou COMP-ACTu je jednak:

- na národní úrovni realizovat mapování způsobů, jakým může obchodovaná osoba dosáhnout odškodnění, a realizovat projekty podporující obchodované osoby při získávání odškodnění,
- na mezinárodní úrovni podporovat lobbying a začleňování práv na odškodnění obchodovaných osob do agend mezinárodních organizací, akčních plánů a závazků států vůči obchodovaným osobám na odškodnění.

Od roku 2008 organizace La Strada také participuje v projektu „Assessment of the human rights impact of anti trafficking laws and measure“, který je hrazen z fondů Evropské komise, Programu DAPHNE III. Hlavním cílem této aktivity je vytvořit praktický nástroj pro analýzu dopadů legislativy a opatření v oblasti boje proti obchodu s lidmi na cílovou skupinu obchodovaných osob a dalších osob těmito opatřeními ovlivněných. V roce 2010 bude tento nástroj testován pilotně kromě jiného i v České republice.

V roce 2009 také organizace La Strada zahájila spolupráci s českým i mezinárodním odborovým hnutím zaměřenou především na oblast prevence. V rámci projektu podporovaného Open society fund organizace vstoupila do intenzivního kontaktu s Českomoravskou konfederací odborových svazů na národním a prostřednictvím International Trade Union Confederation na mezinárodním poli. Organizace La Strada plánuje v následujícím roce na tuto spolupráci dále navázat.

Standardní součástí činnosti organizace La Strada je i participace či aktivní účast na vzdělávacích akcích a projektech realizovaných různými subjekty. Z aktivit na národním poli je možné např. zmínit spolupráci se Správou uprchlických zařízení MV (dále jen „SUZ“), prezentace pro orgány činné v trestním řízení či prezentace na několika seminářích pořádaných IOM. Pracovnice organizace se také účastnila projektu ICMPD, jehož cílem byl rozvoj mezinárodního referenčního mechanismu.

Z hlediska mezinárodního bylo významnou událostí např. setkání NNO tzv. NGO platform, které se pod názvem „Pád berlínské zdi - jak si stojíme po 20 letech“, uskutečnilo v listopadu 2009 v Berlíně. Organizátorkou tohoto semináře, kde byly diskutovány současné problémy NNO a situace na poli prevence a boje proti obchodování s lidmi, byla La Strada International, jíž je La Strada Česká republika členkou.

3.6.2 Arcidiecézní charita Praha, projekt Magdala

3.6.2.1 Základní informace o projektu Magdala

Projekt Magdala působí v rámci organizace Arcidiecézní charita Praha již od roku 1998 a zabývá se veškerými činnostmi spojenými s tématy obchodování s lidmi a násilím. Projekt Magdala je síťovým projektem, který propojuje poradny, azylové domy a linky pomoci v rámci organizace Charita ČR, které se zabývají podporou a pomocí osobám ohroženým násilím a obchodem s lidmi. Projekt Magdala je také aktivně zapojen do realizace Programu; zástupkyně projektu Magdala je též stálým členem MKS.

Projekt Magdala čerpá prostředky na svůj provoz ze státních dotací poskytovaných MV a MPSV. V roce 2009 byl projekt Magdala rovněž podpořen Evropským uprchlickým fondem. V rámci této podpory mohl projekt Magdala rozšířit svou působnost na oblast podpory ohroženým osobám a jejich dětem, zejména žadatelům o mezinárodní ochranu. Díky tomu mohl projekt Magdala poskytovat těmto osobám pobytové programy a aktivity, které posilují kompetence klientely k začleňování do české společnosti, především výuku českého jazyka, přípravu a podporu pro uplatnění na trhu práce a podporu dětí při předškolní a školní výchově.

3.6.2.2 Projekt Magdala a práce s osobami ohroženými obchodem s lidmi nebo jeho oběťmi

Činnosti, které patří do této oblasti, jsou tyto: provoz Linky pomoci Magdala +420 737 234 078 – tato linka má 24 hodinový provoz a slouží osobám zajímajícím se o práci v zahraničí, podává informace o rizicích spojených s vycestováním za prací a jak se nejlépe chránit před zneužitím, zároveň slouží i jako krizová linka pomoci pro osoby ohrožené obchodem s lidmi nebo osoby, které se staly jeho obětí. Dále lidem, kteří se s takovou osobou setkali a zajímají se o možnosti, jak jí pomoci. Linka pomoci Magdala v roce 2009 evidovala 701 kontaktů.

Další činností v rámci projektu Magdala je streetwork – práce v terénu. Tato práce se zaměřuje hlavně na vyhledávání a kontaktování osob ohrožených obchodem s lidmi v oblasti sexuálního vykořisťování. Pracovníci streetworku zapojení do projektu Magdala se zaměřují na předávání informací o zdravotních rizicích, možnostech lékařské pomoci, ale také především na informace o možnosti odejít z ohrožujícího prostředí a na řešení nepříznivé sociální situace. V průběhu roku 2009 bylo v rámci terénní práce uskutečněno více než 600 kontaktů.

Součástí projektu Magdala je také nabídka krizové pomoci, která zahrnuje bezpečné asistované ubytování, zajištění základních potřeb, pomoc zorientovat se v nastalé situaci a v právech a možnostech klienta/klientky. Dále jsou to následné pobytové a resocializační programy, které zahrnují bezpečné asistované ubytování, sociální, psychologické a právní poradenství, finanční a materiální pomoc, podporu při hledání nové životní cesty a začlenění se do společnosti. V roce 2009 těchto pobytových programů nově využilo 27 osob, celkový počet uživatelů pobytových programů bylo ve sledovaném roce 41 osob.

V rámci projektu Magdala je též poskytováno odborné sociální a právní poradenství v poradnách poskytujících služby ohroženým skupinám osob – poradny pro ženy a dívky, poradny pro cizince, migranty a žadatele o mezinárodní ochranu. Přesné počty kontaktů v těchto poradnách v současné chvíli ještě nejsou známy. Koordinátorka projektu odhaduje, že počet osob, které tyto poradny navštívily, se pohybuje zhruba kolem 300 osob.

3.6.2.3 Charakteristika klientů a klientek projektu Magdala

Z celkového počtu 41 osob, které využily komplexních pobytových programů v roce 2009, bylo 14 osob české národnosti, z toho 4 děti ohrožených osob. Zbylé osoby byli cizinci – 4 osoby vietnamské státní příslušnosti (z toho 2 děti ohrožené osoby), 3 osoby slovenské státní příslušnosti (z toho 2 děti ohrožené osoby), 12 osob bylo z Ukrajiny (z toho 2 děti ohrožených osob). Zde je patrný do jisté míry rozdílný profil činnosti organizace La Strada a projektu Magdala, který se více specializuje na pomoc rodinám, včetně dětí obětí obchodování s lidmi.

Další ohrožené osoby, kterým byly poskytnuty komplexní služby v rámci projektu Magdala, jsou 2 osoby z Konga a 5 osob z Čečenska, z toho 2 děti těchto osob.

Do Programu bylo v rámci projektu Magdala zařazeno v roce 2009 nově celkem 10 osob. Z této skupiny byly celkem 3 osoby české národnosti, 1 osoba slovenské národnosti a 6 občanů Ukrajiny. Jednalo se celkem o 7 žen a 3 muže, přičemž celkem 5 osob se stalo obětí obchodu s lidmi za účelem pracovního vykořisťování (3 muži a 2 ženy) a 5 osob se stalo oběťmi obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Služby Programu byly poskytnuty také 2 dětem jedné z obchodovaných osob. Celkový počet osob zařazených v Programu, kterým projekt Magdala v roce 2009 poskytoval pobytové služby, byl 17 dospělých osob, z toho bylo 12 žen, 5 mužů a 4 děti

ohrožených osob. Nejvíce dospělých osob v Programu spadalo do věkové skupiny 26-35 let (celkem 7 osob), dále 26-35 let (celkem 5 osob); 3 osoby spadaly do věkové skupiny 46-55 let a 2 do věkové skupiny 18-25 let. I zde se tedy potvrzuje trend zaznamenaný již v roce 2008, tedy trend zvyšování průměrného věku obětí obchodování s lidmi.

Další, poměrně početnou skupinu osob, tvoří klienti a klientky, které sice v průběhu roku 2009 využily služby projektu Magdala, ale protože buď neměly zájem o spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, nebo nedisponovaly dostatečnými informacemi pro zahájení úkonů trestního řízení, nepožádaly o zařazení do Programu. Jednalo se převážně o občanky České republiky nebo osoby cizinců s legálním pobytem na území České republiky, kteří by se však vzhledem ke své aktuální situaci mohli stát obětí obchodu s lidmi nebo určité formy násilí nebo vykořisťování. V roce 2009 se jednalo o poměrně rozsáhlou skupinu celkem 19 osob; z toho se celkem 16 osob stalo klienty projektu Magdala v roce 2009 nově a celkem 3 osoby byly klienty již v roce 2008. Nepočtenější skupinu z celkem 19 osob mimo Program tvořili občané České republiky (10 osob), dále 5 osob z Čečenska, 2 z Ukrajiny a 2 z Konga.

3.6.2.4 Další aktivity Projektů Magdala

Projekt Magdala se též zaměřuje na síťování na národní i mezinárodní úrovni, přeshraniční pomoc klientkám a klientům, výměna zkušeností, vytváření společných strategií vlivu na společnost, lobbying a advocacy. V rámci těchto činností je projekt Magdala zapojen do mezinárodních projektů a mezinárodních sítí Christian Action Against Trafficking (CAT), Christian Organizations Against Trafficking Network (COATNET). Pracovníci projektu Magdala se účastnili mezinárodních projektů AGIS a projektu Going Beyond organizovaný CCME (Church Commission for Migrants in Europe) zaměřených na sběr dat a mapování nejlepších postupů a zkušeností v oblasti obchodování s lidmi za účelem vykořisťující práce a boji proti tomuto fenoménu.

Další neméně významnou oblastí činnosti projektu Magdala jsou preventivní aktivity, rozšiřování povědomí o problematice obchodování s lidmi. V rámci preventivních aktivit projekt Magdala v roce 2009 pořádal několik besed a přednášek pro studenty, laickou i odbornou veřejnost. Pracovníci projektu se účastnili nebo sami vystoupili na několika konferencích a odborných setkáních věnovaných obchodu s lidmi. V rámci těchto aktivit bylo osloveno zhruba 2000 osob.

V rámci kampaně a provozu linky „Řekni to za ní“, probíhající již od roku 2008, se projekt Magdala snaží působit na veřejnost a motivovat zainteresované osoby (uživatelé sexuálních služeb, fyzické osoby, které se dostávají do kontaktu s ohroženou skupinou – např. zaměstnanci v nočních a tanečních klubech, hotelích, taxikáři atd.) k odpovědnosti a zamyšlení se nad danou problematikou obchodování s lidmi – se ženami za účelem sexuálního vykořisťování. Na tuto kampaň upozorňovaly vizuály informující o kontaktní telefonické lince „Řekni to za ní“ +420 605 988 566, které byly v roce 2009 umístěné pouze ve vozech Pražské integrované dopravy. Vzhledem k nedostatečnému financování nebylo možné kampaň masivně rozšířit do více měst ČR. Za rok 2009 bylo linkou evidováno na 30 kontaktů, což mohlo být způsobeno jednak již zmíněným nedostatkem financí na propagaci, zároveň však psychologickým faktem, že muži – hlavní cílová skupina tohoto projektu – nejsou zvyklí verbalizovat problémové jevy, se kterými se setkávají.

3.6.3 Diakonie Českobratrské církve evangelické

3.6.3.1 Základní informace o organizaci

Diakonie Českobratrské církve evangelické (dále jen „Diakonie ČCE“) je neziskovou církevní organizací s 20letou tradicí, která v České republice provozuje sociální služby ve 33 střediscích a 8 speciálních školách. Jedná se o služby krizové pomoci, terénní práce-sanace rodiny, preventivní služby-nízkoprahová zařízení a azylové domy, služby pro lidi s postižením a služby pro seniory. Diakonie ČCE je zakládajícím členem EAPN ČR (European Anti Poverty Network), členem Eurodiaconie (Evropského svazu pro diakonii) a organizací sdružujících NNO v České republice.

V minulém roce se organizace zapojila v rámci centrálního projektu „Ne-násilí“, který je financován ze zahraničních zdrojů, mezi organizace přispívající k odstranění obchodování s lidmi

a vykořisťování. Hlavním cílem projektu je zúčastnit se poskytování podpory a ochrany vykořisťovaných a obchodovaných a vykořisťování a obchodování ohrožených osobám. Dalším z cílů projektu je předcházet obchodování s lidmi a vykořisťování a zvyšovat citlivost veřejnosti pro dodržování práv těchto lidí. Jedna z forem, jak lze dosahovat daného cíle, je zvyšovat povědomí o tomto fenoménu ve společnosti, zejména pak u lidí ohrožených sociální exkluzí, a to vše pod zorným úhlem lidsko-právního přístupu. V rámci projektu byla zahájena činnost i v některých regionech, kde Diakonie ČCE má svá střediska.

3.6.3.2 Preventivní aktivity

V uplynulém roce vznikl manuál pro lektory a soubor pomůcek k preventivnímu programu, který si klade za cíl zprostředkovat dětem a mladým lidem informace z oblasti prevence rizik obchodování s lidmi, včetně dětí, vykořisťovanými prací včetně prostituce. Cílem je zvýšit povědomí dětí a mladých lidí o této problematice a posílit jejich kompetence při rozhodování v situacích, kdy jsou porušována lidská práva. Cílovou skupinu tvoří žáci a studenti ohrožení sociální exkluzí, běžná populace, žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, žáci ze sociálně znevýhodněného a kulturně odlišného prostředí. Programy jsou zaměřeny na dvě věkové kategorie: od 12-15 let a od 16-19 let.

Významným a pro Českou republiku doposud naprosto unikátním počinem je vytvoření hraného interaktivního vzdělávacího filmu. Tento film byl zařazen a využíván v rámci výuky a pilotně v rámci preventivního programu odzkoušen v Praze a Plzni. Skládá ze čtyř krátkých příběhů dětí a dospívajících, kteří se setkali s vykořisťováním a obchodem s lidmi, s komerčním sexuálním zneužíváním a nucenou prostitucí.

3.6.3.3 Další aktivity Diakonie ČCE

Diakonie ČCE spolupracuje úzce s organizací La Strada při poskytování pomoci osobám obchodovaným či vykořisťovaným. Díky této spolupráci je umožněno zajištění komplexních služeb (SOS/INFO linka, krizová pomoc, azylové ubytování, sociální poradenství, psychologická a psychiatrická péče, advokační služby atd.). Dále Diakonie ČCE zahájila přípravné aktivity pro práci v terénu v oblasti pracovního vykořisťování v jednotlivých regionech, na které naváže svou činností v roce 2010.

3.6.4 IOM Praha

3.6.4.1 Základní informace o IOM

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) je mezivládní organizace založená v roce 1951 s hlavním sídlem v Ženevě. V roce 2009 měla organizace IOM 127 členů, 94 pozorovatelů (včetně 17 pozorovatelských států a 77 světových a regionálních mezivládních organizací a NNO) a více než 445 poboček po celém světě;⁴³ jednou z těchto poboček je též mise IOM Praha.

IOM je mezinárodní organizací zabývající se úkoly v oblasti migrace – pomáhá migrantům a vládám podporou humánní migrace. Úzce spolupracuje se širokou škálou mezinárodních i místních NNO. Přibližně 7000 zaměstnanců IOM v roce 2009 realizovalo více než 2000 projektů v misích po celém světě. V roce 2009 přesáhly výdaje za tyto projekty 1 miliardu USD. IOM má širokou oblast působnosti, která zahrnuje mj. pomoc při náhlých migračních vlnách, návratové a reintegrační programy, usnadňování pracovní migrace, informační a výchovné programy; z hlediska této zprávy jsou pak stěžejní zejména programy zaměřené na potírání a prevenci obchodu s lidmi.

3.6.4.2 Prevence obchodu s lidmi a vzdělávání

Od roku 2008 IOM koordinuje v České republice projekt „Preventing and Combating Trafficking in Human Beings and Enhancing Victims Protection through Operational Networking and Co-operation and Joint Multi-Disciplinary Trainings for Counter-Trafficking Specialists in EU Member States, Candidate and Neighbouring Countries“, který je financován Evropskou komisí.

⁴³ Data ke dni 4. února 2010.

V reakci na poměrně velkou komunitu pracovních migrantů v České republice věnuje IOM Praha velkou pozornost mongolské pracovní migraci; některé aktivity zahájené v roce 2008 pokračovaly i v roce 2009, jiné, nově vytvořené na předchozí projekty úzce navázaly. Z prostředků MZV byl v roce 2009 financován projekt „Informovaná pracovní migrace z Mongolska II“, který navázal na první fázi programu realizovanou IOM Praha v roce 2008. Projekt byl zaměřen na komunitu pracovních migrantů z Mongolska v České republice, na budování kapacit mongolských NNO působících v oblasti prevence obchodu s lidmi a poskytování péče obětem obchodu s lidmi. Hlavním partnerem IOM Praha v Mongolsku se stala nezisková organizace Gender Equality Center. IOM Praha z prostředků projektu podpořila tuto organizaci prostřednictvím poskytnutí finančních prostředků na nákup kancelářského vybavení hlavní kanceláře GEC v Ulanbátaru. IOM Praha dále z projektu poskytla finanční prostředky na nákup vybavení nově vybudovaného azylového zařízení ve městě Dzamiin Uud na mongolsko-čínské hranici, skrze které prochází většina obětí obchodu s lidmi z Mongolska. V neposlední řadě IOM Praha uspořádala semináře pro sociální pracovníky, které probíhaly v Mongolsku a v České republice. Kromě budování kapacit IOM Praha v rámci tohoto projektu pokračovala v monitoringu situace mongolských pracovních migrantů v České republice. Projekt bude ukončen v dubnu 2010.

Další projekty zaměřené na Mongolsko byly financovány z prostředků OAMP MV. Od prosince 2008 do dubna 2009 probíhala „Preventivní informativní kampaň zaměřená na mongolské pracovní migranty“; cílem bylo šíření letáků určených pro mongolské pracovní migranty žijící v České republice (posílit sociální kompetence migrantů, především formou doporučení využívat služeb českých NNO) a také šíření letáků určených pro potenciální migranty žijící v Mongolsku (distribuce na zastupitelském úřadu v Mongolsku obsahovaly shrnutí základních informací a opět doporučení vyhledávat služby českých NNO). V průběhu projektu byly letáky distribuovány komunitními pracovníky partnerských organizací a IOM Praha. Do projektu se jako partneři zapojily následující organizace: Charita Litoměřice, Blansko, Plzeň a organizace Žebřík z Prostějova. V listopadu 2009 na kampaň navázal projekt „Preventivní informativní kampaň zaměřená na mongolské pracovní migranty, fáze II“. Tato fáze zahrnuje vytvoření dokumentárního filmu určeného mongolským občanům žijícím v Mongolsku - potenciálními migrantům do České republiky. Kromě dokumentu vznikne ještě kratší instruktážní film, který potenciální migranty seznámí s tím, jak postupovat při žádosti o vízum do ČR a dále názorně ukáže mongolským občanům, jak postupovat při řešení nejběžnějších úkonů spojených životem pracovního migranta žijícího v ČR, například prodlužování víza atd.

Od března 2009 IOM Praha spolupracuje společně s MPSV a MV na mezinárodním projektu „Zvyšování informovanosti nezletilých bez doprovodu (dále jen „NBD“) o jejich právech prostřednictvím informační kampaně a jejich zahrnutím do její přípravy“, který je financován Evropskou komisí. Projektu se účastní šest zemí – Belgie, Bulharsko, Česká republika, Polsko, Rakousko a Rumunsko. Jedním z významných preventivních prvků projektu je i prevence obchodu s NBD. Projekt je zaměřen na zvyšování informovanosti NBD pobývajících v přijímacích zařízeních v hostitelských zemích a potenciálních NBD v zemích původu, o právech, kterých jakožto nezletilí požívají a o rizicích, jimž mohou být vystaveni, když opouštějí sami zemi původu nebo zařízení v hostitelské zemi. V říjnu 2009 v rámci projektu proběhl výzkum mezi NBD v Zařízení pro děti – cizince v Hříměždicích na Příbramsku, při němž se objevily i náznaky zneužívání dětí vlastními rodinami u romských dětí ze Slovenska. Nezletilí bez doprovodu bez ohledu na zemi původu jsou podle závěrů výzkumu zvláště zranitelní vůči zneužití dospělými osobami, pokud se pohybují na území bez opory zákonného zástupce. V mnoha případech se nejedná o nedoprovázené děti, ale jejich příbuzní zneužívají děti, jež nejsou trestně zodpovědné, k získávání prostředků z trestné činnosti. Projekt bude zakončen v říjnu 2010.

IOM je též aktivní v rámci přednáškové činnosti; zmínit lze např. přednášku na téma „Obchod s lidmi a identifikace potenciálních obětí na konzulárním úřadě“ v rámci předvýjezdového školení pro konzulární pracovníky MZV v srpnu 2009.

V neposlední řadě v rámci Programu IOM Praha i nadále jako jeden z partnerů Programu zajišťuje repatriace obětí obchodu s lidmi; jedná se o přípravu a realizaci dobrovolného návratu obětí do země původu včetně zajištění možnosti následné reintegrace prostřednictvím misí v zahraničí. O dobrovolných návratech více viz kapitola 3.3.4.

3.6.4.3 Informace o obětech obchodovaných z/do ČR z Globální databáze obchodovaných osob IOM^{44, 45}

V roce 2009 byl v databázi zaznamenán pouze jeden případ související s Českou republikou. V tomto případě byla občance Běloruska poskytnuta asistence v zemi původu. Dle informací v databázi byla v roce 2003 po dobu několika měsíců pracovně vykořisťována v České republice. Pomoc tato žena vyhledala v Bělorusku až po svém návratu v roce 2008. V porovnání s údaji z roku 2008 nejde o zásadní změnu (v roce 2008 byly zaznamenány pouze 2 případy, oba též z Běloruska).

3.7 Relevantní finanční zdroje

3.7.1 MPSV a dotační řízení pro poskytovatele sociálních služeb

MPSV, odbor sociálních služeb a sociálního začleňování vyhláší každoročně dotační řízení k poskytnutí dotace ze státního rozpočtu pro právnické a fyzické osoby, které poskytují sociální služby (poskytovatelé sociálních služeb). Dotační řízení MPSV je vyhlášeno v návaznosti na ustanovení § 101 a § 104 zákona o sociálních službách ve spojení se zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Dotaci ze státního rozpočtu lze poskytnout k financování běžných výdajů, které souvisejí s poskytováním sociálních služeb, a to pouze registrovanému poskytovateli sociální služby. Dotaci ze státního rozpočtu lze poskytnout pouze na financování základních druhů a forem sociálních služeb v rozsahu stanoveném základními činnostmi při poskytování sociálních služeb pro příslušný druh sociální služby, jejichž výčet a charakteristiky jsou uvedeny v části III, hlavě I, díle 2 až 4 zákona o sociálních službách. Dotace ze státního rozpočtu je poskytovatelům sociálních služeb poskytována s ohledem na regionální potřebnost sociální služby (tj. v souladu se střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb).

V roce 2009 poskytlo MPSV dotaci ze státního rozpočtu níže uvedeným poskytovatelům sociálních služeb, kteří v žádosti o dotaci uvedli jako klíčovou cílovou skupinu uživatelů jejich služeb oběti obchodu s lidmi. Těmto poskytovatelům byla přidělena dotace v celkové výši 4 926 500,- Kč.

Organizace	Druh sociální služby	Dotace 2009
Arcidiecézní charita Praha	Sociální poradenství (2 služby)	1 000 000,- Kč
Diecézní charita Brno	Krizová pomoc	656 500,- Kč
La Strada ČR, o.p.s.	Krizová pomoc	2 200 000,- Kč
La Strada ČR, o.p.s.	Azylové domy	1 070 000,- Kč

⁴⁴ IOM Global Human Trafficking Database: databáze byla vyvinuta pro sběr a analýzu dat o obětech obchodu s lidmi, jimž IOM poskytuje služby. Pilotní databáze byla spuštěna v jihovýchodní Evropě v roce 2000. V každém případě systém propojuje mise IOM v zemi původu a v cílové zemi. Databáze umožňuje bezpečnou globální výměnu individuálních dat a statistik, zamezuje zároveň duplikaci záznamů o jedné osobě. Dnes je systém užíván 46 misemi po celém světě a pokrývá data o 80 zemích původu a 100 cílových zemích. Databáze je financována Ministerstvem zahraničí USA (Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons – G/TIP). Systém využívá dva dotazníky: 1) Screening Interview Form – určuje, zda jde o oběť OSL a zda tato osoby splňují kritéria asistence v rámci některého projektu IOM; 2) Assistance Interview Form – dokumentuje druh služeb poskytnutých oběti a detaily případu.

⁴⁵ IOM Praha do databáze nepřispívá.

3.7.2 MPSV a Evropský sociální fond

Významným finančním zdrojem pro poskytovatele sociálních služeb, kteří poskytují sociální služby cílové skupině obětí obchodu s lidmi, jsou prostředky Evropského sociálního fondu (dále jen „ESF“), jichž v období let 2007 – 2013 Česká republika aktivně využívá. MPSV bylo na základě usnesení vlády České republiky č. 175/2006 ze dne 22. února 2006 určeno Řídicím orgánem pro Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (dále jen „OP LZZ“). Odbor sociálních služeb a sociálního začleňování MPSV ČR má v implementační struktuře OP LZZ roli Zprostředkujícího subjektu pro oblasti podpory 3.1 a 3.2 OP LZZ. V rámci těchto oblastí podpory jsou vyhlašovány výzvy pro poskytovatele sociálních služeb k předkládání projektů. Veškeré informace o OP LZZ a znění jednotlivých výzev jsou zveřejňovány na webové adrese www.esfcr.cz.

3.7.3 MV a dotační program „Prevence obchodování s lidmi a pomoc obětem obchodování s lidmi“

Realizace činností v rámci Programu je finančně zajištěna z rozpočtové kapitoly MV. V roce 2008 byla OPK MV zveřejněna výzva k zaslání žádostí o poskytnutí státní dotace na dotační titul „Prevence obchodování s lidmi a pomoc obětem obchodování s lidmi“ pro rok 2009. K zabezpečení plnění úkolů vyplývajících ze „Strategie prevence kriminality na léta 2008 až 2011“ vyhlásil v roce 2009 OPK MV výzvu k zaslání žádostí o poskytnutí státní dotace na dotační titul pro NNO „Prevence v oblasti obchodování s lidmi a pomoc obětem obchodování s lidmi“ pro rok 2010 se zaměřením především na mužské oběti obchodování s lidmi. Toto zaměření bylo nastaveno v reakci na diskusi s NNO a identifikovanou potřebu posílení služeb více reflektujících specifické potřeby osob – obětí pracovního vykořisťování.

V roce 2009 byly v rámci dotačního programu „Prevence obchodování s lidmi a pomoc obětem obchodování s lidmi“, který spravuje MV a schvaluje Republikový výbor, přiděleny finanční prostředky čtyřem nestátním neziskovým organizacím - La Strada ČR, o.p.s., Arcidiecézní charita Praha, Organizace pro pomoc uprchlíkům, o. s., a Rozkoš bez rizika, o. s., a to v celkové výši 3 800 000,- Kč na realizaci celkem čtyř projektů. Způsob financování dotačního programu odpovídal potřebám a zájmu o poskytování služeb v rámci Programu.

Z nevládního sektoru jsou aktivně do realizace Programu zapojeny prozatím dvě NNO (La Strada ČR, o.p.s. a Arcidiecézní charita Praha) a IOM. S těmito NNO byly podepsány aktualizované Dohody o spolupráci v rámci Programu na rok 2009. Dalšími spolupracujícími nestátními neziskovými organizacemi byly v roce 2009 - Organizace pro pomoc uprchlíkům, o. s. a Rozkoš bez rizika, o.s.

3.7.3.1 Dotace poskytnuté v roce 2009 z dotačního programu MV - konkrétní cíle a výstupy projektů

Projekt Magdala: Pomoc a podpora obchodovaným osobám a jejich dětem Arcidiecézní charity Praha spočíval v poskytování sociální asistence (např. lékařská, psychologická pomoc, sociálně právní poradenství, chráněné utajené bydlení) obchodovaným osobám a jejich dětem. V rámci preventivní činnosti terénní pracovníci vyhledávali oběti obchodování s lidmi a informovali potenciální klienty/ky o existenci a výhodách Programu. Dále se v rámci projektu zaměřovali na pomoc obětem obchodování s lidmi, především na jejich návrat do běžného života a začlenění do společnosti, podporu při vstupu a setrvání na trhu práce a též na podporu výchovy a vzdělávání dětí. V rámci dotace byly dále podpořeny dvě telefonní linky. První z linek je tzv. „Linka pomoci Magdala“, která podává komplexní informace o problematice obchodování s lidmi a domácím násilím. Od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2009 bylo na lince evidováno celkem 701 kontaktů. Druhou

podpořenou linkou je linka „Řekni to za ní“, která je pokračováním projektu zahájeného již v roce 2007. Zde bylo evidováno od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2009 celkem 30 kontaktů.

Organizace pro pomoc uprchlíkům, o. s. se v rámci projektu zabývala podporou, rozvojem a rozšířením poradenských služeb do následujících regionů České republiky: hlavní město Praha, Jihomoravský kraj, Jihočeský kraj, Plzeňský kraj a Středočeský kraj. Odborné poradenství bylo poskytováno a zaměřeno na pomoc cizincům, kteří nelegálně pobývali na území České republiky, cizincům pracujícím v České republice v rámci klientského systému a cizincům, kteří neměli možnost prodloužení pobytu v České republice.

V rámci projektu La Strady Česká republika, o. p. s. byly poskytovány specializované právní služby obchodovaným a vykořisťovaným osobám. Z projektu byla podpořena práce v terénu za účelem prevence a předběžné identifikace obchodovaných osob se zaměřením na vietnamskou, mongolskou a ruskojazyčnou skupinu migrantů a migrantek. Projekt se také zabýval aplikací bezpečnostního plánu pro zaměstnance NNO La Strada, analýzou a mapováním zkušeností týkajících se odškodňování obchodovaných osob a adaptací databázového systému, nejen pro potřeby MV.

Rozkoš bez Rizika, o. s. se ve svém projektu zaměřila na poskytování odborného poradenství a preventivní aktivity v oblasti obchodování s lidmi. Práce v terénu byla v projektu podpořena za účelem vyhledávání obchodovaných osob se zaměřením na monitoring prostituční scény. V rámci preventivní činnosti byly vyhledávány oběti obchodování s lidmi a informovány o Programu. Terénní práce byla v projektu podpořena na území hlavního města Prahy a Středočeského kraje, dále v Ostravě, Jižních Čechách, Karlovarském kraji, na Chomutovsku, Ústecku a Liberecku.

V roce 2010 budou výstupy z výše uvedených projektů na základě dohody s NNO zveřejněny na webových stránkách MV.

4 PRÁVNÍ PŘEDPISY – ZMĚNY A IDENTIFIKOVANÉ PROBLÉMY

Na úvod této kapitoly jen krátce zmíníme, že dne 1. prosince 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva,⁴⁶ která v článku 79 Smlouvy o fungování EU (bývalý čl. 63 body 3 a 4 Smlouvy o ES) stanoví, že „Unie vyvíjí společnou přistěhovaleckou politiku, jejímž cílem je ve všech etapách zajistit účinné řízení migračních toků, spravedlivé zacházení pro státní příslušníky třetích zemí oprávněně pobývající v členských státech, jakož i předcházení nedovolenému přistěhovalectví a obchodu s lidmi a posílení boje proti těmto činnostem.“ Pro tyto účely dle čl. 79 odst. 2 Evropský parlament a Rada přijímají řádným legislativním postupem opatření v několika oblastech, mezi kterými je explicitně pod písm. d) uveden „boj proti obchodu s lidmi, především se ženami a dětmi.“

V průběhu roku 2009 byla vedena intenzivní jednání o návrhu rámcového rozhodnutí Rady o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí, kterým se zrušuje rámcové rozhodnutí z roku 2002.⁴⁷ Jednání o návrhu dokumentu bylo zahájeno již za CZ PRES v rámci pracovní skupiny DROIPEN (gesce MS, spolugesce MV). Následně iniciativu převzalo Švédsko. Poslední jednání k dokumentu proběhlo dne 1. prosince 2009, kdy se uskutečnilo formální zasedání Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. Zasedání se zúčastnila delegace MS vedená ministryní spravedlnosti JUDr. Danielou Kovářovou. Vzhledem ke vstupu Lisabonské smlouvy v platnost však předmětný dokument bude muset být nově předložen v podobě směrnice s tím, že se do legislativního procesu zapojí vedle Rady plně též Evropský parlament. Evropská komise indikovala brzké předložení takového návrhu směrnice. Přesný časový harmonogram předložení a následného projednávání této směrnice však není znám.

K zásadní legislativní změně v roce 2009 došlo přijetím TZ. Stěžejní pro tematiku obchodování s lidmi jsou ustanovení hlavy I. až III., tj. trestné činy proti životu a zdraví, proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství a proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Dále v současné době MS, legislativní odbor, intenzivně pracuje na přípravě nového TŘ i zákona o obětech trestné činnosti; datum jejich předložení do legislativního procesu však doposud stanoveno nebylo. V oblasti boje proti obchodování s lidmi MS nepočítá pro rok 2010 se žádnými změnami platné právní úpravy.

4.1 *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.*

TZ byla relativně rozsáhlá část věnována již ve zprávě za rok 2008. Byly zde ve stručnosti shrnuty dílčí změny, které s sebou nová úprava s účinností od 1. ledna 2010 pro problematiku obchodování s lidmi přinesla a zmíněn nový trestný čin dle ustanovení § 190 TZ prostituce ohrožující mravní vývoj dětí. V těchto otázkách proto odkazujeme na zprávu z roku 2008.

V průběhu příprav na nabytí účinnosti TZ byly v průběhu roku 2009 identifikovány dva zásadní problémy, které se MV ve spolupráci s MS pokusilo řešit. Prvním z problémů je omezení možnosti využití institutů agent a odposlech a záznam telekomunikačního hovoru (§ 158e, § 88 TŘ).⁴⁸

⁴⁶ Smlouva o EU a Smlouva o fungování EU (2008/C 115/01); konsolidované znění.

⁴⁷ 2002/629/SVV - Proposal for a Council Framework Decision on preventing and combating trafficking in human beings, and protecting victims, repealing Framework Decision 2002/629/JHA).

⁴⁸ Přestože MS v době zpracování této zprávy nebylo připraveno v plném rozsahu podpořit návrhy změn, které MV k řešení výše uvedeného problému zpracovalo, předložila vláda České republiky v rámci tzv. protikorupčního balíčku též příslušný návrh změn TZ, kterým by se hranice pro použití výše uvedených institutů opět vrátila na původní hranici. V době zpracování této zprávy však nebylo možné výsledkem legislativního procesu, též s ohledem na připravované volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, odhadnout.

Podle úpravy účinné do 31. prosince 2009 bylo užití těchto institutů přísně vázáno na trestní řízení vedené pro zvlášť závažný úmyslný trestný čin nebo pro jiný úmyslný trestný čin, k jehož stíhání Českou republiku zavazuje mezinárodní smlouva. Hranice zvlášť závažného trestného činu byla do dle STZ osm let. Na tuto hranici byl koncipován i návrh trestního zákoníku. V Poslanecké sněmovně však byla hranice (bez možnosti zásahu MV) posunuta na deset let, trestní sazby skutkových podstat však zůstaly na původně navržených osmi letech. Tato z pohledu legislativní techniky drobná změna výrazně zasáhla do celé normy. Systému trestních sazeb, který počítal s tím, že pro určení, který zločin lze považovat za zvlášť závažný, postačí horní hranice trestní sazby ve výši osmi let, tím byla zasazena nepředvídatelná rána, neboť posunutím hranice na deset let mnoho závažných kvalifikovaných skutkových podstat z kategorie zvlášť závažných zločinů vypadlo. Ve vztahu k problematice obchodování s lidmi se výše nastíněný problém na první pohled nejeví jako zásadní, neboť ustanovení § 168 TZ již ve svých základních skutkových podstatách hovoří o horní hranici trestní sazby odnětí svobody až 10 let. Určitým problémem může být uvedená změna ve vztahu k trestnému činu dle ustanovení § 189 TZ kuplířství a to zejména s ohledem na ustanovení § 189, odst. 1 a 2 TZ, ve kterém je stanovena horní hranice trestní sazby až na 4 roky, respektive na 8 let. OBP MV se nicméně domnívá, že ve vztahu k trestnému činu kuplířství lze použít odvolávku na závazky stíhat trestný čin kuplířství vyplývající z mezinárodních smluv.⁴⁹ Není třeba zdůrazňovat, že při potírání takto vysoce latentní trestné činnosti, kterou bezpochyby kuplířství je, je postup použití institutů agent či odposlech a záznam telekomunikačního provozu jedním z mála způsobů, jak efektivně proti této trestné činnosti bojovat.

Druhý z problémů související s TZ se již bezprostředně dotýká trestného činu obchodování s lidmi dle ustanovení § 168 TZ a to v souvislosti s novou úpravou nepřekážení a neoznámení trestného činu (srov. § 367 a § 368 TZ). Nová úprava v rozporu s úpravou účinnou do 31. prosince 2009 zařadila do výčtu skutkových podstat, jejichž nepřekážení, resp. neoznámení je trestné, trestný čin obchodování s lidmi dle ustanovení § 168 TZ. Důvodová zpráva neuvádí, proč výslovně tento trestný čin byl do výčtu zařazen, uvádí pouze, že nové vymezení odpovídá potřebám společnosti.

NNO zapojené do potírání obchodování s lidmi se na OBP MV obrátily s materiálem,⁵⁰ ve kterém upozorňují na fakt, že nová úprava může být pro společnost naopak nebezpečná, neboť povinnost neodkladně oznámit skutečnost, že došlo k trestnému činu obchodování s lidmi, uložená i osobám pracujícím v terénu s oběťmi, negativně ovlivní možnosti nevládních organizací efektivně pracovat v oblasti identifikace obchodovaných osob a tedy i následně poskytovat sociální služby této velmi zranitelné skupině. Oznamovací povinnost povede totiž s největší pravděpodobností k plošné ztrátě důvěry zranitelných skupin. I osoby, které nevládní organizaci sdělují své podezření (např. zákazníci sexuálních služeb), mají většinou zájem zůstat v anonymitě. Nastavení povinnosti oznámit trestný čin obchodování s lidmi tak ve svém důsledku povede k vyšší latenci této trestné činnosti, neboť potenciální kontakty, díky kterým neziskové organizace získávají podněty ke své práci, budou novou úpravou od spolupráce odrazeny obavou, že nebude nadále možné zůstat v anonymitě. Takto přijatá úprava vykazuje rovněž určitý rozpor se směrnicí. OBP MV obavy neziskového sektoru z nové úpravy částečně sdílí a proto po konzultaci s dalšími partnery zapojenými do NRM vypracoval návrh změny příslušných ustanovení, který zaslal MS. Taktéž tento návrh MS není připraveno podpořit. Hlavním argumentem je dle názoru MS neobhajtelnost beztrestnosti neoznámení nebo nepřekážení prodeje dítěte za účely v zákoně vyjmenovanými a to i přes uvedené obavy neziskového sektoru. Pokud se jedná o úvahy o vypuštění trestnosti neoznámení nebo nepřekážení trestného činu obchodování s lidmi ve vztahu k dospělým pachatelům MS se nebrání případné další diskusi.

⁴⁹ Mezinárodní úmluva o potírání obchodu se ženami a dětmi č. 123/1924 Sb. (čl. 2) a Mezinárodní úmluva o potírání obchodu se zletilými ženami č. 32/1936 Sb. (čl. 1 a 2). OPB MV vypracoval v souvislosti s novelizací TR a problematikou odposlechů dle § 88 odst. 1 seznam úmyslných trestných činů, k jejichž stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva; stanovisko je publikováno na intranetu MV; zároveň bude zveřejněno v některém z připravovaných čísel Kriminálního sborníku.

⁵⁰ Negativní dopady oznamovací povinnosti – stanovisko organizace La Strada ČR (2009), La Strada Česká republika, o. p. s. dostupné online: <http://www.strada.cz/attachments/b/b3c775ac2db99f88952b42b36ac19350.pdf>
Další informace a stanoviska jsou dostupná na www.strada.cz

S ohledem na situaci, tedy neodvratitelnost nabytí účinnosti TZ k datu 1. ledna 2010, zpracoval OBP MV ve spolupráci s NSZ stanovisko,⁵¹ ve kterém ozřejmuje roli nevládního sektoru v této oblasti a zároveň specifikuje zejména terénní práce. Stanovisko je k dispozici na webových stránkách MV.⁵²

Dále někteří odborníci v souvislosti s TZ upozorňují na možnost problémů v aplikační praxi, které mohou pramenit ze vzájemného, ne zcela vyjasněného vztahu ustanovení §§ 189 a 168 TZ. Nesdílí tak zcela optimizmus o vyřešení částečného překrývání těchto dvou skutkových podstat.⁵³ Další nový aspekt, který bude muset vyřešit až aplikační praxe, je vztah k dalším ustanovením, zejména k ustanovení § 193 TZ zneužití dítěte k výrobě pornografie. Z výše uvedených důvodů bude aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení v této oblasti věnována velká pozornost i v následujícím roce.

Jak již bylo zmíněno výše, v mnoha podkladech pro vypracování této zprávy byly opakovaně zdůrazňovány obtíže spojené s trestněprávní definicí obchodování s lidmi, zejména s pojmy „...nucená práce a jiné formy vykořisťování.“ Proto se organizace La Strada v partnerství s OBP MV a Justiční akademii spojily ve spolupráci na tříletém projektu „Discovering Trafficking for the Purpose of Forced Labor and Labor Exploitation“, který bude hrazen z prostředků Evropské komise, DG Justice, Freedom and Security, Program Prevention of and Fight Against Crime. Více viz kapitola 5.2.2.

Pro ilustraci obtíží spojených s aplikační praxí uvádíme v příloze č. 1 detailní informaci zpracovanou NSZ. Protože zatím nejsou k dispozici údaje ze zpráv nižších státních zastupitelství (podle harmonogramu jsou předkládány NSZ nejpozději ke dni 1. dubna každého roku), je nutno při konkretizaci zjištěných případů vycházet z údajů uvedených jak ve „Zprávě o činnosti státního zastupitelství za rok 2008“, tak z průběžně zjištěných údajů za rok 2009. Z pohledu výše zmíněného problému překrývání skutkových podstat trestných činů dle ustanovení §§ 204, 232a STZ upozorňujeme především na odůvodnění kvalifikace dvou řešených kauz ve prospěch trestného činu kuplířství dle ustanovení § 204 STZ, které byly řešeny Krajským soudem Ústí nad Labem. S interpretací soudu se řada členů MKS neztotožňuje a považuje výklad soudu ve vztahu k ustanovení § 232a STZ oproti znění zákona za příliš restriktivní.

4.2 Další právní předpisy a interní akty řízení

V průběhu roku 2009 byly připravovány další novely ZZ zaměřené opět na agentury práce a na transpozici směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. Významnou změnou, zejména s ohledem na oblast pracovního vykořisťování, bylo nabytí novely ZZ, která s účinností od 1. ledna 2009 zpřísnila podmínky působení agentur práce. Novou podmínkou pro udělení povolení ke zprostředkování zaměstnání právnické nebo fyzické osobě je souhlas MV; povolení ke zprostředkování zaměstnání je nyní možno také odejmout ve více zákonem taxativně stanovených případech.

Preventivní účinek před nelegálním zaměstnáváním by mělo mít i usnadnění legálních forem zaměstnávání. Zmíněná novela ZZ účinná od 1. ledna 2009 přinesla snížení administrativní zátěže na straně zaměstnavatele i zaměstnance (například prodloužení délky maximální platnosti povolení k zaměstnání na 2 roky nebo rozšíření kategorie cizinců, kteří nepotřebují povolení k zaměstnání) a rychlejší a efektivnější řešení aktivní imigrační politiky prostřednictvím institutu zelených karet.

⁵¹ Stanovisko k postihu obětí trestného činu obchodování s lidmi a pracovníků nevládních organizací pracujících s oběťmi této trestné činnosti pro spáchání trestného činu nepřekažení a neoznámení trestného činu podle § 367 a § 368 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

⁵² <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-982041.aspx>

⁵³ Důvodová zpráva uvádí: „...znění bylo upraveno jen s ohledem na skutkovou podstatu obchodování s lidmi, která není již formulována jen pokud jde o přeshraniční obchodování, ale zcela obecně, a proto se vztahuje i na vnitrostátní obchodování s lidmi.“

Novela s sebou přinesla též zvýšení maximální výše pokuty za umožnění výkonu nelegální práce z částky 2 na 5 milionů Kč.

Dále usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2009 č. 171 k zajištění bezpečnostní situace České republiky v souvislosti s propouštěním zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize uložilo většině ministerstev úkoly, jejichž realizace měla rovněž napomoci eliminovat výskyt takových nežádoucích jevů, jakým je i obchodování s lidmi.

Určité změny doznaly též relevantní interní akty řízení MV. Na konci roku 2009 byl zpracován pokyn ministra vnitra, který byl dne 15. února 2010 publikován ve Věstníku MV pod č. 14. Jedná se o pokyn ministra vnitra, kterým se upravuje fungování národního referenčního mechanismu pro podporu a ochranu obětí obchodování s lidmi. Poprvé v historii tak byly pevně formalizovány úkoly v gesci MV k naplnění cílů národního referenčního mechanismu. Z pohledu potřeby zajistit základní rámec pro spolupráci, prostřednictvím kterého aktéři v resortu MV plní své závazky na poli podpory a ochrany lidských práv obchodovaných osob a koordinují své úsilí ve strategickém partnerství s občanskou společností,⁵⁴ je významnou zejména povinnost zpracovat a zajistit předání základního poučení pravděpodobných obětí obchodování s lidmi, v jejichž případě není relevantní postup dle ustanovení § 42e a § 33 odst. 1 písm. b) a využití možností Programu. Jak uvádí důvodová zpráva „Potřeba zavedení nového institutu základního poučení o vybraných pomáhajících nestátních neziskových organizacích a možnostech ochrany před vykořisťováním v České republice vychází ze zkušeností jednotlivých subjektů zapojených do identifikace obětí obchodování s lidmi. Z těchto zkušeností vyplývá, že zajištění předání základních informací je v České republice stále nedostatečné a může být jedním z hlavních důvodů, proč je počet identifikovaných obětí obchodování s lidmi v České republice ve srovnání s některými členskými státy EU stále velmi nízký.“ V návaznosti na výše uvedený pokyn ministra vnitra bylo přistoupeno též k přípravě příslušných změn závazného pokynu policejního prezidenta č. 61/2006, kterým se upravuje činnost příslušníků Policie České republiky na úseku boje proti obchodování s lidmi a mravnostní kriminality.

Pouze na okraj zmiňujeme pokračování Reformy policie, jejíž součástí bylo i nové územní členění organizační struktury policie, které v souladu s reformou územní veřejné správy nově stanovilo rozdělení policie ze zákona do 14 krajů, a to nejpozději od roku 2012. Rozdělení územní struktury policie do 14 krajských ředitelství umožňuje jednoznačné určení partnerů spolupráce na straně kraje – hejtman, i na straně policie – krajský ředitel. Po důkladné analýze bylo přistoupeno k rozhodnutí vytvořit ke stávajícím 8 krajským ředitelstvím policie 6 nových krajských ředitelství policie najednou, a to již k 1. lednu 2010. Toto rozdělení od 1. ledna 2010 stanovila vyhláška MV k zákonu o policii č. 407/2009 Sb., která na základě § 118 tohoto zákona stanovila rozdělení PČR do čtrnácti krajů s územní působností shodnou se samosprávnými kraji. V oblasti budování nových krajských ředitelství policie byla navázána úzká spolupráce s místní samosprávou. Jednáním se zástupci jednotlivých krajů bylo dosaženo informovanosti veřejnosti o připravovaných záměrech policie a také pocitu spoluzodpovědnosti místních samospráv za řešení otázek bezpečnosti v regionu. Oproti dřívějšímu, kdy bylo řízení uvnitř kraje rozdrobeno do okresních působností a jednotná základní odpovědnost za bezpečí na území byla především na okresní úrovni, tedy za ni ručil okresní ředitel, v novém systému více menších krajů je těžiště jednotné odpovědnosti přeneseno na úroveň kraje. Je to krajská úroveň řízení, která odpovídá za bezpečnost na celém území kraje a odpovídá tak přirozeně i za koordinaci všech služeb policie, které pod krajské ředitelství policie na daném území spadají.

⁵⁴ *National Referral Mechanisms, Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons, A Practical Handbook. OSCE, ODIHR, 2004, str. 15 a 16.*

5 MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE, PREVENTIVNĚ INFORMAČNÍ, VZDĚLÁVACÍ A DALŠÍ SOUVISEJÍCÍ AKTIVITY

Tato kapitola nabízí přehled o realizovaných či připravovaných aktivitách v oblasti prevence, vzdělávání a dalších souvisejících oblastech a to jak v regionu České republiky, tak na poli mezinárodním. Cílem zde shromážděných informací je poskytnout detailní přehled tak, aby nedocházelo k dublování či obsahovému překrývání jednotlivých aktivit zejména na republikové úrovni. Kapitola může sloužit také jako základní orientace pro stanovování priorit pro financování i pro hodnocení relevance jednotlivých navrhovaných aktivit v dalším období.

5.1 Mezinárodní spolupráce

Kromě aktivit v rámci českého předsednictví v Radě EU jsou v této kapitole zmíněny též další dílčí aktivity jednotlivých aktérů zapojených do potírání obchodování s lidmi v České republice. Z níže uvedeného přehledu je patrné, že k mezinárodní spolupráci v této oblasti je využívána celá řada fór a platform.

5.1.1 Předsednictví České republiky v Radě EU

Téma potírání obchodování s lidmi bylo v roce 2009 zvoleno též jako dílčí téma předsednictví České republiky v Radě EU (dále jen „CZ PRES“) v rámci širšího téma boje proti organizovanému zločinu. Uskutečněny byly následující aktivity.

Ve dnech 30. - 31. března 2009 uspořádalo MV v Praze konferenci národních zpravodajů a ekvivalentních mechanismů EU pro obchodování s lidmi; jednalo se o první setkání tohoto druhu v regionu EU. V závěru CZ PRES se podařilo prosadit, jako jeden z navazujících výstupů březnové konference, přijetí závěrů Rady⁵⁵ o vytvoření neformální sítě národních zpravodajů a ekvivalentních mechanismů. Zasedání této sítě bylo Evropskou komisí ve spolupráci s MV svoláno na konci června 2009 do Bruselu. CZ PRES se též podařilo vytvořit jako základní nástroj pro spolupráci mezi členskými státy EU specializovanou webovou stránku⁵⁶ – mapu obsahující informace o fungování národních zpravodajů v jednotlivých státech EU, jejich kontakty a relevantní národní materiály (zprávy, výzkumy, analýzy atd.). Následně bylo s Evropskou komisí dojednáno, že obsah stránek a jejich aktualizace bude převzat a začleněn do speciálního portálu věnovaného obchodu s lidmi. Spuštění portálu připravuje Evropská komise na jaro 2010. Tato aktivita CZ PRES byla ze strany jednotlivých členských států EU i ze strany Evropské komise velmi příznivě oceňována, mj. též na Ministerské konferenci pořádané v rámci švédského předsednictví v Bruselu v říjnu 2009, kde zřízení sítě bylo v řečnických příspěvcích zmiňováno jako důležitý krok k posílení sběru dat o obchodu s lidmi na úrovni EU.

Druhou aktivitou v rámci CZ PRES byla mezinárodní odborná konference, která se uskutečnila dne 3. června 2009 v Park Hotelu Plzeň. Konference byla zaměřena na problematiku sexuálního vykořisťování se zaměřením na snižování poptávky po sexuálních službách. Cílem této konference bylo vzájemně se informovat o dobré praxi a preventivních opatřeních v jednotlivých státech Evropy ve vztahu k dané problematice. Výstupy a prezentace expertů jsou dostupné na webové adrese www.mvcr.cz.

⁵⁵ Council conclusions on establishing an informal EU Network of National Rapporteurs or Equivalent Mechanisms on Trafficking in Human Beings; 2946th JUSTICE and HOME AFFAIRS Council meeting; Luxembourg, 4 June 2009.

⁵⁶ www.national-rapporteurs.eu.

5.1.2 Další oblasti mezinárodní spolupráce

Velký význam při potírání obchodu s lidmi má především spolupráce orgánů činných v trestním řízení. ÚOOZ realizoval v roce 2009 zejména standardní policejní spolupráci formou právní pomoci, zejména v rozsahu operativních prověrek, potřebných šetření, výsledků svědků, domovních prohlídek a realizace evropských zatýkacích rozkazů. Nejčastěji byla spolupráce prováděna s policejními orgány Francie a SRN za využití aktivní činnosti styčných důstojníků těchto zemí, kteří byli vysláni na příslušné zastupitelské úřady. Prohlubování mezinárodní policejní spolupráce bylo tedy průběžně prováděno při odhalování této trestné činnosti v rámci EU a dalších zemí, ze kterých se rekrutují pachatelé a poškození. Výměna informací a spolupráce se zahraničními partnery byla v řadě případů řešena taktéž pomocí EUROPOL a INTERPOL.

Také SCP organizuje v rámci mezinárodní spolupráce na jednotlivých oblastních Ř SCP přímé kontaktní operační schůzky i plánovaná jednání s příhraničními partnery. Dále jsou v rámci trestního řízení prováděny schůzky dle potřeb s příslušnými zahraničními orgány, avšak v problematice obchodování s lidmi je toto vždy z důvodu věcné příslušnosti plně koordinováno ÚOOZ. V roce 2009 též pokračoval projekt agentury FRONTEX, zaměřený na problematiku obchodování s lidmi, jehož cílem je vytvoření jednotného postupu a zprávy o obchodování s lidmi v rámci FRONTEX. V neposlední řadě je významným přínosem též kontinuálně probíhající spolupráce se styčnými důstojníky; i zde však platí již výše zmíněná věcná příslušnost a předávání věcí ÚOOZ.

MV je gestorem mezinárodního projektu „Mezinárodní referenční mechanismus pro oběti obchodování s lidmi v zemích zdrojových a cílových“, který koordinuje International Centre for Migration Policy Development (dále jen „ICMPD“). Cílem projektu bylo propojení existujících národních koordinačních mechanismů pro ochranu a pomoc obětem obchodu s lidmi, sjednocení standardů služeb poskytovaných obětem a především posílení mezinárodní a bilaterální spolupráce v oblasti repatriace a reintegrace obětí. Hlavním výstupem tohoto projektu je stanovení principů péče o oběti obchodování s lidmi a jejich navrácení do země původu. Garantem projektu je Itálie, vedle České republiky dále spolupracují Portugalsko, Bulharsko, Rumunsko, Albánie, Maďarsko, Makedonie a řada neziskových organizací. ICMPD je odpovědné za implementaci standardů a plnění aktivit v rámci tohoto mezinárodního projektu. Kromě tzv. Fact Finding Mission realizovaných v lednu 2009 se v rámci projektu v březnu 2009 konal odborný mezinárodní seminář „First Transnational Seminar“. Tohoto semináře se zúčastnilo 30 zahraničních hostů. Českou delegaci tvořil národní realizační tým a další odborníci z řad PČR a justice. Na semináři se kromě jiného prezentovala studie, která byla zaměřena na výpovědi obchodovaných osob a dále národní referenční mechanismy v oblasti obchodování s lidmi v účastnických zemích, které jsou zapojeny do projektu.

MV bylo v roce 2009 partnerem i v dalším mezinárodním projektu iniciovaného ICMPD pod názvem „Data Collection and Harmonized Information Systems.“ Cílem projektu bylo vytvoření společných kritérií pro sběr dat a informací v oblasti obchodu s lidmi. Projekt probíhal od podzimu 2008 a byl ukončen na konci října 2009. Hlavním výstupem projektu je příručka popisující sběr dat o obchodovaných osobách a pachatelích této trestné činnosti. Tato příručka je k dispozici v elektronické podobě na již zmiňovaných webových stránkách MV, a to v české i anglické verzi. Výstupy projektu do značné míry napomohly při diskusi o struktuře dat sbíraných především nevládním sektorem. Podařilo se tak nelézt konsensus o základní struktuře statistických dat o obětech obchodování s lidmi; dalším krokem, který bude řešen MV v roce 2010, je technická realizace sběru navrženého okruhu dat.

V květnu 2009 zaštitilo MV „Regionální koordinační setkání“ k významnému mezinárodnímu projektu zaměřeného na prevenci obchodu s lidmi, budování kapacit státních a nestátních organizací zapojených do boje proti obchodování s lidmi a na rozvoj pracovních kontaktů mezi zúčastněnými zeměmi, ve spolupráci s Mezinárodní organizací pro migraci - IOM ČR. Regionálního koordinačního setkání se zúčastnili experti z osmi zemí (Česká republika, Chorvatsko, Rakousko, Makedonie, Rumunsko, Ukrajina, Belgie a Turecko).

Přestože v roce 2009 nebyly v rámci projektů zahraniční rozvojové spolupráce (dále jen „ZRS“) v gesci OAMP MV realizovány žádné aktivity zaměřené přímo na potírání obchodování s lidmi, lze řadu těchto aktivit využít i jako prevenci obchodování s lidmi. Pro rok 2010 MV plánuje mj. pokračovat v dalším rozšiřování Manuálu k migračního managementu dle české zkušenosti, který vznikl v roce 2009 ve spolupráci s IOM a jehož finální podoba se nyní dotváří. Tvorba manuálu byla projektizována do několika vybraných projektů ZRS realizovaných v loňském roce s IOM v Moldavsku, v zemích jižního Kavkazu a Střední Asie. Manuál obsahuje stěžejní témata relevantní z hlediska projektů budování kapacit migračního managementu v zemích, které jsou příjemci pomoci (např. úvod od migrační problematiky, vývoj migrace, migrační legislativa, ochrana státních hranic, nelegální migrace, odhalování padělaných a pozměněných cestovních dokladů, návraty, reintegrace aj.). Cílem Manuálu je zajistit předání konsolidované zkušenosti České republiky z období transformace a trvale udržitelným způsobem tak napomoci představitelům migračního managementu z partnerských zemí, kteří byli vyškoleni v rámci české ZRS. V roce 2010 se v tomto směru počítá se zařazením nové kapitoly manuálu, která bude věnována boji proti obchodování s lidmi, a to s následujícím tématickým zaměřením: národní referenční systém boje proti obchodování s lidmi, ČR jako zdrojová a cílová země obchodu s lidmi, dále případové studie obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a nucené práce a obchod s dětmi.

5.2 Prevence a vzdělávání

5.2.1 MS a státní zastupitelství

Významnou součástí vzdělávání orgánů činných v trestním řízení, zejména státních zástupců a soudců, je systém vzdělávání Justiční akademie, která spadá pod MS. V roce 2009 se uskutečnil seminář „Obchodování s lidmi“, který byl zaměřen především na problematiku obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování. Dále se část programu semináře soustředila na problematiku překrývání skutkových podstat §204 a §232a STZ a relevantní ustanovení TZ, dokazování trestného činu obchodování s lidmi v praxi státního zastupitelství a specifika poskytování sociálních a právních služeb obchodovaným osobám z pohledu NNO. Semináře se zúčastnilo celkem 65 účastníků; lektorsky byl zajištěn organizací La Strada, MV, NSZ, KSZ, ÚOOZ.

Kromě výše uvedeného semináře se uskutečnila celá řada vzdělávacích akcí, které mj. obsahovaly téma spadající pod obsah pojmu obchodování s lidmi. Jako příklad lze uvést seminář „Mravnostní kriminalita – trestná činnost na mládeži“ zaměřený na mravnostní kriminalitu na mládeži a ochranu oběti, poznatky z výzkumu pachatelů komerčního sexuálního zneužívání dětí atd. Semináře se zúčastnilo celkem 103 posluchačů. V průběhu roku 2009 bylo též uskutečněno 20 běhů semináře na téma „Rekodifikace trestního práva hmotného“, který byl mj. zaměřen i na změny, které přinesl TZ pro oblast obchodování s lidmi včetně rozboru a výkladu změn, které přinesl TZ u skutkových podstat trestných činů: obchodování s lidmi, kuplířství, nedovolené nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány a obchodování s dětmi. Těchto seminářů se zúčastnilo 2200 účastníků.

Pro rok 2010 byly na program Justiční akademie zařazeny též následující semináře se zaměřením na předmětnou problematiku.

Na prvním místě je nutné uvést především dva jednodenní semináře na téma „Obchodování s lidmi“ (13. a 27. května 2010), který bude zaměřen mj. na problematiku nucené práce včetně nucené práce českých občanů v zahraničí, dále na problematiku spolupráce a komunikace mezi policejním orgánem vyšetřujícím trestnou činnost a policejním orgánem osloveným neziskovou organizací, která může mít vliv na věrohodnost výpovědi svědka-oběti před soudem. Za další lze uvést např. semináře na téma „Organizovaný zločin“ (3. února 2010), který je zaměřen mj. na vztah organizovaného zločinu ke specifickým oblastem trestné činnosti vč. oblasti obchodování s lidmi – aktuální trendy v této oblasti, problematiku spolupráce mezi policejním orgánem vyšetřujícím trestnou činnost a policejním orgánem osloveným neziskovou organizací a další témata vztahující se k organizovanému zločinu. Dále se jedná o seminář na téma „Internetová kriminalita“ (8. dubna 2010) zaměřený na počítačovou kriminalitu s důrazem na kriminalitu páchanou na dětech po internetu; znalecké posudky a nejčastější

problémy s nimi spojené. Dále semináře „Výslech“ (9. března 2010, 6. června 2010) a připravovaných 8 běhů semináře „Mezinárodní justiční spolupráce“, které se uskuteční v roce 2010 v regionech. V neposlední řadě jsou opět připravovány semináře na téma „Nový trestní zákoník“, který bude zaměřen na vybranou problematiku TZ včetně skutkových podstat obchodování s lidmi, kuplířství, nedovolené nakládání s buňkami, tkáněmi a orgány a obchodování s dětmi s celkovou předpokládanou účastí 350 osob.

5.2.2 MV, PČR a SUZ

Do školních vzdělávacích programů základní odborné přípravy, ale i specializačních kurzů pro příslušníky PČR v policejních školách MV, byla zařazena témata týkající se problematiky obchodu s lidmi. Jednotlivé tematické celky jsou zařazeny do policejně odborných předmětů (kriminalistika, právo, služba pořádkové policie, služba dopravní policie). Cílem vzdělávání je předat policistům základní informace o problematice obchodování s lidmi a rozpoznat oběť obchodu s lidmi a sexuálního zneužívání. Všechny policejní školy MV a střední policejní školy PČR správ krajů obdržely manuály k jednání s obětí trestného činu a všichni policisté obdrželi stručný prospekt v 10 jazycích, jak rozpoznat oběť sexuálního zneužívání.

Problematika obchodování s lidmi je zařazena do osnov základní odborné přípravy policistů, ale je řešena i při vzdělávání policistů v jiných problematikách spojených s organizovaným zločinem.

Specializované vzdělávání policistů určených na boj proti obchodování s lidmi probíhá především ve specializačních kurzech pro policisty SKPV ve Vyšší policejní škole MV v Pardubicích, Školském účelovém zařízení MV v Praze-Ruzyni a na Policejní akademii ČR. Oblast organizovaného zločinu - obchodování s lidmi je součástí výuky ve specializačních kurzech pro příslušníky PČR SKPV, které dle aktuálních potřeb Policejního prezidia ČR probíhají v rozsahu 13 týdnů ve Vyšší policejní škole MV v Pardubicích, a to formou denního studia. Konkrétně v roce 2009 proběhlo pro policisty SKPV 8 specializačních kurzů „Operativně pátrací činnost“, kde bylo vyškolen celkem 113 policistů.

Kromě výše uvedeného systematického policejního vzdělávání v rámci vzdělávacích a školských zařízení MV, kde je problematika boje proti obchodování s lidmi vyučována v jednotlivých vzdělávacích programech v rámci různých předmětů a jejich tematických celků (např. předmět „Právo“ – tematický celek I., V. – „Trestní právo hmotné - zvláštní část“; předmět „Komunikace a policejní etika“ – tematický celek I., VI. – „Vybrané sociálně-patologické jevy“; předmět „Psychologie, etika policejní práce a komunikace“ – tematický celek I., IV. – „Vybrané sociálně-patologické jevy, jejich sociální důsledky a psychologický obsah“), probíhají též specializační kurzy pro policisty zařazené v preventivně informačních skupinách a policisty dlouhodobě pověřené poskytováním informací veřejnosti prostřednictvím sdělovacích prostředků; v roce 2009 byly uskutečněny 3 takové kurzy.

Vzdělávání v oblasti boje proti obchodování s lidmi je podporováno také prostřednictvím mezinárodních vzdělávacích projektů, jakými jsou European Police College (dále jen „CEPOL“)⁵⁷ a Mitteleuropäische Polizeiakademie (dále jen „MEPA“).⁵⁸

⁵⁷ CEPOL je agentura EU sdružující 30 zemí s cílem harmonizovat policejní vzdělávání prostřednictvím tvorby společných učebních osnov (common curriculum), realizaci kurzů a seminářů především na téma organizovaného zločinu. Dále jsou v rámci CEPOL organizovány výměnné programy, vytváří se e-Net, e-learningové moduly atd. Koordinací spolupráce s centrálou CEPOL ve Velké Británii, s členskými, kandidátskými a přístupovými zeměmi zajišťuje národní kontaktní kancelář CEPOL na oddělení mezinárodního policejního vzdělávání odboru vzdělávání a správy policejního školství MV (dále jen „OVSPŠ“).

⁵⁸ MEPA je založena na základě dohody mezi členskými zeměmi Rakouskem, Německem, Švýcarskem, Maďarskem, Slovinskem, Polskem, Slovenskem a ČR. V květnu 2001 v Budapešti podepsali ministři členských zemí „Společné prohlášení o spolupráci v rámci Středoevropské policejní akademie“, které je závazným dokumentem pro všechny členské státy MEPA. V rámci MEPA je ročně organizováno cca 15 vzdělávacích aktivit na téma organizovaného zločinu společně s měsíčním kurzem pro pohraniční policii. Za sídlo Centrální koordinační kanceláře MEPA byla zvolena Vídeň a současně bylo zřízeno

V říjnu 2009 bylo v průběhu švédského předsednictví na zasedání Řídícího výboru CEPOL oficiálně schváleno další kompletně dokončené common curriculum, a to na téma „Obchodování s lidmi“. Učební osnovy jsou určeny studentům ZOP a specializačních kurzů, stejně jako pro účely manažerského vzdělávání. Jakmile bude k dispozici překlad příruček pro učitele a studenty do češtiny, budou poskytnuty školám jako podpůrný materiál pro výuku.

Dále byly organizovány 2 odborné kurzy na téma „Obchodování s lidmi a nelegální přistěhovalectví“ (5. – 8. května, 20. – 23. října) a kurz „Obchodování s lidmi – Operace Bagdád“ (11. – 12. února 2009). Kurzů se zúčastnili 2 zástupci z České republiky. Dále byla v České republice realizována mezinárodní konference CEPOL na téma „Nové technologie k boji proti kybernetickému zločinu s využitím soukromého sektoru“, které se zúčastnilo téměř 30 mezinárodních posluchačů a expertů za účelem navázání osobních a profesních kontaktů a výměny zkušeností a aktuálních poznatků v dané oblasti. Pro rok 2010 je plánován 1 kurz „Obchodování s lidmi“ na měsíc květen.

V rámci MEPA byl v roce 2009 organizován 1 odborný kurz na téma „Obchodování s lidmi“ (13. – 16. října), kterého se bohužel za Českou republiku nikdo neúčastnil. V roce 2010 se kurz s tímto tématem v rámci MEPA konat nebude.

Taktéž ÚOOZ se v roce 2009 aktivně zapojoval do některých z výše uvedených vzdělávacích akcí jak v rámci policejního vzdělávání, tak v rámci systému vzdělávání justice; pořádal však i další vzdělávací akce pro PČR (např. workshopy v březnu a září 2009 pro specialisty ÚOOZ). ÚOOZ je již od roku 2007 zapojen do spolupráce na „Project ZERO“, který si klade za cíl posilování bilaterální spolupráce mezi Českou republikou a Ukrajinou. Projekt spočívá především ve výměně zkušeností a společných akcích policejních složek obou zemí. V roce 2009 byla realizována bilaterální spolupráce především formou pracovních návštěv specialistů ÚOOZ na Ukrajině a naopak. Jednalo se o šetření a další úkony operativních pracovníků při dokumentaci tří různých případů obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a pracovního vykořisťování. Projekt je velkým přínosem a slouží k rychlému zajištění důkazních prostředků. Za jeho pomoci se podařilo realizovat několik trestních řízení. Specialisté ÚOOZ se dále v září 2009 zúčastnili výročního setkání expertů zabývajících se problematikou obchodování s lidmi v sídle EUROPOL.

SUZ otevřela 1. července 2009 pro veřejnost Centra na podporu integrace cizinců (dále jen „CPIC“) v Moravskoslezském, Pardubickém, Plzeňském a ve Zlínském kraji; jinými organizacemi jsou provozována CPIC v Ústeckém a Jihomoravském kraji. CPIC byla zřízena v rámci projektů spolufinancovaných z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí. Na rok 2010 uspěla SUZ s projektem na zřízení a provoz CPIC v Karlovarském, Libereckém, Jihočeském a Olomouckém kraji. Jedním z hlavních cílů krajských CPIC je vytvoření, popř. podpora existující, regionální poradní platformy, ve které jsou zastoupeni důležití aktéři na poli integrace cizinců v regionu. Tyto platformy by měly přispívat ke zlepšení vzájemné komunikace mezi participujícími organizacemi, k propojování jejich aktivit a k efektivnějšímu využití materiálních i finančních prostředků při práci jednotlivých subjektů. CPIC zajišťují rozsáhlou škálu služeb (poradenská a informační činnost, nízkoprahová a intenzivní kurzy českého jazyka, právní poradenství, sociokulturně kurzy, provoz internetového pracoviště a knihovna, propagace tématu integrace cizinců směrem k majoritní společnosti). SUZ nabízí CPIC k využití jako platformu pro realizaci preventivně vzdělávacích akcí se zaměřením především na prevenci obchodování s lidmi mezi pracovními migranty.

K tématu identifikace obchodovaných osob a možnostem pomoci byl, obdobně jako v letech minulých, vyškolen ve dvoudenním tréninku vedeném organizací La Strada personál pobytových středisek SUZ. Na rok 2010 jsou plánována další dva tréninky obdobného zaměření.

osm národních kontaktních míst. V České republice je jím Národní koordinační kancelář MEPA při OVSPŠ MV, která odpovídá za zajištění veškerých aktivit vyplývajících ze vzdělávacích plánů MEPA.

Organizace La Strada ve spolupráci s MV a Justiční akademií v roce 2008 předložila Evropské komisi („Prevention of and Fight against Crime“) návrh projektu s názvem: „Discovering Trafficking for the Purpose of Forced Labour and Labor Exploitation“. Cílem projektu je napomoci definovat prostřednictvím trestních řízení obsah jednání, které spadá pod skutkovou podstatu trestného činu obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování dle ustanovení § 168 TZ. Obdobné potíže v praxi orgánů činných trestním řízení má nejen Česká republika, ale i další členské státy EU. Samotný projekt je navržen na dobu 3 let a skládá se z několika komponentů. Prostřednictvím projektu má dojít ke zvýšení počtu obchodovaných osob, kterým bude umožněn přístup k právní pomoci (právní zastupování v průběhu trestního řízení, případně občansko-právního řízení za účelem uplatnění náhrady škody). Česká republika se stále potýká s nízkým počtem trestních řízení vedených pro trestný čin obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování. Díky tomu není k dispozici dostatečný počet judikátů prostřednictvím kterých by bylo možné jednoznačně stanovit definici a zhodnotit implementaci této definice v praxi. Významné je též zapojení partnerů na mezinárodní úrovni. Jedná se především o tu část projektu, v rámci které budou prostřednictvím partnerů v zahraničí shromážděny vybrané pravomocné rozsudky v této oblasti. V průběhu projektu je ve spolupráci s Justiční akademií plánována realizace řady vzdělávacích akcí. Do vzdělávání budou zapojeni též specialisté SKPV PČR. Celý projekt bude završen mezinárodní konferencí. Realizace projektu byla v polovině ledna 2010 schválena Evropskou komisí.

MV v roce 2009 pokračovalo spolu s NNO v kampani zaměřené na cílovou skupinu zákazníků prostituce a nepřímo i na oběti obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Partnerské organizace vytvořily již v roce 2007 pro účel kampaně platformu nazvanou „Spolu proti obchodu s lidmi“. Slogan kampaně zněl „Neboj se to říct za ní“. Během kampaně byly využívány webové stránky v českém, anglickém a německém jazyce (www.rekni-to.cz; www.sage-es.cz; www.say-it.cz). V roce 2009 zástupci Arcidiecézní charity Praha opět umístili vizuály „Neboj se to říct za ní“ v pražských dopravních prostředcích. U partnerských organizací byly zřízeny a jsou kontinuálně provozovány také telefonní linky, které byly financovány z dotačního programu na rok 2009.

Dále MV v roce 2009 distribuovalo do 14 vybraných institucí a organizací dvojjazyčnou brožuru o Programu, která je určena odborné i široké veřejnosti a potencionálním obětem obchodování s lidmi. Cílem brožury a její distribuce je zvýšit informovanost v oblasti obchodování s lidmi a seznámit veřejnost s Programem.

I v roce 2009 pokračovalo pořádání seminářů pro vojáky v rámci vyšší důstojnické školy a generálního štábu pro účely zahraničních misí ve spolupráci s Univerzitou obrany v Brně. Celkem byly realizovány tři semináře. V roce 2010 budeme v této spolupráci pokračovat.

Nelze opomenout ani pravidelnou aktualizaci stránek MV na webové adrese www.mvcr.cz, kde jsou umístěny relevantní dokumenty a aktuální kontakty na neziskový a mezivládní sektor. Pravidelně jsou též zveřejňovány příspěvky k problematice obchodování s lidmi v Informačním servisu OPK MV.

Zástupci MV se také v roce 2009 průběžně účastnili přednáškových a vzdělávacích aktivit ve spolupráci se státními institucemi a nevládním sektorem. Zároveň také pořádali vzdělávací semináře zaměřené na problematiku obchodování s lidmi. Cílem seminářů bylo informovat o preventivních aktivitách MV v oblasti obchodování s lidmi a o fungování Programu. V roce 2010 se MV zaměří především na osvětové aktivity v rámci regionů a základních a středních škol.

5.2.3 MPSV

MPSV v roce 2009 nadále pokračovalo v realizaci projektu Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků, který byl zmíněn již ve zprávě za rok 2008.

Důležitým nástrojem pro prevenci zejména pracovního vykořisťování migrantů byla i v roce 2009 pravidelná aktualizace informací pro zaměstnavatele i cizince uveřejňovaná v několika jazykových verzích na Integrovaném portálu MPSV (www.portal.mpsv.cz). Informace relevantní pro zahraniční pracovníky jsou zde umístěny především v sekci Evropských služeb zaměstnanosti –

EURES (zejména informace pro zájemce o práci v ČR) a v sekci Zahraniční zaměstnanost. Další informace jsou zveřejněny na stránkách SÚIP (www.suip.cz). MPSV též vydalo a distribuovalo několik informačních materiálů v různých jazykových verzích, například „Jak legálně pracovat v ČR? Informace pro občany Ukrajiny“.

MPSV rozvíjelo i různé formy spolupráce. Spolupráce se zaměstnavateli byla uskutečňována zejména v rámci výše zmíněného MOPNZC a rovněž v rámci Pracovní skupiny pro problematiku agenturního zaměstnávání, svolávané MPSV. Zástupci MPSV se též zúčastnili mnoha akcí pořádaných pro širokou veřejnost i akademickou a odbornou sféru (kulaté stoly, semináře, debaty atd.).

Spolupráce je uskutečňována i při kontrolní činnosti. Zejména se jedná o oblast kontrol na úseku zaměstnávání cizinců, kdy funguje úzká spolupráce úřadů práce se SCP a celními úřady, případně oblastními inspektoráty práce. SÚIP práce v rámci prohlubování znalostí inspektorů využil dvou nabídek na účast na semináři a konferenci k problematice obchodování s lidmi, kam vyslal zástupce z jednotlivých oblastních inspektorátů práce.

V problematice sociálně-právní ochrany dětí se MPSV zaměřuje zejména na pořádání pravidelných porad s krajskými úřady, ale i s obecními úřady obce s rozšířenou působností, kde dochází nejen k výměně informací, ale též výměně dobré praxe a konzultaci postupů. MPSV dále spolupracuje s IOM Praha na projektu „Zvyšování informovanosti nezletilých bez doprovodu (NBD) o jejich právech prostřednictvím informační kampaně a jejich zahrnutím do její přípravy“, která je zaměřena i na problematiku obchodování s lidmi. Projektu se účastní ČR, Rakousko, Belgie, Bulharsko, Rumunsko a Polsko. V loňském roce proběhl seminář, kdy došlo v dané problematice k výměně informací mezi výše uvedenými státy.

MZV je zapojeno do MKS, zejména z důvodu, aby byla zajištěna plynulá výměna informací směrem k zastupitelským úřadům ČR v zahraničí. V roce 2008 byli s problematikou obchodu s lidmi a s nutností monitoringu v této oblasti blíže seznámeni formou zaslaných materiálů všichni konzulární úředníci působící na zastupitelských úřadech. Následně pak byla v roce 2009 problematika obchodování s lidmi zařazena jako samostatný blok do předvýjezdového školení konzulárních pracovníků. Ve školení bude v širším rozsahu pokračováno i v roce 2010 a obsahově bude zajišťováno příslušnými odborníky MV ČR. Poskytování většího množství informací se pak v praxi zastupitelských úřadů přenáší nejen do samotné oblasti souvisejících konzulárních činností, ale především do výkonu vízové agendy, kde se daří odhalovat žádosti podávané právě za účelem obchodu s lidmi v České republice.

6 NÁVRHY OPATŘENÍ A PRIORITYNÍCH OBLASTÍ V ROCE 2010

I. TZ a potírání obchodování s lidmi

Ze statistických údajů představených v této zprávě se může na první pohled zdát, že situace v oblasti obchodování s lidmi v České republice nevyžaduje zvýšenou pozornost. Přesto se členové MKS shodují, že situace uspokojivá není. Obecně se připouští především významný podíl latence i to, že výskyt tohoto trestného činu zřejmě ovlivnila také nepříliš šťastná formulace vlastní skutkové podstaty, jíž bezesporu nejméně do 31. prosince 2009 konkuroval trestný čin kuplířství. Navíc je poukazováno na neustálenou aplikační praxi a přetrvávající problémy s výkladem formálních znaků tohoto trestného činu (zejména znaku „jinak vykořisťuje“). Problémem jsou i náležitá skutková zjištění v konkrétních případech, což, zjednodušeně řečeno, ústí v důkazní nouzi, namnoze už v počátečních stádiích přípravného řízení.

Z tohoto důvodu prioritní oblastí č. 1 bude i v roce 2010 posilování schopností především orgánů činných v trestním řízení důsledně tuto trestnou činnost potírat. Z hlediska ochrany osob před pracovním vykořisťováním a výše zmíněnou častou důkazní nouzí v trestních kauzách obchodování lidmi, je nezbytné posílit též součinnost a výměnu informací mezi orgány činnými v trestním řízení a dalšími orgány veřejné správy, mj. SUIP a úřady práce. Jinými slovy, je nezbytné dát vždy jasnou odpověď na to, zda se v konkrétní kauze jednalo o zvlášť závažný zločin, jiný trestný čin, jiný delikt či na základě zákona již nesankcionovatelné, např. nemorální jednání.

Také Výbor pro práva cizinců Úřadu vlády ČR se v roce 2009 zabýval případy porušování práv cizinců v souvislosti se zaměstnáváním cizinců, a to především v souvislosti s agenturním zaměstnáváním. V této souvislosti hodlá Výbor pro práva cizinců navrhnout opatření (zejména legislativního charakteru) k zamezení zneužívání cizinců v pracovněprávních vztazích.

Souvisejícím tématem, kterému bude v roce 2010 věnována zvýšená pozornost, je též otázka náhrady škody a poskytování peněžité pomoci obětem obchodování s lidmi. V neposlední řadě je nezbytné monitorovat situaci s ohledem na ve zprávě detailněji rozpracovaný nově zavedený institut nepřekažení a neoznámení trestného činu (srov. § 367 a § 368 TZ) obchodování s lidmi.

II. Posilování sběru dat

Opět se jedná o oblast, které byla věnována velká pozornost již v předešlém období. Významných výsledků v této oblasti dosáhla Česká republika nejen v průběhu CZ PRES (vytvoření neformální sítě národních zpravodajů a ekvivalentních mechanismů EU), ale též v rámci projektu ICMPD „Data Collection and Harmonized Information Systems“ (stanovení okruhu ukazatelů pro sběr dat o obětech obchodování mimo Program, kterým je ze strany vybraných NNO poskytována péče). Podařilo se též rozšířit okruh zejména kriminálně statistických údajů i informací poskytovaných NNO pro tuto zprávu. Před dokončením jsou též přípravné práce na programovém díle „Informační systém obchodovaná osoba“, které má usnadnit evidenci osob zařazených do Programu. Jak ve vztahu k systému statistické evidence o obětech v Programu, tak ve vztahu k obětem mimo Program, bude nezbytné se v průběhu roku 2010 zaměřit především na technické řešení sběru dat.

III. Důraz na ohrožené skupiny osob

Na základě analýzy podkladů poskytnutých pro vypracování této zprávy lze definovat okruh prioritních zdrojových a cílových zemí.

Hlavní zdrojové země: Vietnam, Mongolsko, Čína, Ukrajina, Rusko (a další země bývalého SSSR), Rumunsko, Bulharsko a Slovenská republika.

Hlavní cílové země: Velká Británie, Francie a Švýcarsko.

Současně je třeba klást důraz především na specificky ohrožené či zranitelné skupiny osob. Kromě „již tradičních“ skupin pracovních migrantů především z výše uvedených států se jedná zejména o osoby ohrožené sociálním vyloučením ať již z důvodu etnických, ekonomických, vč. bezdomovecké komunity, osoby drogově závislé či s drogovou historií. Důležité je navázat spolupráci se specializovanými pracovišti, ať již na poli léčby závislostí, duševních onemocnění, či se zařízeními, které se věnují mladým lidem bez rodinného zázemí či lidem s mentálním postižením. Tento soustředěný postup lze mj. odůvodnit kauzami uvedenými jak v kapitole 2.6, tak kauzami řešenými státními zastupitelstvími uvedenými v příloze č. 1. Pro spolupráci je nezbytná výměna informací a sdílení specifických postupů práce.

Již pro rok 2009 bylo uloženo zorganizovat školení o systému podpory a pomoci obětem obchodování s lidmi v České republice pro zastupitelské úřady států působící v České republice. V roce 2010, též z důvodů rozsahu agendy CZ PRES, však bylo zorganizováno pouze předvýjezdové školení pro pracovníky českých zastupitelských úřadů v zahraničí. Potřeba organizace výše uvedeného školení tedy přetrvává. Při přípravě školení v této oblasti bude kladen důraz převážně na výše uvedené hlavní zdrojové a cílové země. Zároveň bude, i s ohledem na úspěšný případ identifikaci obchodované osoby přímo na konzulárním úřadě, nadále pokračovat vzdělávání určené pro konzulární pracovníky českých zastupitelských úřadů v zahraničí.

Dalším cestou, která doposud nebyla využita k zvyšování informovanosti o rizicích spojených s obchodováním s lidmi, je zapojení nově vytvořených CPIC.

IV. Pokračování monitoringu situace v obchodování s dětmi dle definice § 168 TZ

Přestože v roce 2009 žádná z prověřovaných skutečností nepotvrdila podezření na obchodování s dětmi dle ustanovení § 232a odst. 1 TZ, bude monitoring v této oblasti pokračovat i v roce 2010. Někteří členové MKS se obávají, že v „současné době chybí jednotný přístup při identifikaci vykořisťovaných dětí; tyto případy jsou často řešeny pouze na lokální úrovni jakožto delikty páchané dětmi samotnými a na centrální úrovni o nich chybí jakákoli informace v souvislosti s obchodem s dětmi. Vzhledem k nedostatkům při identifikaci těchto případů a k chybějícímu mechanismu předávání informací mezi relevantními státními orgány (OSPOD, uniformovaná policie, neziskový sektor, pracovní skupiny zaměřené na obchod s lidmi a komerční sexuální zneužívání dětí) se domníváme, že případy obchodu s dětmi jsou častější, než jak je odrážejí oficiální statistiky.“

V. Aktualizace Programu v souladu s posledními trendy

V souvislosti s přijetím pokynu ministra vnitra, kterým se upravuje fungování národního referenčního mechanismu pro podporu a ochranu obětí obchodování s lidmi (PMV č. 14/2009), spolu s výstupy a doporučeními projektu ICMPPD „Mezinárodní referenční mechanismus pro oběti obchodování s lidmi v zemích zdrojových a cílových“, vyvstala potřeba přistoupit k aktualizaci metodického návodu I. náměstka ministra vnitra k fungování podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Právní předpisy

Cizinecký zákon	Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
STZ	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.
ZZ	Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.
ZP	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
zákon o peněžité pomoci obětem	Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Zákon o sociálních službách	Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Instituce, organizační složky státu, útvary a služby PČR apod.

CEPOL	European Police College
CZ PRES	předsednictví České republiky v Radě EU
Diakonie ČCE	Diakonie Českobratrské církve evangelické
ESF	Evropský sociální fond
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development
IOM Praha	Mezinárodní organizace pro migraci Praha
IKSP	Institut pro kriminologii a sociální prevenci
La Strada	La Strada Česká republika, o. p. s.
MEPA	Mitteleuropäische Polizeiakademie
MKS	Mezirezortní koordinační skupina pro oblast boje proti obchodování s lidmi
MOPNZC	Meziresortní orgán pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
MS	Ministerstvo spravedlnosti ČR
MV	Ministerstvo vnitra ČR
MZ	Ministerstvo zdravotnictví ČR
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí ČR
NBD	nezletilý bez doprovodu zákonného zástupce
NNO	nestátní neziskové organizace
NRM	Národní referenční mechanismus
NSZ	Nejvyšší státní zastupitelství
OAMP MV	odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR
OBP MV	odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR
OPK MV	odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR

OP LZZ	Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
ORDS MPSV	odbor rodiny a dávkových systémů MPSV ČR
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OVSPŠ	odbor vzdělávání a správy policejního školství MV ČR
PČR	Policie ČR
Program	Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi Ministerstva vnitra ČR
ŘSCP	Ředitelství služby cizinecké policie PČR
SCP	Sužba cizinecké policie PČR
SKPV	Služba kriminální policie a vyšetřování PČR
SUIP	Státní úřad inspekce práce
SUZ	Správa uprchlických zařízení
ÚSKPV	Úřad služby kriminální policie a vyšetřování PČR
ÚOOZ	Útvar pro odhalování organizovaného zločinu služby kriminální policie a vyšetřování PČR
Národní strategie	Národní strategii boje proti obchodování s lidmi (pro období let 2008-2011)

Příloha č. 1

VYBRANÉ POZNATKY Z ČINNOSTI STÁTNÍCH ZASTUPITELSTVÍ

Protože zatím nejsou k dispozici údaje ze zpráv nižších státních zastupitelství (podle harmonogramu jsou předkládány NSZ nejpozději ke dni 1. dubna každého roku), je nutno při konkretizaci zjištěných případů vycházet z údajů uvedených v loňských zprávách. Z nich následující:

Ze zprávy o činnosti Vrchního státního zastupitelství v Praze vyplývá, že tato činnost na území České republiky spočívá zejména v tom, že prostřednictvím pracovních agentur cizích států jsou vylákáni cizí státní příslušníci (obvykle z Ukrajiny), kteří jsou pak nuceni pracovat v tíživých podmínkách za nízkou mzdu. Další formou je, že jsou využíváni lidé ze sociálně slabých skupin (bezdomovci, cizí státní příslušníci bez zaměstnání a pracovního povolení), je jim nabídnuto zaměstnání i ubytování a poté jsou nuceni žít v nevyhovujících hygienických podmínkách a pracovat za nízkou mzdu, která nestačí pokrýt ani jejich základní životní potřeby. V této oblasti není příliš zkušeností. Problém je, jak vyložit a co zahrnout pod pojmy „nucené práce“ a „jiné formy vykořisťování“. Neexistuje judikatura, určité zkušenosti jsou pouze v oblasti obchodování s lidmi za účelem provozování prostituce, ale i v tomto směru jsou spíše zkušenosti negativní, kdy soudy příliš nechtějí, nebo se bojí tuto trestnou činnost soudit. Problémové je i dokazování, zejména na jaké okruhy se zaměřit a do jaké šíře jít. Oběti takového protiprávního jednání jsou cizí státní příslušníci, pocházející z velmi primitivního a chudého prostředí, kdy vše je pro ně lepší než to, co mají doma. Navíc se zpravidla i bojí ve věci jako svědci vypovídat. Nebo jsou „vykořisťovanými“ lidmi, kteří jsou víceméně smířeni s osudem na okraji společnosti, kdy jim k životu postačuje krabice levného vína a ubytovna bez základního dostačujícího hygienického vybavení.

Zmiňované konkrétní příklady:

Vrchní státní zastupitelství v Olomouci poukázalo na věc obžalovaného J. A. (MěSZ Brno) - člena hnutí Svatého Grálu (srovnej např. v roce 2007 tzv. Kauza Kuřim). V ní dne 24. ledna 2008 podal státní zástupce obžalobu pro skutky, *kterých se měl dopustit v mediálně sledovaném případě novodobého otroctví, kdy fyzicky a psychicky trýznil ženy, a to tak, že je pod pohrůžkami užití různých trestů, jakož i těmito tresty samotnými, a především v důsledku jejich závislosti na jeho osobě, dále na členství v hnutí Svatého Grálu, a zejména na členství v jejich „společné domácnosti“, nutil k těžké fyzické práci na rozestavěné nemovitosti a dále na poli, sadu, vinohradu a zahradě, které užíval, a kde ženy pracovaly a bydlely odděleně v chatkách v nuzných hygienických podmínkách tak, aby se nemohly stýkat a společně domlouvat. Za nesplnění jeho pokynů je fyzicky trestal tak, že je bil pěstí, kopal a ponižoval, a za vykonanou práci jim nedával žádnou mzdu ani kapesné, a ženy musely naopak odevzdávat pravidelně i své důchody a dával jim jen nedostatečnou stravu, čímž bylo ohroženo jejich zdraví s rizikem smrti či trvalých zdravotních následků. Izoloval je od společnosti a jednu z žen přesvědčil k převodu rodinného domu. V důsledku tohoto jednání ženy utrpěly fyzickou, a zejména psychickou újmu. O vině a trestu obžalovaného nakonec rozhodováno nebylo, neboť zemřel.*

V dalším případě byla zaměstnaným sice vyplácena určitá mzda, oni v zásadě byli s touto mzdou spokojeni, ale museli odpracovat např. dvojnásobný počet hodin, aby dostali mzdu jako český dělník, který pracoval na stejné pozici. V případě nemoci dostávali 30 Kč na den, dovolenou mohli čerpat, ale tato byla neplacená. Obviněný fakticky působil jako majitel a jednatel firmy, která zprostředkovává zaměstnání, ale právně měl povolenu činnost výroba textilií, kdy od českých firem si pro své zaměstnance pronajímal zařízení a od českých firem dostal zadání na výrobu. Otázkou je, do jaké míry obстоjí fakt, že ukrajínští pracovníci byli spokojeni, dobrovolně za

těchto podmínek byli ochotni pracovat a přišli do ČR proto, že doma neměli práci, která by je a jejich rodiny uživila. Přitom přišli do prostředí, které pro ně bylo neznámé, a neuměli jazyk.

V další věci bylo zjištěno, že podezřelý najímal bezdomovce na nádražích nebo jiných místech, kde se shlukují takoví lidé, slíbil jim práci a ubytování, pak je zavřel do areálu firmy, vyplácel jim 150 Kč na den bez dalšího, zřejmě neplatil žádné dávky, nutil je pracovat nejméně 12 hodin denně, a to i za užití násilí. Dělníci bydleli na ubytovně, kde místnosti neměly dveře, pro 30 lidí bylo jedno fungující WC, z uvedené částky se museli dělníci živit a opatřovat si hygienické a další potřeby.

V dalším případě bylo zjištěno zaměstnávání cizinců bez povolení k pobytu za krutých podmínek na úklid ve velkých obchodních řetězcích.

Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem uvádí jako nikoli zcela nový fenomén, avšak se strmě narůstající tendencí, trestní věci spočívající jednak v transferu ilegálních migrantů ze zemí tzv. třetího světa a zemí východní Evropy přes Českou republiku s cílem přepravy do zemí západní Evropy kvalifikované jako trestné činy organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice podle § 171a odst. 1, odst. 2 písm. b), odst. 4 písm. c) STZ a jednak v obchodování s lidmi podle § 232a odst. 2 písm. c), odst. 3 písm. a), odst. 4 písm. c) STZ.

Podle jeho zjištění lze obchod s lidmi ve všech dozorovaných trestních věcech charakterizovat třemi základními znaky, a to transportem na území České republiky, donucením k výkonu práce a s tímto spojeným vykořisťováním. Trest, který postihuje ty, jež se odmítají podrobit a vykonávat nedobrovolnou práci, lze charakterizovat jako fyzické či sexuální násilí nebo jeho hrozbu, omezení svobody pohybu, zadržování odměny za práci či odmítnutí vyplacení odměny, zadržování cestovních či jiných identifikačních dokladů. Nedobrovolnost se projevuje i tehdy, pokud přijetí práce bylo naprosto svobodné a následně se pro najatou osobu změnila podmínky. Často se jedná ze strany podezřelých osob o podvod nebo falešné sliby ohledně druhu a podmínek práce a na straně osob vykořisťovaných bývá průvodním faktorem nedobrovolnosti zadluženost, psychický nátlak, tj. příkaz k práci zajištěný výhrůzkou trestu za neuposlechnutí, zbavení osobní svobody či uvěznění v místě výkonu práce. Zlákání cizí státní občané se výrazně zadluží, aby zaplatili organizátorům za dopravení na území ČR a samotnou možnost práce na našem území, když následně na území ČR jsou jim ve většině případů odebírány osobní doklady a jsou tak plně odkázáni na podezřelé osoby, které jim zajišťují práci a ubytování velmi nízké úrovně. Za vykonanou práci jsou jim vypláceny zálohy či jen minimální částky s odůvodněním, že jim narůstá dluh v souvislosti s pobytem v ČR. Zlákávané osoby se nemohou svobodně pohybovat, ve zdejší prostředí se neorientují, jsou tedy v plné podřízenosti podezřelých, navíc pod fyzickým i psychickým nátlakem. Prověřování tohoto druhu trestné činnosti je spojeno s množstvím operativních úkonů, neboť se jedná o organizovanou trestnou činnost a je rovněž náročné časově s ohledem na zahraniční prvek, který vyžaduje velmi úzkou mezinárodní spolupráci, jak na úrovni policejních orgánů, tak státních zastupitelství. Prověřování a vyšetřování ve všech věcech provádí policejní orgány ÚOOZ, jejich činnost hodnotí státní zástupci velmi pozitivně. Výše uvedená základní trestná činnost je spojena s následnou legalizací zisků kvalifikovanou jako trestné činy legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 252a odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) STZ, kdy získané finanční prostředky jsou převáděny přes řetězec pouze formálně založených obchodních společností s cílem zakrýt zdroj příjmů. Specifikem těchto trestních věcí je taktéž skutečnost, že poškození jsou vůči orgánům činným v trestním řízení velmi nedůvěřiví a ve svých výpovědích opatrní. Poškození jsou v domovských státech vybírání ze sociálně slabších vrstev, a proto často v podstatě dobrovolně přijímají jednání podezřelých ve snaze alespoň minimálně zmírnit sociální nouzi své rodiny ve státech původu.

Z hlediska procesních postupů konstatovalo Krajské státní zastupitelství v Brně především základní jednotný přístup státního zástupce v rámci dozoru, požadovaný při stíhání podezření takové trestné činy policejními orgány. Důsledně je požadováno, aby po nápadu trestné činnosti u policejních orgánů a hodnocení vyšetřovacích verzí bylo vždy od počátku vycházeno z verze, uplatňující právní kvalifikaci nejpřísněji postižitelného trestného činu. Je-li tedy jednou z verzí u násilného trestného činu úmysl pachatele způsobit těžkou újmu na zdraví, či dokonce smrt, od počátku je tato verze

v procesní podobě uplatňována a podle zjišťovaných důkazů pak případně modifikována. Dochází tak k zajištění maximálně kvalifikovaného procesního postupu a erudice policejních orgánů už od prvotních úkonů při ohledání na místě samém.

Konkrétní poznatky o trestné činnosti byly rozebírány i na vzdělávacích akcích pro soudce a státní zástupce. Této oblasti je pravidelně každoročně věnován minimálně jeden (obvykle vícedenní) seminář. Pro příklad lze uvést seminář uspořádaný Justiční akademií v Kroměříži k problematice obchodování s lidmi ve dnech 1. a 2. června 2009, na němž přednášeli - kromě dalších - i lektori z řad pracovníků orgánů činných v trestním řízení (policisté, státní zástupkyně), a na němž byla podrobně rozebrána problematika uplatňování ustanovení o trestných činech kuplířství a obchodování s lidmi trestního zákona, se zobecněním zkušeností ve vztahu k aplikační praxi i požadavků na budoucí úpravu těchto skutkových podstat.⁵⁹

V loňském roce se objevily i případy týkající se trestného činu obchodování s lidmi podle § 232a STZ, kde se jednalo zejména o obchodování s lidmi v souvislosti se sexuálními obtěžováními nebo zneužíváním a v té souvislosti i s prostitucí, spočívající ve sjednávání dívek na práci do ciziny nebo cizinek do ČR (uvádí 2 typy skutku):

1. Dle § 232a odst. 1 odst. 2 písm. a) odst. 3d) STZ

Obviněný zneužil dlouhodobě nepříznivé životní situace poškozené a její nezletilé dcery, kdy neměly téměř žádné prostředky na živobytí, poškozená se starala o 4 nezletilé děti a byla bez zaměstnání, když obě poškozené vozil do ČR, kde předem domluvil poskytování sexuálních služeb, které následně obě za úplatu poskytovaly, obviněný inkasoval peníze, menší částky vyplácel poškozeným.

Odsouzeno Krajským soudem v Ústí nad Labem jako trestný čin kuplířství podle § 204 odst. 1 odst. 2 a odst. 4 STZ. Tento Krajský soud argumentuje tím, že:

- obviněný nedopravil poškozené na území SRN s cílem tyto následně prodat, darovat či směnit,
- neměl úmysl s nimi obchodovat, aby jich bylo následně užito k prostituci,
- vystupoval v klasické roli osoby tzv. „pasáka“.

2. Dle § 232a odst. 2 písm. a) odst. 3 písm. d) trestního zákona ve vztahu k § 8 odst. 1 STZ

Oba obvinění společným jednáním násilím ve Slovenské republice naložili do osobního motorového vozidla poškozenou a následně ji převezli do České republiky, v průběhu cesty ji vyhrožovali násilím, pokud se pokusí utéct nebo něco někomu řekne, poškozenou odvezli do opuštěného objektu, vše činili s úmyslem přimět ji k provozování prostituce, když poškozené se podařilo utéct.

Odsouzeno Krajským soudem v Ústí nad Labem jako pokus trestného činu kuplířství podle § 204 odst. 1 odst. 2 STZ ve vztahu k § 8 odst. 1 STZ. Krajský soud argumentuje tím, že:

- obvinění nedopravili poškozenou na území ČR s cílem tuto následně prodat, darovat či směnit,
- neměli úmysl s ní naložit jako se zbožím, aby jí bylo užito následně k prostituci,
- měli v úmyslu vozit ji na trasu osobně a získávat od poškozené jí vydělané finanční prostředky.

Argumentace Vrchního soudu:

Pro případnou kvalifikaci podle § 232a trestního zákona je třeba:

1. *Pachatel s osobou, která je předmětem obchodu musí delší dobu nakládat jako se svým majetkem,*
2. *postavení pachatele a poškozeného je kladeno na úroveň otroctví a nevolnictví či nucených prací,*
3. *zákon oproti trestnému činu kuplířství požaduje mnohem vyšší stupeň omezení osobní svobody poškozených (blížící se uvěznění) či vyšší stupeň závislosti na pachateli.*

⁵⁹ Převzato z prezentace JUDr. L. Bradáčové přednesené na uvedeném semináři na téma „Obchodování s lidmi“.

Zpráva o stavu obchodování s lidmi v České republice za rok 2009

Vydalo Ministerstvo vnitra České republiky
odbor bezpečnostní politiky
Nad Štolou 3, 170 34 Praha 7

Editor: JUDr. Lenka Myslíková

Praha 2010